

I

RELIGINĖ
IR POLITINĖ
PUBLICISTIKA

DABARTINIAI MŪSŲ RŪPESČIAI

1. Moksleivis ir visuomenė

Mes nepolitikavome, nepolitikuojame ir nepolitikuosime. Mes nesidomime jokia *partine politika*. Bet mes esame žmonės, esame piliečiai, esame lietuviai! Mes turime pažinti svarbiausius žmonių sugyvenimo ir bendradarbiavimo dėsnius, turime pažinti šių dienų visuomenės santvarką ir savos tautos reikalus. Jeigu mes gimnazijose mokomės literatūros, kalbų ir matematikos, jeigu visa tai priklauso prie *bendro* išsilavinimo, tad ar bus visapusiškai išsilavinęs tas moksleivis, kuris žinos visų poetų gimimo ir mirties metus, visus lotynų kalbos netaisyklingus veiksmažodžius, visas geometrijos ir algebros formules, bet nežinos visuomeninio gyvenimo santvarkos dėsnių. Gal kas pasakys: „Ponai moksleiviai! Juk jūs turite visuomenės mokslą, už kurį ne vienas dar ir dvejetuką sugriebiate“. Taip, turime! Turime per *porą* metų po *dvi* valandas savaitėje. Bet juk visuomenės gyvenimas šiandien yra toks platus ir turiningas, jog to dalyko pamokos moksleivių tinkamai šia kryptimi nepralavina. O mums svarbiau turėti kritiškų pažiūrų apie visuomenę, negu žinoti integralus ir koordinates. Taigi mes šitoje srityje turime lavintis *patys*, padedami vyresniųjų ir už mus daugiau žinančių. Šitas darbas yra ne *politinis*, bet *kultūrinis*. O kultūrinėje srityje mes turime būti plačiausiai išsilavinę.

Be to, ne visi iš gimnazijos pakliūva į universitetą. Žymi dalis stoji tiesiog prie darbo - ir mokslas baigtas. Jei tad gimnazijoje jie nebus visuomeniškai-kultūriškai išsilavinę, kur jie to išsilavinimo gaus vėliau? Tada reikia jau dirbti, reikia pa-

rodyti savo nusimanymą, o ne lavintis. Ne laikas lakinti šunis, kai šautuvai jau ant pečių. Šitiems žmonėms, kurie nemano, ar negali stoti į universitetą, būtina yra su visuomeniškais klausimais gerai susipažinti jau gimnazijoje. Kitaip jie bus traukomi visokių gaivalų ir nueis tarnauti svetimiems dievams, kurie yra priešingi taip tikrajam Dievui, taip tikrajai Tėvynei.

Moksleivis gyvena visuomenėje, taigi jis turi ją pažinti. Todėl negalima užmesti visuomeniško lavinimosi, nors kai kas ir vadintų mus tam darbui dar nepribrendusius. *Mes esame pribrendę visokiam lavinimuisi.* (Taigi ne darbuil) Tam tikslui reikia skaityti visuomeniškai kultūriško turinio knygų (pvz., „Socialinis klausimas“, vysk. Paltaroko; „Moralinės filosofijos vadovėlis“, kun. Coppenso SJ; „Dangaus šviesa“, kun. Krupavičiaus; to pačio autoriaus - „Kova už žemę ir ūkininką“, „Apie visuomeninį darbą“, „Mūsų keliai“ ir kt.), nagrinėti didžiųjų visuomenės veikėjų gyvenimą (pvz., vysk. Kettelerio; apie jį lietuviškai yra knygelė Klaudijaus Peyroux, vertė A. Januševičius; Görres, Windhorsto; Leono XIII - apie jį rašyta kun. Krupavičiaus „Dangaus šviesa“), susipažinti su katalikų sociologų teorijomis (šiam reikalui gera yra knygelė „Krikščioniškasis solidarizmas“ H. Pescho, vertė J. K-lis, kaina 1 lt.) ir Bažnyčios šiuo reikalu mokslu. Vyresnieji padės šitame darbe taip savo raštais, taip patarimais. Minėtus dalykus gvildenti geriausia *bendromis jėgomis*, nes tada atsiranda daugiau nuomonių ir lengviau galima išvengti klaidų. Tad į darbą! Mes turime būti visuomeniški žmonės.

2. Tolerancija ir neutralumas

Mums liepiama būti tolerantiškiems. Taigi turime žinoti, kas yra ta tolerancija ir kokia turi ji būti. Tolerancija paprastai žmonės vadina svetimoms nuomonėms gerbimą. Sutikime su tuo. Bet kuo būdu turėtų *tas gerbimas* pasireikšti? Gerbimas nėra tylėjimas. *Gerbimas turi būti veiksmas.* Gerbimas turi būti kova su negerbimu. O negerbimas paaiški tuomet, kai ne-

mokama skirti priešo asmens nuo jo idėjų ir, užuot puolus priešo idėjas, puolama patį asmenį. Tai yra negerbimas ir netolerancija. Kas to išvengia, kas moka *garbingais ginklais* kovoti su idėjomis neliesdamas asmenų, tas yra tolerancingas. Daugiau iš jo reikalauti negalima.

Negalima tylėti ir leisti visokioms idėjomis netrukdomai plisti. Ne! Tai bus ne tolerancija, tik ištižimas. Reikia pastoti kelią klaidingoms pažiūroms, reikia pasipriešinti idėjomis, nesutinkančioms su mūsų principais, bet visa tai reikia daryti atskirai nuo konkrečių asmenų. Negalima nekęsti žmogaus dėl to, kad jo pažiūros kitokios negu mano. Bet galima kovoti su jo pažiūromis - ir net reikia kovoti, jeigu jos griaua mūsų pasaulėžiūrą. Štai kur yra tolerancijos esmė. *Gerbti asmenis, kovoti su priešingomis idėjomis!* Visos kitos mums peršamos „tolerancijos“ yra tik noras mus užmigdyti.

Kur galima geriausiai tolerancijos išmokti? Aišku, ten, kur yra žmonių susibūrimai, kur yra įvairių pažiūrų ir nuomonių. Taigi *kuopelės yra geriausia tolerancingumo mokykla*. Juk kiekvienoje kuopelėje, tegul ji būtų ir vieningiausio nusistatymo, vis atsiras žmonių, kurių nuomonės, jeigu jau bus ir nepriešingos kuopelės principams, tai vis dėlto eis prieš daugumos pažiūras. Šias skirtingas nuomones reikės mokėti kritiškai įvertinti, reikės mokėti pagerbti ir kartais reikės su jomis net kovoti. Kas dirbo kuopelėse, tas žino, kad taip visuomet esti. Ir šitokiuose atvejuose kaip tik daugiausia išmokstama tolerancijos, išmokstama sugyventi ir dirbti su kitokių nusistatymų žmonėmis. Tai yra kelias į taikingą sugyvenimą ir su tais žmonėmis, kuriuos skiria didelės religinės ir socialinės pažiūros. Šituo atžvilgiu kuopelės yra be galo naudingos ir reikalingos.

Kas mokosi per visą gimnazijos laiką vienas, kas nedirbo bendro darbo su kitais žmonėmis, tas, aišku, nemokės įvertinti kitų nusistatymų, nemokės su kitais sugyventi ir kitų pagerbti. Čia turime galvoje bendrą darbą už klasės sienų, nes klasėje per pamokas mokiniai, nors ir bendrai dirba, savo pažiūroms pareikšti neturi vietos. Jie sako ir daro tik tą, ką liepia mokytojas ir vadovėlis.

Mums peršamas *neutralumas*. Tai naujų laikų išradimas, kuriuo norima žmones atpratinti įdomautis visais svarbesniais pasaulėžiūros ir visuomenės gyvenimo klausimais. Tą neutralumą skelbia: a) *organizacijos*, duodančios laisvę pasaulėžiūros dalykuose, b) *laikraščiai* - labai pigūs - kurie leidžiami tik tam, kad nukonkuruotų pasaulėžiūriniai, ir kurie moksleivių neturėtų būti nė į rankas imami, c) *žmonės*, kurie patys anaip tol nėra neutralūs, bet kurie tuos neutraliuosius moka panaudoti savo tikslams. Visi šitie skelbėjai *nėra neutralūs*. Tai turėtų kiekvienas gerai įsidėmėti.

Bet kas galop yra tas neutralumas? Neutralumas yra abejingumas. Neutralus žmogus yra šaltas, ir jam „vis tiek“, kas daroma ir kas sakoma. Neutralus žmogus yra nekūrybiškas ir bevalis, nes numodamas ranka į didžiuosius idealus ir kartodamas aną tinginių taisyklę „man vis tiek“, neugdo savyje nei savarankiškumo, nei kritiškumo, kas jauniems žmonėms taip labai yra reikalinga. Neutralumas yra jaunuolio mirtis. Neutralumas yra ankstyva senatvė. Ji žudo visokį idealizmą, pakerta jaunuolišką energiją, užgniaužia iniciatyvą ir verčia žmogų sėsti į užpečkį, numoti ranka į viską ir senio balsu sakyti: „M-a-n v-i-s-t-i-e-k!“ Neutralus žmogus neturi savo nusistatymų (kitaip jis nebūtų neutralus), neturi moralinės savo vertės pajautimo (kitaip jis būtų principų žmogus ir jau nebūtų neutralus). Tai yra lepšis, drimbąs ten, kur gardžiau kvepia ir gražiau skamba. Neutralumas yra neatvirumo ir nenuoširdumo padaras. Jo nekenčia net tie, kurie jį skelbia.

Štai mūsų rūpesčiai dabartiniu metu.

MODERNIŠKUMAS IR KONSERVATIZMAS

Šiomis dienomis išėjo Emilio Fiedlerio knygos „Defenzyva ar ofenzyva?“ vertimas, kuris dėl jo aktualumo Kauno arkivyskupijos ordinariato yra rekomenduojamas taip kunigams, taip pasaulininkams. Kadangi knygoje yra svarstomi katalikiškosios akcijos dalykai moderniško gyvenimo šviesoje, todėl šia proga pravartu bus mesti vieną kitą mintį.

Katalikų akcija arba pasaulininkų apaštalavimas yra gražiausias paskutinių laikų Bažnyčios gyvenimo vaisius. Bet kad šis darbas turėtų pasisekimo, reikia jam tam tikrų sąlygų. Krikščionybės turinys yra dieviškas. Bet jo aiškinimas ir platinimas pavestas žmonėms, kurie keičiasi kartu su laiku, kurių valioje yra pasirinkti Evangelijos skelbimui vienokios ar kitokios priemonės. Nuo jų pareis, ar Dieviškasis Mokslas greit ras kelią į žmonių širdis, ar dar ilgai turės belstis į nerangumo atstumtųjų sielų duris. Emilis Fiedleris minėtoje knygoje primygtinai pabrėžia, kad moderniškam žmogui patraukti reikia imtis pačių moderniškųjų priemonių. Ir visai teisingai. Juk jau, rodos, nereikia aiškinti, kad X amžiaus metodai netinka mūsų žmogui. Nereikia bijoti sveiko modernizmo. Nereikia būti aklam tradicijų garbintojui. Užsispyręs priešinimasis naujų kelių skynėjams anaipol nėra atsargumas, tik paprasta tinginystė, paprastas nenoras išsijudinti iš šilto savo guolio. Tai nesugebėjimas išsiveržti iš siaurų savo asmens ar savo tėvynės interesų ratelio ir pažvelgti į visumos plotį bei aukštį. Katalikiškoji akcija turi būti tiek lanks-

ti, kad į kiekvieną žmogų galėtų kalbėti jo kalba. Šiandien pasisiekimo gali turėti tik šv. Pauliaus metodai ir sekėjai.

Sakoma, jaunieji pradėjo nesuprasti senųjų kalbos. Kodėl? O todėl, kad *jų kalba nėra laiko kalba*. Žodis nėra tik garsų rinkinys. Žodis yra ženklas. Žodis yra simbolis. Tad jei kalboje yra seni ženklai, seni simboliai, kurie jaunųjų sielai nieko nesako, kuriuo būdu jaunieji supras tąją kalbą? Reikia kalbėti laiko kalba ir laiko ženklais bei simboliais, tais simboliais, kurie *dabar* visus domina ir žavi. Turinys yra amžinos, dieviškos nesikeičiančios tiesos. Bet juk kiekvienas amžius atspindi *naują* Dievo, to pačio Amžinojo Dievo, paveikslą. Kam tad jis temdinti senuoju? Tėvas Muckermannas SJ pasakoja, kad kartą per pamokslą jis išsitaręs apie futbolą. Kitą sykį bažnyčia buvusi pilna jaunikaičių, mat jie girdėję, kad tėvelis aną kartą kalbėjęs apie futbolą. Kalbėkim laiko kalba ir pasisiekimas bus užtikrintas.

Mes turime geriausios vertės brangenybių, tik nemokame ar nenorime jų parodyti. Mes atsisakome - neva dėl kuklumo - dažnai nuo visokios reklamos, tuo tarpu pigios rūšies idėjos turi karščiausių platintojų. Moderniškas žmogus taip yra apkrautas visokiais siūlymais, taip jam iš visų pusių šaukiama, jog silpno mūsų balso jis tikrai neišgirs ir pilko mūsų apdaro tikrai nematys. Mes turime žengti, mes turime rodytis, mes turime nušviesti savo tiesą visomis šviesomis ir atkreipti į mus moderniškojo žmogaus akį. Žinoma, akiplėšiškumas ir įkyrumas turi būti mums svetimas. Bet mes jau per daug esame kuklūs!

„Jis (Kristus) niekad nepasiuntė savo mokinio, kad prašėtų žmonėms, jog jis gyvena čia ar ten, ir kas nori tiesos ir išganymo, gali pas Jį ateiti priešpiet nuo 8 ligi 12, o popiet nuo 2 ligi 6 val." - rašo E. Fiedleris minėtoje knygoje (p. 5) Tuo tarpu mūsų dienų apaštalavimas turi aprėžtą laiką ir apibrėžtą vietą. Tiesa, prie mūsų namo durų *gali* būti vizitinė kortelė, bet joje *turi* būti parašyta: „Priėmimo valandos nuo 1 iki 24". Apaštalavimas turi nežinoti nei laiko, nei erdvės. Jis, kaip ir jo Autorius, turi gyventi visur ir visada.

Šiandien, kada žmonės įpratę, kad viskas ateina pas juos, o jie beveik niekur neina, išskyrus pasivaikščiojimą, kada technika stengiasi gerinti visas tas vietas, į kurias norima patraukti mases, kada ir menas, ir patogumai šiam tikslui naudojami, - šiandien būtų naivu manyti, jog moderniškasis žmogus dės didelių pastangų aprūpinti savo sielą, jeigu jam niekas šio dalyko nepasiūlys. Šaltos ir skurdžios bažnyčios, švilpiantys vargonai ir gergždžias vargoninko balsas nepatrauks žmonių iš kino į pamaldas. Moderniškasis žmogus labai reikalingas pamokslų ir paraginimų. Bet reikia mokėti jį patraukti, kad jis ateitų jų paklausti.

Šiandien, kada į kiekvienos profesijos darbą žiūrima tik kaip į pragyvenimo šaltinį, ir apaštalavimas norima tokiu šaltiniu paversti. Taigi reikia išvyti iš daugelio galvų mintis, kad apaštalavimas yra profesija, kad dvasininkai taip kalba dėl to, kad „iš to duoną valgo“. Mes turime parodyti, kad Katalikiškoji akcija eina žmonių išganyti, kad josios nariai neima už šitą darbą nė cento, o patys dar prideda šelpdami pavargusius. *Kol žmonės apaštalavimą laikys amatu, o ne dieviška pasiuntinybe, tol mūsų pastangos nebus proporcingos vaisiams.* Tam tikslui reikia iškelti aikštėn patys svarbieji krikščionybės principai, reikia nušviesti josios grožis ir kultūrinė josios galybė; reikia padaryti, kad žmonės pamatytų, jog mūsų puosėje yra tiesa ir mes stovime Išganymo kelyje. Šitam darbui reikia panaudoti visos moderniškios priemonės; *spauda*: organizuoti ištisų serijų leidimas religijos klausimais, kaip, pavyzdžiui, Vokietijoje daro Bonifatiusdruckerei; *radijas*: sudaryti religinius pusvalandžius ir bendrai į programą įdėti daugiau krikščioniško elemento; *kinas*: didžiųjų krikščionybės epochų filmai, kankinių pergalės ir gyvenimas; *gramofonas*: religinės giesmės ir muzikos dalykėliai; technika: apšviesti gražiau bažnyčias, jas apšildyti, skelbti pamaldas, transliuoti pamokslus ir t. t.

Štai Katalikų akcijos pasisekimo paslaptis: prie moderniškąjo žmogaus eiti tik su moderniškomis priemonėmis. Kiekvienas amžius Dievą garbina savo kalba ir savo būdu.

UT ACCENDATUR!

Jau seniai yra jaučiama, kad katalikiškasis mūsų krašto gyvenimas nėra toks, koks jis turėtų ir net galėtų būti. Sustingimas, nesidomėjimas, abejingumas, atsakingumo stoka yra pagrindinės jo žymės. Dėl to beveik prieš metus laiko būrelis katalikų inteligentų, prof. Stasio Šalkauskio iniciatyva, susirinkęs svarstė, kokių būdu būtų galima pataisyti šią gyvenimą, įnešti į ją daugiau gyvybės ir šilumos. Prof. St. Šalkauskis tuomet paskaitė savo „Gyvosios dvasios“ projektą, kurį paskiau kiek sutrumpintą paskelbė žurnalo skiltyse¹. Projekto paskelbimas sukėlė susidomėjimą, ir štai jau gyvosios dvasios klausimu skaitėme net keletą straipsnių ir, atrodo, jų skaitysime dar ne vieną. Kitų pavyzdžio paskatintas, šio straipsnelio autorius taip pat ryžtasi įsijungti į gyvosios dvasios nagrinėtojų eilę. Vis dėlto jis tai daro sunkia širdimi, nes jam atrodo, kad gyvosios dvasios sąjūdis, dar gerai negimęs, jau pradeda eiti netikru keliu. Gyvosios dvasios idėja autoriaus sąmonėje prieš metus laiko buvo, atrodo, aiški. Bet kai jis pradėjo skaityti eilę straipsnių šiuo klausimu, minėtoji idėja pradėjo niuktis. Savo pastabomis autorius kaip tik ir norėtų iškelti jo turėtą pirmąją idėją, tik iškelti plačiau jos nenagrinėdamas, nes kiekviena analizė žudo gyvą daiktą. Be to, autorius norėtų pastebėti, kodėl jis dabartinį gyvosios dvasios kelią laiko netikru.

¹ „Tiesos kelias“, 1938, Nr. 2.

1. Mūsų nepasisekimų priežastys

Šio straipsnio autoriui yra žinoma pora stambių, labai kilnių ir gražių sąjūdžių, kurie baigėsi programos išdirbimu. Kol programa buvo diskutuojama, tol sąjūdis buvo gyvas. Kai tik programos punktai buvo priimti, suprasti ir formuluoti visus patenkinančiu būdu, sąjūdis sustojo ir mirė. Yra pagrindo bijoti, kad taip neatsitiktų ir su gyvosios dvasios sąjūdžiu. Kokios tad priežastys žudo mūsų sąjūdžius?

Pagrindinė priežastis yra ta, kad mes bandome kurti sąjūdžius nesąjūdiniu būdu. Štai keletas smulkesnių šios priežasties atžvilgių. Visų pirma mes per daug kalbame *apie* sąjūdį, o per maža judame. Sąjūdis nėra organizacija, bendrovė ar sąjunga. *Sąjūdis yra naujas gyvenimas.* Todėl šitą naują gyvenimą reikia tučtuojau gyventi iš pat pradžių, o ilgai apie jį nekalbėti nuolatiniuose posėdžiuose. Ilgos kalbos ir diskusijos apie gyvą daiktą, apie rusenančią ugnį ne tik josios negaivina, bet ją dar gesina. Reikia, žinoma, kalbėti; žodis yra galinga dvasios priemonė. Bet šitas žodis turi būti ne *apie* sąjūdį, bet šitas žodis jau turi būti *pats* sąjūdis. Kai Kristus pradėjo savo misiją, jis nekalbėjo *apie* savo mokslą, bet jis iš pirmos dienos šitą mokslą pradėjo skelbti. Kristaus darbas yra amžinas kiekvieno sąjūdžio pirmavaizdis.

Toliau, mes pradedame sąjūdžius nuo žmonių, bet ne nuo idėjos. Mes surenkame būrelį žmonių, pasakome reikalą, kam juos susišaukėme ir pradedame aiškintis: pradedame ieškoti idėjos, ją formuluoti, analizuoti jos esmę. Iš šitokio darbo sąjūdis gimti negali. Istorijoje visi sąjūdžiai gimė kaip tik atvirksčių būdu: sąjūdžių pradininkai turėjo aiškią idėją, ją paskelbė, ir jau pati idėja jiems pritraukė būrius šalininkų. Taip pradėjo savo sąjūdį šv. Pranciškus Asyžietis, šv. Ignacas Loyola, šv. Vincentas Paulietis ir kiti. Kiekvieno vaisingo sąjūdžio centre stovi asmuo, turįs idėją, ja gyvenąs, dėl jos viską aukojąs ir ją pasirenkąs savo gyvenimo tikslu. Niekas nesukūrė sąjūdžio posėdžių metu ieškodamas idėjos ir niekas šitos idėjos nerealizavo atliekamam nuo kitų darbų lai-

ku. Sąjūdis yra gyvenimas. Jis todėl reikalauja *viso* laiko ir *viso* žmogaus, o ne trupinių nuo profesinio stalo.

Dar toliau, mūsų sąjūdžiai pasidaro kompromisiniai ir dėl to negyvai gimę. Tai yra anksčiau minėto metodo pasėka. Surinkdami pirmiausia žmones ir jiems pasiūlydami tam tikrą mintį diskusijoms, mes tuo pačiu savo idėją atiduodame kiekvieno sprendimui ir supratimui. Perėjusi per keliolikos žmonių protus, šitoji idėja jau pasidaro nebe ta, kokia pradžioje buvo. Kiekvienas ją supranta savotiškai ir manosi turįs teisės reikalauti, kad ir kiti ją taip suprastų. Iš diskusijų išėjusi idėja pasidaro aptrinta, nušlifuota, „faneruota“, dėl to negyva ir neuždeganti. Tokia idėja pagrištas sąjūdis taip pat miršta dar prieš gimdamas. Kompromiso keliu ir diskusijų bei aiškinimusi metodu sukurtas dalykas gali būti labai naudingas. Bet jis niekadosis nebus sąjūdis. Sąjūdis gema tik tada, kai idėja yra žmonių priimama visu savo skaidrumu, be jokių apytirinių, be jokių kompromisų; kai šitoji pirmą kartą gyvena idėja uždega širdį. Tuo tarpu širdį uždegti diskusijos niekadosis nepajėgia. Jos gali įkaininti tik veidus.

Visi šitie nesąjūdiniai būdai jau pradeda kiek reikštis ir gyvosios dvasios dar negimusiam sąjūdyje. Visų pirma mes per ilgai apie šitą sąjūdį kalbame ir per mažai konkrečiai darome. Gyvosios dvasios sąjūdžio klausimu jau yra parašyta aštuonetas straipsnių. Visuose juose dar tik ieškoma gyvosios dvasios esmės: ir kiekvienas autorius ją supranta savotiškai. Galimas daiktas, kad kiekvienas jų turi tiesos. Bet tai reiškia, kad nė vienas neturi gyvosios dvasios vienodos idėjos. Gyvoji dvasia, užuot virtusi gyvenimu, *pamažu virsta teorinių studijų objektu*. Reikia bijotis, kad šitomis teorinėmis studijomis ji ir nepasibaigtų. Galimas daiktas, kad visos pareikštos nuomonės bus galima suderinti ir rasti visiems priimtina formulę. Bet tai bus formulė, ne idėja, už kurią būtų galima ryžtis aukotis net ligi mirties.

Kad iš tikro gyvosios dvasios sąjūdis minėtuose straipsniuose neaiškėja, rodo ir tas faktas, kad pats sąjūdžio ir jo uždavinių supratimas yra labai skirtingas. Paskelbdamas savo projektą, prof. St. Šalkauskis apie gyvosios dvasios sąjūdį pa-

sakė, kad „tikrojo žmogiškumo realizavimas pagal Kristaus pavyzdį ir Šventosios Dvasios šaukimasis bei jos dovanų ugdymas katalikuose turėtų sudaryti esminį gyvosios dvasios sąjūdžio turinį“². Maždaug ta pačia linkme eina ir kun. Taškūnas, sakydamas, kad „čia siūlomo sąjūdžio (p. 360) tikslas yra uždegti bent rinktinių katalikų širdis...“³. Tuo tarpu vysk. Būčys jau pasuka į žymiai platesnę sritį: „Juo kuris lietuvis šviesuolis yra nuoseklesnis katalikas, juo labiau jis dėsīs į šį sąjūdį. Bet iš jo neišmetami nė tie, kurie nėra katalikai... Gyvosios dvasios sąjūdyje turėtų dirbti pirmiausiai ir labiausiai kunigai, taip pat katalikai pasauliškiai šviesuoliai ir liaudies žmonės, ir pageidaujami yra visi kitokie idealistai“⁴. Kun. Steponavičius atkreipia dėmesį į kitą sąjūdžio pusę. Kalbėdamas apie gyvosios dvasios sąjūdžio laikraštį, kuris reikštų šito sąjūdžio idėją, kun. Steponavičius pastebi, kad „tas laikraštis turėtų pirmiausia siekti asketinių tikslų“⁵. Vadinasi, mes dar nesusitariame dėl minėto sąjūdžio turinio, dėl jo apimties, dėl jo pobūdžio. Ar jis bus katalikų sąjūdis ar idealistų apskritai? Ar šiame sąjūdyje dalyvaujantieji jausīs gyvosios dvasios ieškotojai ar josios turėtojai? Ar šis sąjūdis išsisems pilnutine krikščionyste, ar atsidės specialiai mąstymui ir maritimuisi? Galimas daiktas, kad šituos klausimus mums pasiseks išsiaiškinti ir visiems susitarti. Mes padarysime kompromisų. Bet ar iš jų kils sąjūdis?

Gyvosios dvasios sąjūdis mums yra būtinai reikalingas. Bet jo kūrimą reikia kreipti kiek kitokiu keliu.

2. *Gyvosios dvasios idėja*

Po šių kritinių pastabų dėl gyvosios dvasios sąjūdžio metodo autorius nori duoti keletą pozityvių minčių gyvosios dvasios idėjai nušviesti. Jos bus visiškai trumpos.

² „Tiesos kelias“, 1938, Nr. 2, p. 119.

³ Ten pat, 1938, Nr. 5, p. 360-361.

⁴ Ten pat, 1938, Nr. 6, p. 416.

⁵ Ten pat. p. 425.

Gyvosios dvasios idėja, autoriaus supratimu, gali būti išreikšta posakiu: *krikščioniškasis entuziazmas*. Gyvosios dvasios sąjūdis yra religinių entuziastų ir religinių idealistų sąjūdis. Jo šūkis: *parodyti realiai, kas yra krikščionybė žmogui ir gyvenimui*.

Gyvosios dvasios linkmė gražiai yra formuluota jau 1922 m. „Romuvos“ žurnalo redakcijos žodyje. Ten pasakyta: „Atskleiskit šventuosius lapus, grįžkit su atviru protu ir gryna širdimi prie dieviškosios išminties šaltinių, išsižadėkit savo įpročių, temdančių dvasinį jūsų žvilgį - ir jūs patirsite savo būtybės viduje tą šviesos potvynį, kuris visa ką išaiškina, visa ką įvertina, visa ką gaivina, visam kam nurodo tinkamą vietą. Nes vienas yra tikrojo gyvenimo principas ir jame visa kas glūdi savo esmės pradžia. Jis veda mus į nenuilstamą kovą ir kartu teikia amžinosios rimties vainiką“ (p. 10).

Šitie žodžiai yra visiškai aiškūs. Ar negali jie eiti gyvosios dvasios sąjūdžiui, kaip jo darbo *motto*? Reikia tik juos pradėti vykdyti. Bet vykdydamas jau reiškiasi ne žurnalo skiltyse.

SOCIALINIS KLAUSIMAS NAUJAISIAIS LAIKAIS

Bažnyčia ir socialinis klausimas

Žmonės skurdo nuo žmonijos pradžios ir turbūt skurs li-
gi pabaigos. Socialinio klausimo iki devyniolikto šimtmečio
vidurio beveik nebuvo. K. Marxas pirmutinis šį klausimą pa-
statė visu platumu, paliesdamas ne tik darbininkų, bet ir vi-
są gyvenimą, pažymėdamas, jog tas gyvenimas turi visų pir-
ma ekonominę pusę. Sutvirtėjusi kapitalistinė gamyba gyve-
nimą padarė sunkiai įmanomą. Ir kaip pasekmė iškilo
darbininkų, amatininkų, žemės, moterų ir kiti klausimai. Eko-
nominis pasidalijimas į turtinguosius ir biednuosius turėjo ne
tik ekonominę pusę, bet taip pat moralinę ir dorinę, nes su
darbininkų skurdu ėjo ir jų išstūmimas, ir nuo jų atsiriboji-
mas - pažeminimas, ko ankstyvesniais laikais nebuvo. Žmo-
gaus vertingumas siejamas su turtingumu. Darbininkai reika-
lavo ir reikalauja geresnio pragyvenimo ir žmogaus pripaži-
nimo. Iškilo kova ir už žmogaus įvertinimą. Be to, iškilo ir
kultūrinė pusė: noras įsijungti masėms į kultūrinį gyvenimą.

Svarbiausi užtat yra ir reikalavimai: ekonominiame gy-
venime suteikti žymiausią rolę darbui, o ne kapitalui; laiduo-
ti visiems mokslo prieinamumą, kultūrinės vertybes iškelti
viešumon ir padaryti jas visiems prieinamas. Pavyzdžiui, rei-
kalaujama meną ištraukti iš salonų, galerijų. Seniau taip ir
buvo, kad, pavyzdžiui, paveikslai buvo piešiami aikštėms,
bažnyčioms, namams. Reikalaujama, kad Bažnyčia eitų į liau-
dį, nes ateities visuomenė bus darbininkiška.

Kapitalizmo esminiai faktoriai: pelnas, kapitalas, darbinin-
kas. Pelno principas sudaro pajaminį ūkį: dirbama neatsižvel-

giant į tai, kiek reikalinga išlaidoms apmokėti, bet tiesiog dėl pačių pajamų. Kapitalas tuo būdu susitelkia į nedidelę saujelę žmonių ir jo cirkuliacija sulėtėja.

Mūsų krašte toks kapitalo susikonglomeravimo į vienas rankas klausimas nėra aktualus: milijonierių neturim. Bet kitur kapitalas ėmė valdyti visuomenę. Nuo saujelės žmonių priklauso krašto likimas. Valstybė darosi kapitalo įrankiu. Kapitalizmas privertė daugelį palikti kaimą ir veržtis į miestus. Susidarė klajoklių padėtis. Atsiradusi mašina pakeitė žmogų, ir visi suplaukusieji iš kaimų liko išmesti į gatvę. Iš kilo nedarbo problema. Naujųjų laikų individualizmas socialinę klausimą pasuko į moralinę pusę. Bet naujieji laikai per daug žmogų nuo visuomenės atskyrė suteikdami laisvę, bet neduodami tai laisvei apsaugoti priemonių. Ir gal neperdėtas yra posakis, kad kapitalistinėje santvarkoje yra tik „laisvė mirti badu“. Vietoj laisvės - vergija. Žmogus pradėtas niekinti kultūrinio atžvilgiu. Atsirado liberalizmas, skelbiantis, jog atskiros gyvenimo sritys tarpusaviai nepriklausomos, kai iš tikrųjų gyvenimas yra organiškai susipynęs.

Socialinio klausimo sprendimas yra nevienokis. Komunizmas, atsiradęs kaip kapitalizmo priešgynybė, neigia privatinę nuosavybę, stengdamasis gyvenimą normuoti neprivatiniu interesu ir paskirą žmogų lenkdamas visuomenei. Objektyviai komunizmas socialinio klausimo išspręsti negali. Socialinio klausimo sprendimas yra noras geresnio pragyvenimo sau pačiam. Gi užsidegimas idėja truks tik neilgai. Socialinio klausimo tinkamam išsprendime glūdi žmogaus vertingumas. Komunizmas tepripažįsta tik darbo klasės žmogų.

Kitas siūlomas socialinio klausimo sprendimas yra fašistinis. Fašizmas pripažįsta privatinę nuosavybę, bet fašizmas taip pat pavergia asmenį, organizuodamas gyvenimą korporacijų forma. Ryšku yra tai, kad socialinę klausimą sprendžiant nei komunistu, nei fašistu negalima būti, bet kaip tinkamai jį iš tikrųjų išspręsti - sunku pasakyti.

Bažnyčia socialinę doktriną turi ir neturi. Pirmaisiais krikščionybės amžiais neturtas vertingesnis už turtą - išdalintojas kilninamas; žemiškos gėrybės yra visų - privatinė nuosavy-

bė yra pačių žmonių padaras. Savo turto turėjimas yra tik administravimas. Bažnyčios tėvai teigė, kad perteklius turi būti atiduotas visuomenei. Iš kitos pusės, tos doktrinos nėra: kai buvo išleista Leono XIII enciklika „Rerum novarum“ - katalikai sutiko ją nustebę. Privatinė nuosavybė Bažnyčios ginama, bet nuosavybė turi du principu: individualinį ir visuomeninį. Kiek kokiam daiktui pasigaminti žmogus triūso pade da, - tiek tas daiktas yra jo, bet pats naudojimosi principas yra visuomeninis. Darbas yra žmogaus pareiga, bet jis turi kilninti žmogų, o ne slopinti. Bažnyčia pasisako už šeimyninį atlyginimą. Ji pasisako už profesinių organizacijų atstatymą ir asmens pirmenybę - išaukštinimą. Deja, tik, girdi, per menkas Bažnyčios doktrinos paisymas. Praktiškai siūlo perteklių grąžinti visuomenei ir pertvarkyti dvasininkų atlyginimo ir pragyvenimo reikalą. Dvasininkų pajamas už atliktus patarnavimus turėtų tvarkyti komitetai, kad patys dvasininkai jaustųsi psichologiškai mažiau priklausomi nuo patarnaujamų parapijiečių.

KRIKŠČIONIŠKŲJŲ INSTITUCIJŲ REIKŠMĖ LIETUVIŲ TAUTAI

Europa kryžkelėje. Kaip apsispręs mūsų tauta?

Šiandien Europos dvasioje vyksta gilus persilaužimas ir tragiškai rimtas apsisprendimas. Beveik dvejetą tūkstančių metų buvusi krikščioniška Europa pradeda tolti nuo savo kultūros pagrindų ir eiti naujais, nebe krikščioniškais keliais. Antropocentrinis humanizmas šiandien yra išsivystęs į atskirą ateizmą ir į naująją stambeldybę. *Ateizmo ir neopagonizmo formos yra pagrindinės, pagal kurias kai kur Europa nori tvarkyti savo gyvenimą.*

Europa šiandien stovi kryžkelėje. Josios tradicijos, josios egzistencijos pagrindai traukia ją prie krikščionybės. Tuo tarpu nauji sąjūdžiai rasizmo ir komunizmo pavidalais stengiasi ją pasukti tolyn nuo krikščioniškojo gyvenimo. Štai dėl ko Europa yra *tragiška*, kaip ją yra pavadinęs Gonzagas de Reynoldas.

Kaip apsispręs mūsų tauta? Apsispręsti ji turės, nes ji yra Europos duktė. Ji yra apsupta iš abiejų pusių naujų pasaulėžiūrinių sąjūdžių. Joje randa gyvo atbalsio Vakarų ir Rytų idėjos. Bendras Europos nusiteikimas, bendros kovos nelieka be atbalsio ir mūsų tautoje. Prieš mus taip pat atsistoją rimta alternatyva: *ar savame gyvenime ir savoje kultūroje ir toliau vaduosimės krikščionybės principais, ar pasuksime nuo jų šalin ir savo tautos dvasią apspręsime ateizmo bei neopagonizmo formomis?*

Mes pasisakome už krikščionybę! Ne tik dėl to, kad mes jau esame krikščionys, bet ir dėl to, kad mes esame *lietuviai*. Mes norime atkreipti galvojančios ir toliau pramatančios lie-

tuviškosios visuomenės dėmesį, kad *apsisprendimas už krikščionybę yra tuo pačiu apsisprendimas ir už lietuvybę* - bent šiuo nepaprastų sąmyšių metu.

Pažiūrėkime, kas būtų, jei mūsų tauta apsispręstų priešingai, negu ėjo jos ilgų amžių garbinga istorija ir negu rodo pati jos kultūros linkmė. Visų pirma *pasukimas nuo krikščionybės mūsų tautai reikštų pavojų nepriklausomybei*. Neopagonyzmas, kuris eina iš Vakarų, ir ateizmas, kuris eina iš Rytų, neša ne tik savas pasaulėžiūras, bet jie neša sykiu ir *politinę nelaisvę*. Marksistinis ateizmas ir rasistinis neopagonyzmas nėra tiktai grynai pasaulėžiūriniai sąjūdžiai. Jie yra pilni politinės hegemonijos, kuri absorbuoja kiekvieną, kas tik prie jos priartėja savo dvasia. Todėl mūsų tautos apsisprendimas už vieną arba už antrą būtų labai pavojingas žingsnis, kuris mus vestų į politinio nepriklausomumo praradimą. Aiškus krikščioniškas mūsų tautos nusiteikimas šiuo metu yra geriausia garantija, kad tautos dvasia nepradės simpatizuoti svetimiems kraštams, nes paskui šitą simpatiją eina tautos atsparumo sumenkėjimas. Mūsų tauta rusifikacijai ir germanizacijai daugiausia atsispyrė dėl to, kad savo religija ji buvo skirtinga. Šiuo metu krikščioniškas mūsų nepriklausomumo laidas yra stipresnis negu kada nors.

Apsisprendimas pasukti nuo krikščionybės būtų ir mūsų kultūros išdavimas svetimų gėjavų įtakoms. Mūsų kultūra išsivysto savarankiškai tol, kol mes esame krikščioniška sala tarp Vakarų ir Rytų nekrikščioniškų pasaulėžiūrų. Šiuo metu mes kuriame kultūrinį gyvenimą ne pagal kurį rytietišką ar vakarietišką modelį, bet pagal savo tautos ypatybes ir pagal išvidinę josios dvasią. Šitas savarankiškas mūsų kultūros pobūdis dabar aiškiai matyti mūsų valstybės, mūsų mokslo, mūsų meno ir mūsų visuomenės gyvenime. Visiškai skirtingos pasaulėžiūros Rytuose ir Vakaruose neleidžia mums pasiekti svetimais pavyzdžiais ir tuo pačiu saugo mūsų dvasios originalumą. Ir kai tik mes pasaulėžiūrinio atžvilgiu priartėtume prie kurio nors savo kaimyno, tuojau šiojo kultūrinė įtaka pasidarytų jaučiama visame mūsų gyvenime. Istoriniai mūsų santykiai su lenkais šį spėjimą patvirtina. Ta pati is-

torija, kuri mus nelaimingai su lenkų tauta buvo suvedusi, mus išskyrė taip, kad ir pasaulėžiūros bendrumas jokių pavojų mūsų kultūros savarankiškumui šiuo metu nesudaro. Bet kitų kaimynų kultūrų atžvilgiu šitas pavojus yra labai realus. Kultūros savarankiškumo saugojimas reikalauja, kad neopagonizmo ir ateizmo įtakos mūsų tautoje nesustiprėtų.

Krikščioniškai lietuviškos kultūros kūrėjai ir palaikytojai mūsų krašte yra ne tik krikščioniškai nusiteikę žmonės, bet ir *visos krikščioniškos institucijos*: mokslo, meno, visuomenės ir religijos. Šiuo metu, kada visoje Europoje eina grumtynės už krikščioniškus ar nekrikščioniškus gyvenimo pagrindus, šios institucijos mūsų tautai turi ypatingos reikšmės. Jos neutraluoja neopagonizmo ir ateizmo įtakas, jos pozityviai ugdo krikščioniškąją kultūrą, jos saugo mūsų gyvenimą nuo svetimų įtakų ir tuo būdu dirba gilų tautinį darbą. Lietuviškumo pagrindai glūdi lietuviškame mąstyme, lietuviškoje kūryboje ir lietuviškoje visuomeninėje santvarkoje.

Dirbdamos krikščionybės linkme krikščioniškosios mūsų krašto institucijos tuo pačiu dirba lietuviškumo pagrindams išlaikyti. Prieš keletą metų kilusi abejonė dėl lietuviškumo santykių su krikščionyste buvo tik nesusipratimo padaras. Štai kodėl bet koks krikščioniškųjų institucijų naikinimas ar silpninimas šiuo metu reikštų silpninimą tų veiksnių, kurie pozityviai pagelbsti kultūriniam ir politiniam mūsų tautos savarankiškumui išsilaikyti.

Be abejo, mūsų krašte, kaip ir kituose, esama žmonių, kurie norėtų mus sujungti su savo rytietiškomis ar vakarietiškomis simpatijomis. Jie todėl ir dirba krikščioniškųjų institucijų nenaudai administracijos ir legisliacijos srityje. Bet mes norėtume demaskuoti jų paslėptas intencijas. Vis tiek kokiais motyvais ir kokiais sumetimais būtų jų veikimas pridengtas, iš tikrųjų jis eina mūsų kultūros ir mūsų valstybės nepriklausomumo sąskaita. *Krikščioniškas institucijas mūsų krašte reikia ne naikinti ir silpninti, bet ugdyti ir stiprinti.* Kai kurie pasitariantieji jų trūkumai reikėtų pašalinti, kad jos galėtų netrukdomos dirbti šiuo metu nepakeičiamą kultūrinį ir valstybinį darbą. Krikščioniškųjų institucijų egzistencija yra susijusi su mūsų tautos egzistencijos perspektyvomis.

TAKTIKA KOVOJE SU BLOGYBĖMIS

Kartas nuo karto kova su blogybėmis sukelia visuomenėje nerimo ir net triukšmo. Reikalinga tad turėti čia kurių nors gairių. Jų kaip tik ir duoda Tasai, Kuris atėjo į pasaulį pergaleti blogį. Kristaus pavyzdys šiuo atžvilgiu yra labai būdingas.

1. „Nesipriešinti blogam“

Ižengęs į kalną ir apsuptas minių, Kristus savo pamoksle ištarė žodžius, kurie visais amžiais neduoda ramybės jautresnėms žmonių širdims: „*non resistere malo* - nesipriešinti blogam“. Tai buvo priešgynybė seniesiems Izraelio papročiams. „Jūs esate girdėję, jog buvo pasakyta: *Akis už akį ir dantis už dantį*. O aš jums sakau: nesipriešink piktam [žmogui]“ (Mt 5, 38-39). L. Tolstojus iš šitų žodžių sukūrė ištisą mokslą. Pasak jo, blogybes reikia iškęsti, ne su jomis tiesioginiu būdu kovoti ir jas smerkti. Blogį naikina tik jo prisiėmimas ir iškenčimas. Argi ir Kristus taip nedarė? Argi Jis priešinosi, kai rabinai pasiuntė tarnus į Alyvų sodą Jam sugauti? Priešingai, papeikė Petrą, kam šis panaudojo kardą. Argi Kristus nepergalėjo blogio tuo, kad ant kryžiaus jį iškentė ligi galo? Argi ne Jis galop pasakė, kad reikia leisti raugėms augti su kviečiais ligi pjūties? Per didelis apaštalų uolumas atrinkti piktuosius nuo gerųjų kaip tik buvo Kristaus nepriimtas. Pats tad mūsų Gelbėtojas parodė, kaip reikia su blogybėmis elgtis. Nesipriešinti blogam, leisti raugėms ramiai augti sykiu su kviečiais - štai principai, kurie apsprendžia visuomeninio veikimo taktiką.

Nors paviršium žiūrint, L. Tolstojaus aiškinimas yra pagrįstas Kristaus gyvenimo pavyzdžiais, tačiau *savo esmėje* jis yra toli gražu netikras. Jeigu atidžiai skaitysime Kalno pamokslą, galėsime lengvai pastebėti, kad Kristus čia kalba apie mūsų santykius su *asmeniniais* mūsų priešais, bet anaip tol ne apie objektyviniame gyvenime besireiškiantį blogį. Izraelio tautoje buvo paprotys keršyti tiems, kurie mums yra ką nors bloga padarę. Keršto dėsnis valdė ano meto žmonių santykius. Tuo tarpu Kristus šitą dėsnį paneigia ir vietoje jo stato meilės dėsnį. Tame pačiame pamoksle, kaip jį mums atpasakoja Lukas, Kristus sako: „Laiminkite tuos, kurie jus keikia, ir melskitės už savo niekintojus" (*Lk 6,28*). Ir čia pat priduria pavyzdžius: „Kas užgauna tave per vieną skruostą, atsuk ir antrąjį; kas atima iš tavęs apsiaustą, negink ir marškinių" (*Lk 6, 29*). „Jei kas verstų tave nueiti mylią, nueik su juo dvi" (*Mt 5,41*). Užtuot atsilyginus savo priešui blogiu, Kristus liepia atsilyginti gėriu.

Tačiau ar tai yra pasyvus blogio iškentimas? Anaip tol! Tai yra aktyvus jo sunaikinimas gėrio priemone. Keršto dėsnis blogio nenaikina, nes jis vietoje vienos blogybės pastato kitą ir tuo būdu ją padvigubina. Jeigu aš, keršydamas už savo giminės užmušimą, užmušiu nusikaltėlį, pasaulyje bus padarytos *dvi* žmogžudystės. Tačiau jeigu užtuot savo priešą užmušęs, aš padarysiu jam gera, blogis ne tik nepadidės, bet dar sumažės, nes prieš širdyje bus pažadintas daugiau ar mažiau žmogiškumo jausmas, kuris privers galų gale nusikaltėlį susiprasti ir liautis bloga darius. Priešo meilė, geru darbu atsakymas į patirtas neteisybes yra geriausia priemonė palaikyti natūralius santykius bendruomenėje, nugalėti tuos, kurie mūsų nekenčia, ir sykiu kovoti su blogybėmis.

Štai kokia yra minėto Kristaus posakio „nesipriešinti" blogam prasmė. *Nesipriešinti blogam žmogui blogu darbu*, nes gelmė pašaukia gelmę, kaip gražiai sako psalmė. Atėjęs pasaulin nugalėti blogį, Kristus negalėjo pateisinti viso to, kas žmogaus gyvenime atsišauktų blogio aidu. Todėl jis ir paneigė kerštą. Jo vieton jis pastatė *meilę*, kūrė visados aidą *gėriu*, skleidama jo garsą visame pasaulyje. Bet tai nėra blogio prisiėmimas ir jo iškentimas. Tai yra blogio naikinimas ir kova su juo aukščiausiam laipsnyje. Kristus anaip tol nebuvo blogio at-

žvilgiu pasyvus stebėtojas. Šiam reikalui Jam nebūtų reikėję ateiti žemėn. Stebėti Jis būtų galėjęs, kaip tas Platono demiurgas, ir iš aukštybių. Jo misija kaip tik buvo *aktyviai imtis kovoti prieš blogį ir jį nugalėti*, {domu tad pažiūrėti, kaip mūsų Dieviškasis Mokytojas konkrečiai elgėsi su Jo kelyje pasitaikiusiomis blogybėmis. Ant kalno Jis buvo Didysis Teoretikas. Kaip tad Jis pats vykdė savo paskelbtus principus.

2. „Ir aš tavęs nepasmerksiu“

Vieną sykį, Jam bemokant šventykloje, atvedė Rašto žinovai ir fariziejai moterį, sugautą svetimoteriaujant. Pastatę prieš Jį nusikaltėlę jie sakė: „Mokytojau, ši moteris buvo nutverta svetimaujant. Mozė mums įstatyme yra liepęs tokias užmušti akmenimis. O tu ką pasakysi?“ (*Jn 8, 4-5*). Kristus nieko neatsakė ir pasilenkęs toliau rašė pirštu. Bet kai kaltintojai nesiliovė jį klausinėję, Jis atsitiesė ir tarė: „Kas iš jūsų be nuodėmės, tegu pirmas sviedžia į ją akmenį“ (*Jn 8, 7*). Ir vėl pasilenkęs rašė toliau. Tai išgirdę, žmonės vienas po kito pradėjo skirstytis. Pasiliko tik tai Jėzus ir svetimoterė. Tada Jis atsitiesęs paklausė ją: „Moterie, kur jie pasidėjo? Niekas tavęs nepasmerkė?“ Ji atsiliepė: „Niekas, Viešpatie“. Tada Kristus pridūrė: „Nė aš tavęs nepasmerksiu. Eik ir daugiau nuodėmių nepadaryk“ (*Jn 8, 10-11*).

Arba vėl. Kartą Kristus užėjo į vieno fariziejaus namus. Kur buvus kur nebuvus, atsirado viena gatvės mergaitė, kuri atsinešė didelį kvėpalų indą. Puolusi po Kristaus kojomis, ji ašaromis jas laistė, bučiavo ir savo plaukais šluostė, tepdama jas kvėpalais. Namų šeimininkas pagalvojo: „Jeigu šitas būtų pranašas, jis žinotų, kas tokia ši moteris, kuri jį paliečia, - kad ji nusidėjėlė!“ (*Lk 7, 39*). Kristus išpėjęs jo mintį, pastebėjo: „Matai šitą moterį? Aš atėjau į tavo namus, tu nedavei man vandens kojoms nusimazgoti, o ji suvilgė jas ašaromis ir nušluostė savo plaukais. Tu manęs nepabučiavai, o ji, vos man atėjus, nesiliauja bučiavusi man kojų. Tu aliejumi man galvos nepatepei, o ji tepalu patepė man kojas. Todėl aš tau sakau: jai atleidžiama daugybė jos nuodėmių, nes ji labai pamilo“. Ir atsigręžęs į nusidėjėlę pasakė tą pat, ką

ir anai šventyklos svetimoterei: „Tavo tikėjimas išgelbėjo tave. Eik rami!“ (Lk 7, 44-50).

Šitie pavyzdžiai atskleidžia Kristaus santykius su blygybėmis išvidiniame asmens gyvenime. Ir viena, ir antra moteris buvo nusidėjėlės. Viena sulaužė savo ištikimybę, antra pardavinėjo savo kūną. Tačiau jų nuodėmės buvo jų vidaus pasaulyje. Tiesa, jos buvo žinomos ir kitiems. Jos gal net keldavo pasipiktinimo aplinkoje. Tačiau objektyviais pavidalais jos nebuvo apsireiškusios. Nei viena, nei antra moteris nesukūrė jokios sistemos, kurioje paleistuvystė būtų įteisinta ir svetimoterystė pagirta bei pripažinta. Priešingai, jos pačios jautė, kad jos negerai daro, kad jų veiksmai yra nuodėmės. Kas jas vertė nusidėti, mes nežinome. Gal silpnybė, gal meilė, gal skurdas. Bet kiekvienu atveju mums yra aišku, kad šios moterys savo darbus išgyveno kaip nusikaltimą.

Ir štai, kai Kristus susiduria su blygybėmis išvidiniame asmens gyvenime, kai Jis pastebi, kad blygybės yra jų pačių autorių laikomos blygybėmis, Jis elgiasi kaip gailestingas Atleidėjas. Tokiu atveju Jis nesmerkia ir bausmės nereikalauja. Be abejo, Jis tuo anaipatol neaprobuoja pačių blygybių. Šventyklos svetimoterei Jis aiškiai pastebėjo: „Eik ir daugiau nenusidėk!“ Gyvenimas po atleidimo turi būti naujas. Jis negali pasilikti senojo tąsa. Tačiau kas buvo ligi šiol, tebūna pamiršta. Atgaila sunaikina senuosius darbus ir prikelia naują žmogų. Šiuo atžvilgiu Kristus elgiasi labai švelniai, duodamas pavyzdį visiems, kuriems tik tenka susitikti su asmeninės sąžinės tragedijomis. Atlaidumas ir supratimas čia yra pagrindinis dėsnis.

3. Galvažudžių landynė

Bet štai mes susiduriame Kristaus gyvenime su daugybe visai kitokių apraiškų. Velykų metu atėjęs į Jeruzalę, Kristus rado šventykloje žmones, pardavinėjančius jaučius, avis ir balandžius aukai. Taip pat rado pinigų keitėjus, sėdinčius prie stalų ir varančius biznį. Tuomet Jis susisuko iš virvučių pantį, išvarė visus - gyvulius ir žmones - iš šventyklos, išbarstė pinigus ir išvartė stalus (plg. Jn 2, 13-15), sakydamas: „Parašyta: *Mano Namai vadinsis maldos namai, o jūs pavertėte*

juos plėšikų lindynei" (Mt 21, 13). Kas tai? Pykčio pašokimas? Vienkartinis netaktas?

Arba vėl. Visi žinome, kokiais žodžiais Kristus yra smerkęs fariziejus. „Vargas jums, veidmainiai Rašto aiškintojai ir fariziejai! Jūs užrakinote žmonėms dangaus karalystę ir nei patys neinate, nei trokštančių į ją patekti neleidžiate. <...> Vargas jums, veidmainiai Rašto aiškintojai ir fariziejai! Jūs duodate dešimtinę nuo mėtų, krapų ir kmynų, o pamirštate, kas svarbiausia Įstatyme: teisingumą, gailestingumą ir ištikimybę. <...> Vargas jums, veidmainiai Rašto aiškintojai ir fariziejai! Jūs panašūs į pabaltintus antkapius, kurie iš paviršiaus gražiai atrodo, o viduje pilni numirėlių kaulų ir visokių nešvarumų. Taip ir jūs iš paviršiaus atrodote žmonėms teisūs, o viduje esate pilni veidmainystės ir nedorumo" (Mt 23, 13; 23; 27-28). Kas gi Kristui pažadino tokių smarkių žodžių? Kaip suprasti šitą Kristaus smarkavimą: kaip netaktą ar kaip būtinybę?

Asmeniniu matu matuojant, nei pinigų mainikautojai šventykloje, nei fariziejai nebuvo blogesni už anas abi ištvirkėles moteris. Argi blogiau yra šventykloje pardavinėti jaučius ir avis negu savo kūną? Argi blogiau yra būti fariziejumi negu svetimotere? Anaipatol! Ir vis dėlto Kristus su svetimotere ir prostitute elgiasi labai atlaidžiai, o su spekuliantais ir fariziejais labai griežtai. Kodėl?

Jeigu palyginsime šių dviejų rūšių blogybes, lengvai galėsime suprasti Kristaus elgesio skirtumą. Nors anos abi moterys buvo padariusios didelių nuodėmių, tačiau, kaip esu sakęs, jų nusikaltimai pasiliko *subjektyvus* asmeninis jų sąžinės dalykas. Tuo tarpu ir spekuliantų, ir fariziejų darbai jau buvo perėję į *objektyvinį* gyvenimą, virtę papročiais ir sistema. Čia ne kuris nors nesusipratėlis atsivedė į šventyklą jaučių ir avių, pasistatė stalų ir pradėjo biznį. Ne! Tai jau buvo *paprotys*. Tai jau buvo *pastovus* šventyklos išniekinimas. Atskiras žmogus čia galėjo būti net visiškai nekaltas, nes jis leidosi nešamas gal net ilgametės tradicijos. Susigyvenęs su šituo nelmtu papročiu, jis galėjo net nejausti jo nepadorumo. Tas pat yra ir su fariziejais. Jų gyvenimo būdas buvo ilgo auklėjimo vaisius. Jie buvo ruošiami iš pat mažens. Jų hipokritiška as-

ketika, jų dvasios iškrypimas buvo įdiegiamas jau iš pat jaunystės. Čia taip pat atskiras žmogus galėjo būti visiškai nekalts. Auklėjamas būti Rašto žinovu ar fariziejumi, jis savaime nejučiomis susigyvendavo su šita sistema, įsiurbdavo į savo vidų ir apsilvildavo tarsi koku dvasiniu drabužiu.

Prieš šituos tad papročius, prieš šitas tad sistemas kaip tik ir stojo Kristus savo griežtais žodžiais ir darbais. Jis čia netarė atleidimo ir suraminimo žodžių, nes *atleisti galima žmogui, bet ne papročiu ar sistemai*. Jeigu žmogaus darbas virsta papročiu ar sistema, jeigu jis objektyvuojasi gyvenime, jis turi būti tik sunaikintas. Jokio atleidimo čia negali būti. Jokio švelnumo ar paguodos čia negalima rodyti. Todėl kai Kristus varė iš šventyklos spekuliantus, kai smerkė fariziejus, iš tikrųjų jis smerkė ne atskiro žmogaus sąžinę, bet aną objektyvinę dvasią, anuos papročius ir tradicijas, kurios žmones žalojo ir blogį *viešai* skelbė. Ir čia Jis buvo labai rūstus. Čia jis buvo tikras Teisėjas, be atodairos skelbiąs pasmerkimo išarmę. Tai nebuvo pasikarščiavimas ar netaktas, bet būtinas elgesys su objektyvinėmis gyvenimo blogybėmis.

4. *Atleidimas ar pasmerkimas*

Kokios tad taktikos reikia laikytis kovoje su visuomeninėmis blogybėmis, Kristaus pavyzdys, kaip matome, neduoda vieno kurio atsakymo. Šitoji taktika priklauso nuo to, kurios rūšies blogybė reikia sunaikinti. Jeigu kada nors savo veikime norėsime atvesti į gerą kelią *atskirą* žmogų, gelbėdami jį iš jo sąžinės vingių, dramų ir gal net tragedijų, nebūkime niekadus rūstūs ir nemeskime pirmieji į jį akmens, nes nė Kristus taip nedarė, nors niekas negalėjo Jame nurodyti nuodėmės. Tačiau kai susitiksime gyvenime su išgalėjusiais ar tebeįsigalinčiais papročiais, kurie blogį iš asmeninės sąžinės perkelia į bendruomenės objektyvinį gyvenimą, smerkime jį be pasigailėjimo, nusivykime stiprų ir skaudų pantį ir išmuškime iš Tiesos, Gėrio ir Grožio šventyklos visus, kurie čia mėgina įsitaisyti savo spekuliacijai lizdus, nes taip darė ir Kristus, nors liturgijoje Jis yra nuolatos vadinamas Dievo Avinėliu.

NEATGAILĖJĘ ŽMONĖS

Didelių sukrėtimų metai paprastai pagimdo žmonių, kurie tarnauja visokiems dievams, kurie tačiau netrukus pasijaučia esą visiškoje tvarkoje, tarsi nebūtų su jais atsitikę nieko ypatingo ir tarsi jie būtų švarutėliai kaip krištolas. Tokių žmonių mes turime ir tarp savęs. Ties jais tad ir tenka mums valandėlę stabtelėti.

Mesti smilkalo grūdėlį į ugnį, degančią prieš Jupiterio statulą, juk buvo menkas dalykas. Ne vienas tuo būtų galėjęs išgelbėti savo vietą, savo turtą, savo šeimą ir net savo gyvybę. Ir vis dėlto pirmieji krikščionys to nedarė. Jie verčiau pasirinkdavo pažeminimus, ištrėmimus, kankinio mirtį, bet ano mažučio grūdelio ugnin nemetė. Kodėl? Todėl, kad šis grūdėlis - savyje smulkus ir menkutis - buvo stambeldybės *simbolis*; todėl, kad anas metimas - savyje niekam iš tikro nekenksmingas - buvos savos religijos *išdavimas*. Ištikimybę savam Dievui - išviršinę ir regimą ištikimybę - pirmieji krikščionys statė aukščiau už visokias praeinančias ekonomines, politines, šeimines ar kurias kitokias kombinacijas. Ar mes šiuos „užsišpyrėlius“ laikome nepraktiškais, negyvenimiškais žmonėmis? Anaipatol! Jie mums yra atsparumo ir ištikimumo *pavyzdys*. Jie mums yra *karžygiai*. Jie yra tie *pagrindai*, ant kurių stovi regimasis krikščionybės rūmas.

Bet ne visi tokie buvo ir anais senais laikais. Ir tuomet atsirasdavo asmenų, kurie smilkalo grūdėlį mesdavo į Jupiterio ugnį. Ne todėl, kad jie savo įsitikinimais būtų buvę stambeldžiai, bet kad jie šiuo savo veiksmu manė galėsią ką nors iš-

gelbėti: save, savo šeimą, savo turtą ar gal net pačią religinę bendruomenę, kurios nariai jie buvo. Kaip Bažnyčia žiūrėjo į šiuos „realistus“? Taip kaip į *išdavikus*. Trumpas rankos mos-tas atskirdavo juos nuo krikščionybės, ir jie ilgus metus, apsi-vilkę maišu ir galvas pasibarstę pelenais, turėdavo stovėti prie bažnyčios durų, kol atlikdavo atgailą ir būdavo įleidžiami į vi-dų. Bažnytinės funkcijos jiems ilgai būdavo draudžiamos.

Ar kitaip gali būti ir visuomeniniame bei tautiniame gy-venime? Suklupti žmogui galima. Niekas negali smerkti su-klupusio, bet paskui atgailaujančio žmogaus. Sakysime: kas nors 1940 metų vasarą buvo liaudies seimo narys ir balsavo už Lietuvos prijungimą prie Sovietų Sąjungos. Rankos pakėlimas yra menkas dalykas. Bet jis yra tautos bei valstybės išdavimas. Kas nors 1943 metų pavasarį pasirašė kvietimą stoti į vokiečių kariuomenę. Plunksnos brūkštelėjimas yra menkas dalykas. Bet jis reiškia lietuviškojo jaunimo *išdavimą* į nacių rankas. Kas nors sugautas ir betardomas išdavė sa-vo bendradarbius. Žodis yra menkas dalykas, bet jis reiškia savo artimųjų *apgavimą*. Kas nors paliko Lietuvoje savo žmo-ną ar vyrą, o tremtyje ar emigracijoje susieškojo kitą. Kas nors vedė svetimšalę ar ištekėjo už svetimtaučio. Kas nors išėikvojo valdinius pinigus. Kas nors pasisavino sušaudytų-jų žydų turtą. Ir t. t., ir t. t. Sukrėtimų metais tokių įvykių pasitaiko neretai. Mes nesmerkiame šių žmonių, nes nežino-me, kaip susiklosto jų sąžinė ir kiek jie jai pasilieka ištikimi. Asmeninį atsakingumą už šiuos veiksmus mes paliekame ap-spręsti Viešpačiui Dievui, nes tik Jis vienas regi ir vertina žmogaus širdį.

Tačiau mes negalime netarti savo žodžio *viešumos* atžvil-giu. Mes negalime nepasakyti, kad tokie žmonės minėtais veiksmais *išsijungė* iš tautinės bei valstybinės bendruomenės; kad jie virto šios bendruomenės *išdavikais*; kad jie be atgai-los negali į šią bendruomenę grįžti. Tai pasakyti yra ne tik mūsų teisė, bet net ir pareiga, kad nesujauktume vertybių ir nepaniekintume ištikimybės jausmo.

Ir vis dėlto regime keistą dalyką. Žmonės, savo žodžiais, raštais, veiksmais paniekinę ir net išdavę lietuviškąją bendruo-

menę; žmonės, buvę neištikimi lietuviškoms tradicijoms ir viešajai dorovei; žmonės, pataikavę okupantams ir savo rankomis vykdę jų planus, - šitie žmonės šiandien ne tik nesivelka maišų, ne tik nebarsto savo galvų pelenais, ne tik nestovi už lietuviškosios bendruomenės durų, bet, priešingai: jie braunasi į lietuviškosios šventyklos vidų, lenda į pirmąsias vietas, o kai kurie mėgina atsisėsti net ant altorių. Jie laiko save išmintingesniais už tuos, kurie išdavysčių nedarė ir todėl atsidūrė Sibire, kacetuose ar mirė kankinio mirtimi. Vienas iš jų planuoja kultūros žurnalą; kitas organizuoja kultūros fondą; trečias leidžia ir platina religinę literatūrą; ketvirtas renka aukas lietuviškajai bendruomenei ir jos kultūrai; penktas stengiasi išsimušti į politinės partijos priekį ar atsisėsti šalpos organizacijos pirmininko kėdėje. Vadovavę tautinio pažeminimo ar išdavimo darbui, jie ir toliau stengiasi pasilikti mūsų vadais, mokytojais, patarėjais, kultūros šulais, be kurių visuomenė nepajėgtų nė žingsnio eiti lietuvišku keliu. Ir jie tai daro labai išžūliai, manydami akiplėšiškumu pridengti savo kaltę ir drąsą pastatyti atgailos vietoje. Būdami atlaidūs ir kuklūs, mes nieko nesakome jiems į akis ir neišmetame jų už tautinės mūsų šventyklos durų. Tačiau tai nereiškia, kad jų darbus mes užmirštame. Ne keršto prasme, nes keršto dėsnis yra stabmeldiškas. Jų darbų mes nepamirštame *atpirkimo* prasme: *sutekęs sykį savo religinį, dorinį, tautinį ar visuomeninį drabužį, žmogus turi jį išvalyti atgaila ir tik tada būti priimtas į bendruomenės pilnateisius narius*. Kol jis to nepadaro, kol jis pats išžūliai braunasi į bendruomenės vidų ir ten vaidina mokytojo ar vadovo vaidmenį, tol jo darbas yra tuščias, nes jį lydi kaltės prakeiksmas, tegul ir tylus ir niekieno iš viršaus neparodomas, bet visų širdyje jaučiamas.

Todėl mes ir norėtume šiems sykį paslydusiems savo broliams patarti pasekti pirmųjų krikščionių pavyzdžiu: *apsivilkti atgailos drabužiu ir atsistoti bendruomenės prieangyje*. Ir tiktai po ilgo laiko, kada savo kuklumu, nusižeminimu, atsiprašymu jie bus atpirkę savo kaltę, bendruomenė galės juos įsileisti į vidų ir paklausti jų žodžių, nes tada jie plauks iš jų atgailėjusios širdies. Žmogaus būklė po nuodėmės yra ne sy-

kį vertingesnė už jo nekaltąją būklę. Šia prasme ir šv. Augustinas kalba apie *felix culpa*. Tačiau tik tokiu atveju, jeigu žmogus atlieka tikrą atgailą. Nuodėmę galima tik išnaikinti, bet jos negalima niekadoms pridengti arba prieš ją užsimerkti. Kas yra syki susitepęs, tam belieka vienintelis kelias: *atgaila*. Kitokios išeities nėra. Besigailinčiųjų ir atgailaujančiųjų žmonių niekas nesmerkia. Klysti ir pulti yra žmoniška. Tačiau yra demoniška puolimą paversti dorybe ir elgtis taip, tarsi nekaltieji būtų naivėliai, o puolusieji - išminties, patriotizmo, moralės ir šventumo sostai.

Šv. Jonas Chrizostomas syki pastojo Konstantinopolio imperatoriui kelią į bažnyčią, nes skandalingas jo gyvenimas buvo padaręs jį nevertą žengti į Viešpaties šventyklos vidų be atgailos. Nenorėtume, kad minėta kategorija žmonių sulauktų vieną dieną irgi tokio pat pastojimo. Jie patys turi susiprasti. Jie patys turi permąstyti savo praeitį ir suprasti savo darbus, kurie, menki savyje, yra dideli savo simboline prasme. Kas syki metė smilkalo grūdelį Jupiteriui raudonos žvaigždės, „hakenkreuzo“, Veneros, Mamonos, Judo ir kuriu kitu pavidalu, tas negali elgtis taip, tarsi jis šio grūdelio nebūtų nė palietęs. Svetimos aukos suodžiai paženklina jo kaktą Kaino žyme, kuri neišdils tol, kol atgailos ašaros ir darbai jos nenuplaus. O kol ši žymė yra, mes prašome jos savininkus palikti tautinės mūsų kultūros šventyklą ir pasitraukti į jos „bobinčių“.

KOMUNIZMO EKSKOMUNIKA

Suprema Congregatio Sancti Officii š. m. [1949] birželio 28 d. atsakė į keturis klausimus, kurie liečia komunistinę doktriną ir praktiką, būtent: „1. Ar galima priklausyti komunistų partijai arba ją remti? - *Ne*, nes komunizmas yra materialistinis ir antikrikščioniškas; nors komunistų vadai kartais ir skelbia, kad jie nesą religijos priešai, tačiau savo mokslu ir savo darbais jis pasirodo kaip Dievo, tikrosios religijos ir Kristaus Bažnyčios priešai. 2. Ar galima leisti, platinti, skaityti ir juosna rašyti knygas, žurnalus, laikraščius ir įvairius lapelius, kurie pasisako už komunistinę doktriną arba už komunistinę veiklą? - *Ne*, nes tai uždrausta pačia teise pagal Bažnyčios kodekso 1399 kanoną. 3. Ar tikintieji, kurie sąmoningai ir tyčiomis imasi 1 ir 2 klausime minėtų veiksmų, gali būti leidžiami prie Sakramentų? - *Ne*, pagal bendruosius nuostatus, liečiančius neteikimą sakramentų tiems, kurie jiems priimti nėra tinkamai nusiteikę. 4. Ar tikintieji, kurie išpažįsta materialistinę ir antikrikščionišką komunizmo doktriną, pirmiausia tie, kurie už šitą doktriną kovoja ir už ją agituoja, - ar jie užsitraukia pačiu faktu, kaip atkritėliai nuo katalikiškojo tikėjimo, ekskomuniką, kuri ypatingu būdu yra rezervuota Šventajam Sostui? - *Taip*." Šis dekretas buvo paskelbtas per Vatikano radiją, išspausdintas oficialiame Vatikano organe „Acta Apostolicae Sedis“ ir paplitęs viso pasaulio laikraščiuose, sukeldamas didelio pasitenkinimo katalikams bei apskritai tikintiems ir didelio pasipiktinimo komunistams.

Bet iš tikro šis dekretas neskelbia nieko nauja. Jis tik juri-dine forma išdėsto seną Bažnyčios nusistatymą materialisti-

nės doktrinos ir prievartinės praktikos atžvilgiu. Jau popiežius Leonas XIII savo enciklikoje „Quod Apostolici muneris“ kalbėjo apie „grupę žmonių, kurie save vadina įvairiais ir neįprastais vardais: socialistais, *komunistais*, nihilistais“, ir kurie stengiasi „sugriauti bet kurios žmonių bendruomenės pamatus“. Šituos žmones popiežius vadina naikinančiu maru, „kuris siaučia žmonijos bendruomenėse ir stumia jas į didelę suirutę“¹. Dar aiškiau šiuo klausimu yra pasisakęs popiežius Pijus XI savo enciklikoje „Divini Redemptoris“, specialiai skirtoje ateistiniam komunizmui. Joje popiežius komunizmą vadina „pilna klaidų ir klastos sistema, priešinga tiek protui, tiek Apreiškimui. Ji griaua visuomenės santvarką, nes ardo jos pamatus. Ji nesupranta nei valstybės kilmės, nei esmės, nei tikrojo uždavinio. Ji niekina ir neigia žmogaus teises, vertę ir laisvę“ (min. veik., p. 436). Ir kitoje vietoje: „Komunizmas savo esme yra priešingas bet kokiai religijai ir laiko religijas opijumi liaudžiai svaiginti“ (min. veik., p. 439). Todėl nors Pijus XI nesmerkia tautų, kurioms prievarta buvo primesta komunistinė sistema, tačiau jis labai aiškiai pasisako komunistų vadų ir sistemos atžvilgiu: „*Mes smerkiame pačią sistemą ir jos kūrėjus bei vykdytojus*“ (p. 440). Nuostabu tad būtų, jeigu žmogus, priklausęs sistemai, priešingai Apreiškimui, neigiančiai žmogaus vertę ir laisvę, popiežių atmestai ir pasmerktai, dar laikytų save kataliku, mėgintų eiti sakramentų ir pasipiktintų patyręs, kad jis *ipso facto* yra nuo Bažnyčios atskirtas. Iš tikro juk jis pats atsiskyrė prisidėdamas prie šio žmonių naikinančio maro. Taip yra su visais komunistais. Todėl *minėtas dekretas yra tiktai paaiškinančio, bet ne sprendžiančio pobūdžio*. Jis pats savi komunistų neekskomunikuoja: jis tik paaiškina abejantiems ar nežinantiems, kad *komunizmas jau seniai yra ekskomunikuotas* ir kad kiekvienas, kuris sąmoningai ir laisvai prie jo prisideda *savaime*, be jokio specialaus dekreto įkrinta ekskomunikon ne tik po birželio 28 dienos, bet *visą laiką*. Juk prisipažinti komunistu reiškia prisipažinti materialistu. O prisipažinti materialistu reiškia prisipažinti krikščionybės neigėju, atskilėliu, apostatu, kas *savaime* patraukia atskyrimą nuo

¹ Popiežių enciklikos, p. 35 // „Lux“, 1949.

Bažnyčios arba ekskomuniką. Minėtas dekretas tik priminė tai, kas buvo labai gyva prieš Pirmąjį pasaulinį karą, kada socialistas ir bedievis buvo lygiareikšmės sąvokos, ir kas vėliau buvo, deja, pradėta pamiršti. Paskutiniųjų mėnesių įvykiai buvo šiam dekretui proga, tačiau jie nebuvo jam pagrindas. Pagrindas glūdi pačioje komunizmo doktrinoje, kuri yra Bažnyčios pasmerкта jau daugiau kaip prieš 50 metų.

Vis dėlto nors savo turiniu minėtas dekretas nepasako nieko nauja, tačiau *kaip priminimas* jis šiuo metu turės nepaprastos reikšmės. Komunizmas, būdamas demoniškas sumanymas, naudojasi velniška psichologija, kurios pagrindinis metodas yra *prisidengti*. F. Dostojevskio „Broliuose Karamazovuose“ velnias sako Ivanui: „Aš taip noriu įsikūnyti, bet jau galutinai ir neatšaukiamai, kokioje nors septynpūdėje pirklio žmonoje ir tikėti į viską, ką ji tiki. Aš taip nuoširdžiai myliu žmones. Sykiu aš pasidarau žemėje prietaringas. Ir man patinka būti prietaringu. Aš čia prisiimu visus jūsų papročius“. Tai yra komunistinio veikimo vaizdas. Komunizmas nori įsikūnyti žmogiškuose pavidaluose, net buržuaziniuose, ir per juos įsitvirtinti. Todėl šios įvairiausios priedangos ne vieną suklaidina. Popiežius Pijus XI minėtoje enciklikoje kaip tik numatė šį pavojų, pastebėdamas, „jog labai maža kas tepasistengia išvelgti į tikruosius komunistų norus bei tikslus. Dauguma, deja, lengvai pasiduoda jų akinantiems pažadams, gudriai pridengtiems viliojimams... Tuo būdu pavyksta jiems apgauti net prasilavinusius ir dorus asmenis, kurie ne kartą taip susižavi naujuoju mokslu, jog patys pasidaro tarsi jo apaštalai ir sėja klaidas, ypač tarp mažai išsilavinusio ir klasų nesuvokiančio jaunimo“ (min. veik., p. 436). Tai ypač pastebima romaniškuose kraštuose, kur socialinių reformų stoka ne vieną pastūmė į komunizmo glėbį.

Šitiems tad visiems geros valios ir kilnios širdies, tačiau apgautiems ir suviliotiems žmonėms Šventojo Sosto dekretas ir bus didelė parama bei apšvietimas jų klaidingame kelyje. Šiuo atžvilgiu jis gali turėti epochinės reikšmės.

Vis dėlto ir neleidimas prie sakramentų, ir ekskomunikatų, kurie užkietėję pasiliks komunistais, yra tik *negatyvi-*

nės priemonės. Jos yra naudingos ir reikalingos, bet jos vienos pasaulio nuo komunizmo neišgelbės, jeigu nebus pozityviai imtasi pakeisti socialinį gyvenimą. Šį dalyką kelia ir popiežius Pijus XI, pastebėdamas, kad „Mes norime, Garbingieji Broliai, įvardžiai paminėti du Viešpaties įsakymus, kuriuodu ypač tinka šiųjų laikų žmonijos būklei, būtent: „įsakymą atitraukti širdį nuo šio pasaulio gėrybių ir įsakymą mylėti artimą“ (min. veik., p. 448). Ir popiežius duoda tokių visai konkrečių nurodymų: „Turtingieji teneieško turtuose savo laimės ir tenesuvartoja visas geriausiasias savo jėgas jiems išigyti... Tesinaudoja jie turtais kaip vertingomis priemonėmis, kurias davė jiems Dievas, kad darytų gera, ir teneužmiršta išdalyti stokojantiesiems tai, kas nuo jų atlieka (p. 449). <...> Tačiau kada Mes matome, iš vienos pusės, minias stokojančiųjų, kurie dėl įvairių nuo jų nepriklausančių priežasčių yra didelio skurdo prispausti, iš kitos gi pusės, tiek daug tokių, kurie be saiko ieško malonumų ir visai ne-naudingiems dalykams leidžia dideles pinigų sumas, Mes turime su skaudama širdimi pasakyti, jog ir nukrypstama nuo teisingumo ir iš viso nesuprantama, ko reikia, kad artimo meilės įsakymas reikštųsi kasdieniame gyvenime (p. 450-451). <...> Socialinis teisingumas negali būti patenkintas, jei darbininkai negauna pakankamo sau patiems ir savo šeimai išlaikyti atlyginimo; jei neįgalinami jie išigyti bent kuklios nuosavybės, kad apsisaugotų nuo suskurdimo, kuris taip labai paplitęs; jei nesiimama per privatinės ar valstybinės apdraudimo įstaigas teikti Jiems pagalbos senatvėje, ligoje ar netekus darbo“ (p. 453). Tuo tarpu ištisi kontinentai dar šitaip gyvena (plg. Pietų Ameriką). Ir kol šitos socialinės ydos nebus pačių katalikų pašalintos, tol negatyvinės drausminės priemonės bus labai reliatyvios. Šiais metais Meksikoje įvykęs „Pax Romana“ studentų tarptautinis kongresas buvo prarastas šūkiu: „Nekalbėkite darbininkams apie dangų, kol jų pilvas yra tuščias“. Šūkis drastiškas, bet mūsų situacijoje labai teisingas. Nesižavėkime ekskomunika tol, kol žemesnieji sluoksniai katalikiškuose kraštuose gyvena nežmonišką gyvenimą.

KATEDRŲ LANKYTOJAI

1. Nuostabi sąlyga

Viena iš sąlygų gauti Šventųjų metų atlaidus yra *aplankyti keturias didžiąsias Romos bazilikas*. Sąlyga nuostabi! Argi mes nelankome Viešpaties namų kas sekmadienį? Argi anose didžiosiose bažnyčiose yra kas nors naujo, kas jas padarytų skirtingas nuo parapijinių mūsų bažnyčių ir koplyčių? Argi jose negyvena tas pats Kristus tabernakulio vienatvėje? Tiesa, anos bazilikos toli pralenkia mūsų šventoves *žmogiškuoju* savo didingumu: savo menu, savais mastais, sava talpa. Bet argi tam popiežius įsako jas aplankyti, kad pasigėrėtume žmogiškąja jų puse? O dieviškoji jų pusė yra ta pati, kaip ir visur. Kodėl tad ši sąlyga yra sujungta su Šventųjų metų malonėmis? Ką popiežius nori ja pasakyti?

Atsakymui į visus šiuos klausimus suprasti užėikime kurią dieną į didžiąsias gotikos katedras Šartre, Freiburge, Kelne, Paryžiuje ar Strasbūre. Daugumas mūsų vienoje kurioje iš jų bus, be abejo, buvę. Vieną kurią iš jų mes būsime tikriausiai aplankę. O kai kurie gal net kelias. Ir ne tik mes! Atidarę sunkias, geležimi ar variu apkaustytas jų duris ir pripratinę akis prie šventos jų prieblandos, mes pastebėsime keletą, keliolika, gal net keliasdešimt kitų tokių pat žmonių kaip mes, kitų tokių „katedrų lankytojų“, kurie iš lėto, tarsi bijodami, tarsi patekę ne ten, kur reikia, eina tyliu ilgų navų grindiniu, iškėlę galvas į viršų, pakreipę jas į šalį, nuolatos dairydami, sukiodami, neramūs, tarsi kažko ieškotų, tarsi kažką tyrinėtų. Ko jie ten ieško? Ar Dievo? Bet juk Dievas gyvena šių katedrų altoriuje (tegul ir ne didžiajame)! Kelią į Jį aiškiai nu-

rodo raudonos lempelės šviesa! Kodėl tad šie lankytojai klydinėja iš navos į navą, praeina pro tabernakulį, dažnai nė nepriklaupdami? Kodėl jie savotiškai vengia altoriaus su Švenčiausioju, tarsi raudona švieselė prie jo būtų ne kvietimo ženklas, bet pavojaus nurodymas, kaip gatvėje? Būkime atviri, mes taip pat šiose katedrose įsijungiame į anų lankytojų būrį. Truputį kluptelėję ant suolo ar ant atverčiamos kėdės klauptinio, persižegnoję ir pasiuntę vieną kitą maldos žodį, mes stojamės ir einame kaip anie, atvertę galvas, dairydami ir ieškodami! Mes esame taip pat „katedrų lankytojai“, kaip ir tūkstančiai kitų, kuriuos regi tamsūs šių Dievo namų skliautai ir ana nuogaštingai mirkčiojanti raudona lempelė prie Švenčiausiojo. Tačiau ar mes ir visi kiti esame tie lankytojai, kuriuos nori matyti popiežius minėtoje savo sąlygoje? Turbūt kad ne! Ar mes, atvažiavę į Šartrą, į Freiburgą, į Kelną, į Paryžių, į Strasbūrą, bėgame į šių miestų katedras ta pačia intencija, kokią popiežius nori rasti Šventųjų metų piligrimuose? Turbūt irgi ne! Koks tad yra skirtumas tarp šių dvejų katedrų lankytojų? Kas yra katedra vieniems ir antriems? *Katedrų lankytojai yra didieji simboliai mūsų gyvenimui.* Kokią tad prasmę jie slepia savyje?

2. *Dievo namai ar Dievo antkapijai?*

Fr. Nietzsche savo veikale „Die froeliche Wissenschaft“ pasakoja, kad beprotis žmogus, užsidegęs žiburį dienos metu, vaikščiojo po rinką ir kalbėjo: „Aš ieškau Dievo! Aš ieškau Dievo!“ Rinkos minia tyčiojosi iš jo klausdama, ar Dievas pabėgęs, ar pasislėpęs, ar iškeliavęs. Tada beprotis sušuko: „Aš jums pasakysiu, kur yra Dievas! *Mes jį nužudėme!* Jūs ir aš! Mes visi esame žudikai!“ Ir beprotis ilgokai kalbėjo keldamas nuostabiai gilų klausimą, *kaip* žmogus galėjo Dievą nužudyti. Paskui jis įsiveržė į keletą bažnyčių ir ten giedojo Dievui „Requiem aeternam“. Kai žmonės jį pagaliau sugavo ir išvedė laukan, jis ten tepasakė: „Kas gi yra šios bažnyčios, jei ne Dievo karstai ir Dievo antkapijai?“

Iš tikro! Žiūrėdami į anuos „katedrų lankytojus“ užvers-
tomis aukštyn galvomis, girdėdami jų tylų čiuženimą iš na-
vos į navą, nuo kolonos prie kolonos, nuo paveikslo prie pa-
veikslo, jausdami jų savišką nejaukumą artėjant prie raudonos
švieselės, mes savaime kartojame Nietzsche's bepročio žo-
džius: kas yra bažnyčios šiems lankytojams, jei ne Dievo kars-
tai ar Dievo antkapiai? Aš žinau, malonūs skaitytojai, kad jūs
jau purtotės ir sakote: „Bet juk anie žmonės lanko katedras
kaip meno kūrinius! Ar tai negalima?“ - Žinoma, galima! Vis-
kas žmogui yra galima! Jam galima didžiausią pasaulio tra-
gediją, įvykusią Golgotos kalne prieš du tūkstančiu metų, pa-
versti *veikalu* ir *vaidinti* Oberamergau sutraukiant tūkstančius
žiūrovų iš viso pasaulio kampų! Jam galima nufilmuoti besi-
meldžiantį popiežių ir jį rodyti viso pasaulio ekranuose! Ko-
dėl tad nebus jam galima paversti Viešpaties namų *meno kū-
riniu* ir juos lankyti pravažiuojant arba šeštadienio popietėmis?
Kodėl jam tai nebus galima? Ir tai yra daugiau negu tik gali-
mybė! Tai yra *tikrovei* Visos anos didžiosios katedros - neiš-
skiriant nė keturių Romos bazilikų - *jau yra paverstos meno kū-
riniais*. Jos traukia mus į save ne dieviškąja, bet žmogiškąja sa-
vo puse. Jas mes lankome ne Dievui pagarbinti, bet žmogui
nusistebėti. Savo slankiojimu po jų navas mes kartojame Ril-
ke's posakį, kurį jis pasakė taip pat meno kūrinių akivaizdo-
je: „Stebėkis, angele, kad mes tai įstengėme!“ (7 elegija). Tik
mes šį posakį kreipiame ne į angelą, bet į patį Dievą, nustumtą
į šalutinį altorių: „Stebėkis, Dieve, kad mes tai įstengėme!“ Ir
Viešpats stebisi! Jis iš tikro stebisi, kad mes *tai* įstengėme; kad
mes įstengėme *Jo Namus* paversti *meno kūriniu*, muziejumi,
praėjusių amžių liekana ir vaikštinėti po juos, kaip vaikštinė-
jame Pičio galerijoje Florencijoje, Paryžiaus Luvre, Karališka-
jame meno muziejuje Briuselyje ar Britų muziejuje Londone.
Tačiau šitoje vietoje mums vėl šauna į galvą ano Nietzsche's
bepročio klausimas: „*Kaip* mes *tai* padarėme?“ Kokio posūkio
reikėjo mūsų dvasioje, kad tai, kas visa savo esme, savo struk-
tūra, net savo vieta erdvėje buvo skiriama Viešpaties buvei-
nei, pavirstų muziejumi, istoriniu palaikų, Dievo antkapiu, ku-
riam mes teikiame iškilmingą romaninės, gotinės, barokinės

katedros vardą? „Kaip mes galėjome išgerti jūrą? Kas mums davė tokią kempinę, kad visą horizontą nušluostytume? Ką mes darėme atkabindami žemę nuo josios saulės?" Vis tai yra Nietzsche's bepročio klausimai rinkoje stovinčiai miniai. Tačiau argi nejaučiame, kad jie tinka ir aniems „katedrų lankytojams?" Argi nejaučiame, kad Dievo namus paversti Dievo antkapiu yra veiksmas, vertas didesnio dėmesio, negu iš sykio atrodo?

3. Centras ir pakraštys

Kada katedra yra Dievo namai? *Tada, kai Dievas yra žmogaus būties centras.* Šios minties vedami senieji meistreriai ir kūrė bažnyčias Europos miestuose. Pažvelkite į katedrų padėtį Freiburge, Kelne, Paryžiuje ar Strasbūre! Jos stovi iškilusios viršum senojo miesto, stovi šio miesto viduryje, teikdamos aplinkui save žmogaus namus, juos jungdamos savo prieglobstyje, juos laimindamos savo bokštų kryžiumi. Pažvelkite į jas pačias: į jų planą, į jų dalių sąrangą! Jos yra kelias į Dievą, gyvenantį viršum mūsų ir sykiu arti mūsų - altoriuje. Jos yra ilgas ir didingas kelias, bet ankštas, nes ankšti yra vartai į dangaus karalystę. Katedra išreiškia Dievo centriškumą ir savo vieta erdvėje, ir pačia savo sąranga.

Kas tad pasiliks iš šių katedrų, jeigu Dievą nustumime į pašalį? Ne kas kita, kaip *muziejinis meno kūrinys*. Pasakojama, kad Napoleonas, žygiuodamas per Vilnių, tiek buvo susižavėjęs Šv. Onos bažnytėle, kad norėjęs, jei tai būtų buvę galima, ją persikelti į Paryžių. Noras būdingas. Būdingas todėl, kad ir Napoleonas žiūrėjo į šią bažnyčią ne kaip į Dievo namus, bet kaip į *gotinį šedevrą*, todėl norėjo jį turėti savo artumoje. Ir tai buvo ne tik vieno Napoleono noras. Tai yra noras kiekvieno modernaus žmogaus. Jeigu būtų buvę galima, amerikoniškai būtų jau seniai visas Europos katedras susigabenę į savo kontinentą. Jeigu būtų galima, ir mes jas norėtume turėti savo senienų rinkiniuose. Jei būtų galima... Tačiau ši *fizinė* negalimybė dar nereiškia, kad šio savo noro mes neįvykdo-

me *dvasiniu* būdu. Negalėdami katedrų pasiimti pas save, mes jas lankome jų vietovėse. Bet iš esmės argi tai ne tas pat? Ar gi svarbu, *kur* katedra stovi: mano muziejuje, ar Strasbūro rinkoje? Čia svarbu yra tai, kaip *aš pats* ją išgyvenu, koks yra *mano* santykis su ja. O šitas išgyvenimas moderniniam žmogui yra *estetinis*, nebe religinis. Kai senieji meisteriai statė šiuos dievnamius, jie negalvojo kurią *meno kūrinį*: jie statė *Viešpaties buveines*, ne architektūros paminklus. Jie statė juos Dievui, ne sau ir ne žmonėms. Todėl jie ir sutelkė visą savo darbą aplinkui Dievą. Jie padarė, kad Dievas tapo jų centru, nes tada Jis buvo ir žmogaus centras. Tuo tarpu dabar šie pastatai yra jau architektūriniai: *iš religijos plotmės jie nusileido į meno plotmę*. Net teisiškai jie yra nebe tiek Bažnyčios, kiek valstybės globoje. Bažnyčia pasiliko tik jų įnamė, tik nuomininkė (Prancūzijoje net tiesiogine šio žodžio prasme, nes Bažnyčia nuomija visas šventyklas iš savivaldybių). Valstybė jas saugo ir rūpinasi, kad jos nesuirėtų: ji saugo jose *meno kūrinį*. Ir mes keliaujame jų aplankyti taip pat kaip meno kūrinių. Mūsų kelionės anaip tol neturi tos prasmės, kurią jos turėjo Izraelyje, kada jo nariai keliavo kasmet Jeruzalėn aplankyti Saliamono šventyklos. Jie keliavo į *Dievo namus*. Mes keliaujame į meno pastatus. Todėl ir vaikščiojame užvertę galvas ir dairydami si jo jų navas. Ar tai nėra nuostabu?

Kada Dievo namai virsta meno kūrinium? *Tada, kai Dievas virsta žmogaus būties pakraščiu*. Katedrų likimas yra labai simboliškas. Pro jį prasiveržia visa moderninio žmogaus gyvenimo linkmė, visa šios linkmės tragika. Kadaisė katedros stovėjo miestų centruose. Jos buvo viduryje. Bet miestai augo, ir jos atsidūrė *pakraštyje*. Jos atsidūrė pakraštyje ne tik žmogaus erdvės, bet ir *žmogaus dvasios*. Miestai augo, o su jais augo ir žmogaus persvara prieš Dievą šios žemės buvime. Kultūriniai reikalai nustelbė religinius. Morta nustelbė Mariją. Žmogus pradėjo rūpintis daugeliu, o tasai vienas vienintelis, tasai pats svarbiausias reikalas ir rūpestis - *Dievas* - pasiliko pašalyje. *Dievas atsidūrė žmogiškojo buvimo pakraštyje*. Ne koks nors daiktas, ne kuri nors idėja ar teorija, bet *pats* Dievas! Jis padarė nebe Mokytojas, prie kurio žmogus sėdėtų kaip Švent-

raščio Marija ir klausytų Jo išganymo žodžių, bet tiktai Svečias, kurį žmogus priima, pavaišina, pasikalba su juo valandėlę apie kasdienos reikalus, o paskui išleidžia, ne sykį savo širdyje pakartodamas Dostojevskio inkvizitoriaus žodžius, pasakytus Kristui, išleidžiamam iš Sevilijos kalėjimo: „Eik ir daugiau nebeateik! Niekados! Niekados!“ Ir Dievas iškeliauja. Mes pasiliecame vieni savuose namuose, nusivelkame išeiginius drabužius, suslepiame puotos taures ir įsivyniojame į savo senąją, kasdienę, pilką būtį. Taip, katedros pasiliko miestų pakraščiuose, ir žmogus žvelgė į Dievą tik retkarčiais, tik savo žemiškų iškilmių ar poilsio dienomis. Žmogus pasistatė savo vilas nebe katedrų šešėlyje, bet toli nuo jų, ant žemiška saule ir žemiškais vynuogynais spindinčių atkalnių, kuriose buvo daug žemės oro ir žemės šviesos. Čia bėgo asfalto keliai, čia dūzgė automobiliai ir traukiniai, čia kaukė radijas, čia čirškė telefonai, čia buvo kultūra...

Bet čia nebuvo *religijos*: nebuvo Dievo, nebuvo Jo Namų. Taip, šie Namai pasiliko, ten toli, rinkos aikštėje, miesto pakraštyje, kur iš kaimų susirinkusios moterėlės atidaro savo krepšelius su svogūnais ir morkomis. Ten retai kada užklysta modernus žmogus, inteligentas, kultūrininkas. O gal ir neretai? Jis ten nueina kiekvieno naujo svečio proga. Jis nusiveda savo draugus ir pažįstamus ir truputį išdidžiai rodo, kokią garsenybę turi jo miestas. Garsenybę? Taip! Tačiau kuo? Stebuklais? Pamaldumu? Liturgija? Kurio nors šventojo karsutu? Ak ne! Garsenybę gotika, baroku, moderniniu stiliumi... Ir jis vedžioja savo svečią po šiuos Dievo antkapius ir aiškina: čia stovi eklezija su sinagoga, ten Adomas su Ieva (prie šios statulos svečias padaro pastabą, kad nuogybių jau būta ir viduramžių mene!), ten vėl angelų kolona, o ten aukštai ant Notre Dame stogo velnias, iškišęs liežuvį, žiūri į užiantį miestą ir juokiasi. Ir svečiui niekaip neateina į galvą, kad šis ilgaliežuvis velnias juokiasi kaip *tik iš jo* paties. Jis juokiasi atlikęs Nietzsche's bepročio darbą: nužudęs Dievą ir dabar dažnuose „katedrų lankytojuose“ giedąs Jam „Requiem aeternam“. Paskui šeimininkas parsiveda svečią namo ir į šeimininkės klausimą: „kur buvote?“, atsako: „*aplankėme katedrą!*“

4. Keturių bazilikų prasmė

Štai kodėl popiežius į sąlygas Šventųjų metų atleidams gauti įrašė: *lankyti keturias bazilikas*. Lankyti ne taip, kaip jas lanko moderniniai žmonės, bet taip, kaip jas lankė visų amžių atgailaujantys *pilgrimai*. Žemės būtis yra kelionė Dievo linkui. Tai kelionė į Naująją Jeruzalę, kurioje nebus šventyklų, nes Viešpats Visagalis bus jos šventykla (plg. *Apr 21, 22*). Ir šioje kelionėje mes stabtelime ir užeiname į Dievo namus - ne pailsėti ir ne prašyti, bet *pabūti* Dievo artumoje, pabūti Jo akivaizdoje, pabūti su Juo ir Jame. *Užėiti į Dievo įminus yra didelis įvykis žmogaus gyvenime*. Tai Dievo centriškumo pabrėžimas. Tai atsisėdimas prie Mokytojo kojų. Tai palikimas lauke savos smulkios, kasdienės būties. Ir juo ši bažnyčių lankymo prasmė yra ryškesnė, juo ryškesnis darosi ir Dievo išgyvenimas žmogaus gyvenime. *Šventyklos išgyvenimas yra Dievo išgyvenimo išraiška*. Todėl ir popiežius, įsakdamas Šventųjų metų proga aplankyti keturias Romos bazilikas, kaip tik norėjo iškelti bei pabrėžti šį Dievo centriškumą. Jis norėjo šia sąlyga pasakyti, kad katedros ir bazilikos, bažnyčios ir koplyčios *iš esmės yra Dievo namai, vadinasi, sakralinės vietovės, iškeltos iš profaninių mūsų gyvenimo sričių, todėl mūsų lankytinos religine dvasia bei nuotaika, religiniu tikslu bei intencija*. Visoks menas čia stovi pakraštyje. Jis *yra*, jis *yra realus*, bet jis taip pat *yra sakralinis*, jis *yra pašvęstas Dievui ir Dievu*. Todėl atitraukti Jį nuo Dievo, stebėtis juo, kaip žmogaus kūrinium, lankyti jį, o ne jame esantį Dievą, reiškia nesuprasti religijos prasmės, praeiti pro jos esmę ir Dievą laikyti tik pašaliniu dalyku. Moderniniame žmoguje toks išgyvenimas yra nepaprastai ryškus. Šio laiko žmogus nenori būti keleivis žemėje. Jis nori būti jos gyventojas. Jis nori čia pastoviai įsitaisyti. Todėl jis vengia visko, kas jam primintų jo keleiviškumą, kas jam neleistų čia sustoti ir pasilikti. Užtat jam ir katedros pasidarė nebe Dievo namai, bet meno paminklai. Užtat jam ir jų lankymas yra ne pabuvimas Dievo akivaizdoje, bet pasigėrėjimas žmogaus kūrybinio genijumi. Tačiau viršum visų šių pastangų stovi popiežiaus sąlyga: *aplankyti keturias bazili-*

kas: aplankyti kaip mūsų žemiškojo kelio stotis, kaip mūsų pasistiprinimo ir užveigos dieviškas vietas. Šventyklose gyvena Dievas; todėl mes negalime praeiti pro Jo šalį, Jo neaplanke, pas Jį nepabuvę, Jo nepasiklausę, nes juk keliaujame Jo linkui. Užėiti tad į Dievo namus giliausia prasme reiškia pripažinti esant keleiviu. Katedrų lankymas krikščionio akimis yra keleivinės savo būties teigimas.

Ši tad prasmė ir yra įtausta į keturių bazilikų lankymą. Tai yra sąlyga Šventųjų metų atleidams gauti. Tačiau sykiu ji yra sąlyga ir išganymui pasiekti. Ji nepasibaigia su Šventaisiais metais. Ji pralaužia jų sienas ir išplinta *visame* mūsų laike. Visą savo gyvenimą mes turime lankyti katedras ir bazilikas, bažnyčias ir koplyčias, nes visą gyvenimą turime būti keleiviai. Savo keleiviškumo suvokimas turi būti pagrindinė egzistencinė mūsų nuotaika, jeigu norime, kad mūsų būtis nuvyktų Dievop. Tačiau šio keleiviškumo visą prasmę suvokiame ir visu jo svoriu išgyvename tik peržengę Dievo namų slenkstį. Tik užėję į Viešpaties buveinę, mes ir patys sau ir Jam pasisakome keliaują - ne nežinion ir ne iš nežinios, bet iš *Dievo ir į Dievą*.

TITULAI IR ORDINAI BAŽNYČIOJE

Prieš kiek laiko pasaulį aplėkė trumpa žinutė, kad popiežius Pijus XII uždraudė vyskupams prie savo pavardžių dėti pasaulinius titulus: grafus, markizus, kunigaikščius.

Mūsų krašte šis dalykas iš viso nebuvo žinomas, nes mūsų konstitucija jokių kilmės titulų nepripažino. Tačiau Vakaruose titulai ilgus amžius turėjo didelės reikšmės. *Žmogus be titulo buvo žmogus be vertės.*

Nenuostabu todėl, kad anais laikais ne vienas ir vyskupas kokį titulą nešiojo. Ne vienas buvo grafas, markizas, hercogas ar kunigaikštis. Pasauliui demokratėjant, titulų reikšmė nyko. Buvo pradėta vis labiau žiūrėti ne kaip žmogus vadinasi, bet kas jis yra. Tačiau papročiai yra stiprūs. Jie yra stiprūs ne tik pasaulyje, bet ir Bažnyčioje. Todėl ligi pat pastutiniųjų metų pasauliniai titulai prie dvasiškių pavardžių buvo išlikę. Net tokie šviesūs vokiečių kardinolai kaip Preysingas ir Galenas vadinosi Graf von Preysing ir Graf von Galen. Zalcburgo vyskupas vadinosi erchercogas. Savo dekretu popiežius visus šiuos titulus galop nubraukė. Nuo dabar vyskupai nebėra tituluoti pasaulio prasme. Ateidami į Bažnyčią, jie turi palikti pasaulio blizgučius už durų.

Šis popiežiaus dekretas praėjo beveik negirdomis. Mes tiek jau esame nuo titulų atpratę, kad jie mums atrodo net juokingi. O vis dėlto popiežiaus žingsnis turi gilios prasmės. Tai yra viena iš tų nuolatinių Kristaus vietininko pastangų padaryti, kad Bažnyčia būtų pasaulyje, bet kad ji būtų ne iš pasaulio. Verta tad ties šiuo nuostatu truputį susimąstyti.

Kas yra Bažnyčioje titulai, ordinarai ir medaliai?

Kai Kristus pasiryžo pradėti viešąjį savo gyvenimą bei veikimą ir išėjo į tyrus pasninku savo žygiui pasiruošti, tuoj velnias pristojė prie jo ir ėmė Jį gundyti. Jis gundė Jį *duona*, kad patenkintų savo kūno alkį ir nustotų alkęs bei troškęs teisybės; jis gundė Jį *stebuklu*, kad juo parodytų savo galią ir apreikštų savo pasiuntinybę; jis gundė Jį galop *valdžia*, kad į ją atsirėmęs kurtų savo karalystę.

Šiuose trijuose gundymuose yra įimta visa, kuo velnias apskritai žmogiškąją prigimtį gundo ir ne sykį ją sugundo. Kristus, be abejo, atstūmė visus šiuos gundymus. Tačiau Evangelija prasmingai pastebi, kad „velnias atsitraukė nuo jo iki laiko" (*Lk 4, 13*). Kitaip sakant, pavarytas velnias tikėjosi prie Kristaus vėl grįžti ir vėl Jį gundyti. Žinoma, jis niekada negrįš prie Kristaus, kuris įžengė į dangų ir sėdi Tėvo dešinėje. Prisikėlimas iš mirusiųjų perkeitė žmogiškąją Kristaus prigimtį, o įžengimas į garbę išvadavo ją nuo bet kokių velnio užmačių.

Todėl ne patį Kristų asmeniškai turi Evangelija galvoje, sakydama, kad velnias atstojo nuo Jo iki laiko. Prie Kristaus Tėvo soste velnias grįžti negali. Tačiau jis grįžta prie Kristaus, kuris gyvena ir skleidžiasi istorijoje. Jis artinasi prie mistinio Jo Kūno, prie atpirktosios ir su Dievu sujungtosios žmonijos: *jis ateina prie Bažnyčios ir ją gundo iš naujo*. Bažnyčia, kaip regimas dievažmogiškumo skleidimasis istorijoje, yra pagrindinis velnio puolimų taikinys. Istorija po Kristaus ir yra tasai Luko minimas laikas, kada velnias grįžta ir vėl kar-toja tuos pačius pasiūlymus, kuriuos jis darė Kristui dykumose. Jis gundo Bažnyčią *duona*, jis gundo ją *stebuklu*, jis gundo ją galop *valdžia*. Be abejo, Bažnyčia savo visuma niekada nebuvo ir negali būti sugundyta, nes ji juk yra Kristus istorijoje. Tačiau atskiri Bažnyčios nariai, atskiros jos gyvenimo sritys ar atskiri jos apimties kraštai *gali* būti sugundyti ir ne vieną sykį buvo sugundyti. Ne vieną sykį apsirūpinimas *duona* buvo pastatytas aukščiau už pasitikėjimą Dievo Apvaizda, kuri peni dangaus sparnuočius ir apvelka lauko lelijas. Ne vieną sykį atsirėmimas į sakramentinę galią buvo

pasidaręs vienintelis, tarsi Dievas žmogų galėtų išganyti be jo valios ir be jo noro. Ne vieną sykį buvo paimtos pasaulio karalystės ir jų valdžios, tarsi Kristus būtų pamiršęs paprašyti savo dangiškąjį Tėvą dvylikos legionų karingų angelų.

Šis pastarasis gundymas istorijoje yra buvęs pats sėkmingiausias, nes, paviršium žiūrint, jis atrodo pats nekalčiausias. „Tada velnias, pavedėjęs jį aukščiau, viena akimirka parodė jam visas pasaulio karalystes ir tarė: 'Duosiu tau visą jų valdžią ir didybę; jos man atiduotos, ir kam noriu, tam jas dovanuoju'" (*Lk 4, 5-6*). Kristus nepriėmė šios pasiūlos. Tačiau ją priėmė ne vienas Bažnyčios narys. Ne vienas susikūrė savas karalystes, įsisteigė savas kariuomenes, savas valdžias ir jų garbę, papuoštą uniformomis, ordinais ir titulais. Ne vienur Bažnyčios medis, išaugęs iš mažučio garstyčios grūdelio, buvo apipainiotas pasaulio vijokliais. Bet laikas bėgo, ir pati Dieviškoji Apvaizda leido antikristinėms jėgoms šį medį apvalyti nuo jam svetimų priekibų. Žlugo bažnytinės karalystės ir jų garbė bei valdžia. Išnyko bažnytinės kariuomenės ir žemės. Uniformos buvo sukabintos muziejų spintose, rūmai paversti ekskursantų stebalais. Beliko tik beprasmiškai titulai, kuriuos pats Kristaus vietininkas galop uždraudė, kaip uždrausta dvasiškiams nešioti ginklus ar kuriuos kitus pasaulio ženklus. Cezaris pasiėmė tai, kas buvo cezario.

Minėtasis tad popiežiaus dekretas, draudžias pasaulinius titulus, yra žingsnis išvaduoti Bažnyčią iš trečiojo gundymo pinklių. Iš sykio atrodo, kad pasaulio karalysčių, jų valdžios bei garbės prisiėmimas yra nekaltas dalykas. Kas gi čia blogo, jeigu vyskupas yra kunigaikštis ar grafas, turi savo dvarus, savo baudžiauninkus, savo žirgus ir medžioklės šunis? Juk visi šie dalykai yra savyje nekalti. Taip, savyje! Tačiau argi ir pagonys to neturi? Kuo tad skirsis Kristaus apaštalas - vyskupas juk ir yra apaštalas - nuo pasaulio kunigaikščių, jeigu jis prisiims šių pastarųjų gyvenimo būdą? Siųsdamas apaštalus skelbti Izraeliui Dievo karalystės, Kristus liepė jiems neturėti „nei aukso, nei sidabro, nei variokų savo kapšams pristikinti; nei kelionmaišio, nei dvejų marškinių, nei apavo, nei lazdos" (*Mt 10, 9-10*). Tuo Išganytojas norėjo pasakyti, kad

Jo mokiniai turi daryti pasauliui išpūdžio ne turtu ir ne prabangiu gyvenimo būdu, bet savo dvasios ir malonės stiprybe: tą stiprybę, kuri gydo ligonius, prikelia mirusius, apkuopia raupsuotuosius, išvaro velnius. Todėl kiekvienas pasaulio karalysčių prisiėmimas, kiekvienas pasipuošimas auksu ar sidabru, kiekvienas prašmatnumas jupomis ir rūmais, kiekvienas pasitikėjimas savo delmonu yra nutolimas nuo minėto Kristaus paliepimo ir tuo pačiu nutolimas nuo savos pasiuntinybės. Žmonės, kurie atsideda Viešpaties tarnybai, kaip tik turi turėti aštrią šio skirtumo sąmonę ir todėl vengti viso, kas šį aštrumą dildytų.

Kitados psalmininkas rašė: „Vieni didžiuojasi savo karo vežimais, kiti - savo žirgais, o mes didžiuojamės Viešpaties, mūsų Dievo, vardu" (Ps 20, 8). Tai yra išraiška ne tik Izraelio religinės sąmonės, bet sykiu ir kiekvieno Viešpaties apaštalo. Todėl kai popiežius uždraudė pasaulinius titulus, jis norėjo šią sąmonę sustiprinti ir parodyti, kad vyskupas, kaip Kristaus apaštalas, yra stiprus ne vežimais ir žirgais, ne titulais ar ordiniais, bet savo pašaukimu, savo Dievo vardu, kuris jį pakvietė į savo karalystės kūrėjų eiles. Ir ne tik vyskupas! Kiekvienas tikintysis yra stiprus ne tuo, kas yra pasauliška, bet tuo, kas yra dieviška. Popiežiaus tad dekretas turi ne tik grynai drausminio pobūdžio, bet ir gilios simbolinės prasmės. Jis yra išraiška pastangų apvalyti Bažnyčią nuo pasaulio vijoklių.

JĖZUITŲ VEIKIMAS RELIGIJOJE IR DOROVĖJE

Kalbėdamas apie dorinį buržuaziškumą, kaip apie savotišką dorinio gyvenimo tipą, ir apie jam taikomą probabilitizmo teoriją, esu pasakęs, kad „probabilitizmo kūrėjas ir jo gynėjas yra jėzuitų ordinas. Šita vienuolija religiniame gyvenime atstovauja antropocentriniam principui ir todėl kai kuriose srityse nusileidimų buržuazijai ji yra neišvengusi. Užtat daugelyje šalių už šituos nusileidimus, už didesnę ar mažesnę pataikavimą žmogaus prigimties silpnumui jėzuitų ordinui teko skaudžiai nukentėti“. Šitas pasakymas kai kam davė progos jame įžiūrėti jėzuitų ordino smerkimą arba bent skaudų jam priekaištą. Tuo tarpu mano nusiteikimui jėzuitų atžvilgiu būtų visai priešinga, jei kas minėtų posakį taip iškomentuotų. Juo norėta padaryti ne vienokį ar kitokį sprendimą, bet tik konstatuoti paprastą istorinį ir psichologinį faktą. Todėl, kad veikliausiam ir moderniausiam Katalikų Bažnyčios ordinui nebūtų daroma nepagrįstų priekaištų pasiremiant minėtais mano žodžiais, aš jaučiu moralinę pareigą plačiau paaiškinti minėto posakio prasmę atskleidžiant jėzuitiškos veiksenos pobūdį religijoje ir moralėje.

Katalikų Bažnyčioje yra du ordinarai, kurie sudaro tarsi du religinio ir dorinio gyvenimo poliūs: šv. Benedikto ordinas ir šv. Ignaco. Abu juodu yra išaugę skirtingais istorijos periodais ir iš skirtingų sąlygų. Abiejų jų kūrėjai buvo skirtingo nusi-teikimo šventieji. Todėl ir pačių ordinų misija, jų veikimo būdas, metodas ir priemonės yra skirtingos. Jau pati šitų ordinų struktūra parodo, kad jų uždaviniai yra kitokie. Benedik-

tinų ordinas yra padalytas į abatijas, kurios viena nuo kitos yra beveik nepriklausomos. Bet užtat šitose abatijose gyvenimas vyksta bendruomeniniu būdu. Tuo tarpu jėzuitų ordinas yra suskirstytas provincijomis, kurios visos priklauso tiesiog nuo Romoje gyvenančio tėvo generolo. Bet užtat gyvenimas kiekvienoje provincijoje jėzuitų yra vykdomas daug individualesniu būdu negu benediktinų. Rasime jėzuitų, kurie gyvena net po vieną, kas benediktinų ordine būtų visiškai nesuprantama. Benediktinai yra decentralizuoti savo visumoje, jėzuitai - savo atskirose dalyse. Benediktinai gyvena daugiau bendruomeniškai, jėzuitai - daugiau individualiai.

Šitoji abiejų ordinų struktūra kyla iš pačios giliausios jų primumties. Ji yra sukurta tam, kad abu ordinais atliktų tąją misiją, kuri jiems Apvaizdos yra skirta. *Benediktinų vienuolija yra triumfuojančios Bažnyčios simbolis ir išraiška.* Ji yra išaugusi iš religinio kulto srities. Josios veikimo forma yra estetiškai liturginė. Josios gyvenimo centras yra liturgija. Josios veikimo pradedamasis punktas yra Dievas. Josios veikimo metodas yra teocentrisnis. Tuo tarpu *jėzuitų vienuolija yra kovojančios Bažnyčios simbolis ir išraiška.* Ji yra išaugusi iš praktinio visuomeninio religijos gyvenimo. Josios veikimo forma todėl yra praktinė-asketinė. Josios veikimo centras yra egzercicijos arba rekolekcijos. Josios veikimo pradedamasis punktas yra žmogus, o atbaigiamasis - Dievas. Josios veikimo metodas nuosekliai yra antropocentrisnis. Štai kodėl mano ir buvo pasakyta, kad ši vienuolija atstovauja religijos antropocentriniam principui.

Antropocentrisnis principas religijoje daugeliui atrodo gąsdinąs, mat paprastai, kalbėdami apie antropocentrizmą, mes turime galvoje tokią pasaulėžiūrą, kuri žmogų padaro būties centru, kuri Dievą arba paneigia arba juo visiškai nesirūpina, iš kurios yra išaugęs Renesansas ir visa modernioji naujųjų laikų kultūra. Šitokia antropocentrizmo koncepcija yra pasaulėžiūrinė: ji yra pagrįsta ir teisinga. Bet religinėje literatūroje yra kalbama ir apie religinį antropocentrizmą arba, tiksliau, apie antropocentrinį religingumą. Šiuo atveju antropocentrizmas reiškia ne kokią nors pasaulėžiūrą, bet tos pačios katalikiškosios pasaulėžiūros tam tikrą kryptį arba net

tik metodą žmogui religinti ir dorinti. Šiuo klausimu yra rašęs jėzuitas E. Przywara¹. Taip pat labai gerai teocentrinio ir antropocentrinio religingumo problemą yra išnagrinęs kitas jėzuitas E. Raitzas von Frentzas². Jis savo studijoje skiria objektyvų-ontologinį (*ontisch*)-teocentrinį religingumą ir subjektyvų-voliuntarinį-antropocentrinį. Teocentriniam religingume, sako E. Raitzas von Frentzas, „tai, ką daro subjektas, ką daro žmogus ir valia, čia iš esmės atsitraukia į antrąją vietą, pirmąją užleidžiant objektyviam misterijos vyksmui, dieviškajam veikimui sakramentuose, būtiškajam (*seinsmässigen*) ontologiškajam faktui - Kristaus veikimui šv. Mišiose. *Opus operantis*, subjektyvus istorinio Kristaus prisiminimas ir mąstymas apie jojo mirtį. Čia beveik visiškai nublunka prie *opus operatum*“³. *Teocentrinis religingumas susikoncentruoja liturgijoje*. „Subjektyviame religingume, - sako toliau Frentzas, - išeina aikštėn pedagoginis elementas... Posakiu „metodinis lavinimas“ galima suprasti, tiesa, ne šio religingumo esmę, bet jo skirtingumą nuo objektyvinio religingumo. Du dalykai čia išeina aikštėn. Visų pirma laipsninis žengimas pirmyn. Žengti pirmaisiais laiptais čia mokoma labai stropiai. Šitie laiptai yra negatyvūs, nes čia paneigiama nuodėmė ir savas nuodėmingumas, čia pasirengiama susigėdimui, gailėsiui ir atgailai. Paskui pamažu žengiama prie kitų dorybių, kol galop pradedama gyventi aukščiausiomis dieviškosiomis dorybėmis. Antrasis dalykas yra sisteminiai aktai ir pratybos. Čion priklauso metodiškas mąstymas, bendroji ir specialioji sąžinės apyskaita, sutvarkytas vadovavimas sielai. Beveik savaimingai ateina į galvą mintis apie šv. Ignaco pratybas. Jos yra šitos krypties išraiška ir todėl ypatingu būdu yra pastatomos priešais liturgiją“⁴.

Jeigu ieškotume trumpų charakteristikų, kurios išreikštų teocentrinio-objektyvinio ir antropocentrinio-subjektyvinio re-

¹ Theozentrische und anthropozentrische Frömmigkeit // „Stirn, der Zeit“, 1924.

² Objektive und subjektive Frömmigkeit // „Stirn, der Zeit“, 1934.

³ Ten pat, p. 361.

⁴ Ten pat, p. 365-366.

ligingumo esmę, galėtume taip pasakyti: *teocentrinis religingumas nuo Dievo eina prie žmogaus, antropocentrinis - nuo žmogaus prie Dievo*. Teocentrinis religingumas renkasi liturgiją, kad čia žmogus kuo labiausiai pasinertų dieviškoje misterinėje tikrovėje, kad dieviškoji malonė čia kuo labiausiai apgaubtų visą žmogaus būtybę. Šitas religingumas yra didingas, iškilmingas ir dažnai net puošnus. Jis, kaip jį vadina O. Caselis, „misterijos religingumas“⁵. Ypatingai karštas jo platintojas kaip tik ir yra benediktinų ordinas. Tuo tarpu antropocentrinis religingumas renkasi pratybas arba rekolekcijas, kad žmogus visų pirma iširtų pats save, kad jis išgirstų savyje Dievo balsą. „*Loquere, Domine, audit serous tuus* - kalbėk, Viešpatie, tavo tarnas klauso“, - štai vedamasis šitų pratybų motyvas. Šitas religingumas, iš paviršiaus žiūrint, atrodo paprastas, kasdienis ir net kuklus. Jo platintojas ir rėmėjas yra jėzuitų ordinas, o geriausias, nepaprasto psichologinio gilumo išraiškos jis yra pasiekęs šv. Ignaco rekolekcijų metode.

Bet, kaip teisingai pastebi E. Przywara, žmogus nėra nesutaikomas su Dievu. Teocentriniam religingume esama žmogaus, nes visas tasai misterijos religingumas, visa toji didybė yra ne kam kitam, kaip tik tam, kad žmogus būtų pašventas. Iš kitos pusės, antropocentriniam religingume esama Dievo, nes čia galutinis tikslas taip pat yra Dievas. Čia negalima kalbėti apie „arba - arba“. Čia galima kalbėti tik apie savotišką metodą, kuriuo žmogus yra vedamas prie Dievo⁶. Tai yra ne dvi askezės ir ne du religingumai, bet *tik dvi kryptys, kurių pirmoji Dievu pradeda, o antroji Dievu baigia*. Bet Dievas ir žmogaus sudievinimas yra abiejų jų aukščiausias tikslas ir pagrindinis uždavinys. E. Raitzas von Frenzas pastebi, kad šitos kryptys negali net būti perskirtos, kad jos turi papildyti viena antrą. „*Opus operatum*, - sako Frenzas, - reikalauja papildomas *opus operantis*, liturgija reikalauja pa-

⁵ Plg. jo *Das christliche Kultmysterium*, Regensburg, 1935; *Die Liturgie als Mysterienfeier*, Freiburg/Br., 1923; *Mysterienfrömmigkeit // „Bonner Zeitschrift“*, 1927.

⁶ Plg. „*Stirn, der Zeit*“, 1924, p. 403.

pildoma pašvęstu darbu, auka ir privatiu pamaldumu. Tobulas žmogus arba šioje srityje pažengęs gali Dievuje ilsėtis ir be metodo bei sistemos. Bet pasirengiant pratybos, metodas ir sistema yra neišvengiami... Galop net ir išviršinės abiejų krypčių išraiškos nėra prieštaraujančios, bet papildančios, būtent liturgija ir rekolekcijos⁷. Jeigu tad sakoma, kad jėzuitai atstovaują antropocentriniam principui, tai reiškia, kad jie *veda žmogų į Dievą, pradėdami nuo jo paties, nuo jo psichologijos, parodydami jam jo nuodėmingumą ir atskleisdami jo gerąjį Aš*. Šita prasme ir Ildefonsas Herwegenas OSB pastebi, kad „šv. Ignaco metodu vedamos rekolekcijos yra suręstos natūraliai-psichologiškai, nors galutinis jų tikslas yra antgamtinis. Skatindamos pirmiausia paties žmogaus veikimą, jos yra daugiau ar mažiau antropocentiškai orientuotos⁸. Tas pats Herwegenas toliau pastebi, kad pagal šv. Benedikto metodą vedamos rekolekcijos yra orientuotos teocentiškai, nes į žmogaus veikimą jos žiūri tik kaip į pašalinimą kliūčių dieviškajai malonei (ten pat).

Kodėl taip yra, kodėl benediktinų metodas religingume yra skirtingas nuo jėzuitų, E. Przywara duoda gerą paaiškinimą. „Dieviškojo universalumo dvasia, dvasia dieviškojo tolio ir visuotinumui turi perskverbti abu šiuos ordinus. Benediktinas vykdo šitą dvasią iškilminga liturgine malda chore, jėzuitas - pasaulio viduje... Benediktinui liturgija apsireiškia uždaru maldos gyvenimu, jėzuitui ji trykšta iš jo apaštaliavimo pasaulyje. Tai yra ta pati liturgijos dvasia ir net liturgijos visuma, o ne viena josios pusė. Bet gyvenimas, kuriame šita dvasia veikia, yra kitoks... Benediktinui liturgijos įtakos forma į gyvenimą iš esmės yra bendruomeninė. Tuo tarpu jėzuitas, pagal savo pirmatako idėją, turi pats savyje būti vienuolynas ir klauzūra, nes jis gyvena pasaulio viduje. Jo todėl dorinis pasikeitimas turi vykti individualinėmis formomis, vadinasi, individualiu mąstymu ir sąžinės ištyrimu⁹.

⁷ „Stim. der Zeit“, 1934, p. 370-371.

⁸ Liturgische Erneuerung und Exerzitienbewegung // „Bonner Zeitschrift“, 1927, p. 58.

⁹ „Stim. der Zeit“, 1924, p. 407.

Šitie Przywaros žodžiai kaip tik ir atskleidžia giliausią jėzuitų veikimo paslaptį. Jėzuitas, kaip kovojančios Bažnyčios reiškėjas, gyvena pasaulyje. Gyvendamas pasaulyje jis ypatingu būdu akcentuoja asketines pratybas, kurios jam padeda kiekvieną sykį kontroliuoti savo dorinę pažangą. Savęs dorinime jis visų pirma turi pažinti pats save ir tik paskui eiti prie Dievo. Todėl savęs atžvilgiu jėzuitas yra labai griežtas, nes jis turi pats savyje susikurti stiprų vienuolyną ir aštrią klauzūrą, kad pro ją neišsiskverbtų pasaulio silpnybės ir nuodėmės, su kuriomis jis susiduria kas valanda. Štai kodėl dažnai girdėti kalbant, kad jėzuitai daug ką leidžia kitiems, bet labai maža patys sau.

Iš kitos pusės, jėzuitas gyvena pasaulyje tam, kad kitus užkariautų Dievui. Užkariauti jis turi ne šventuosius, ne tobulume pažengusius, bet nusidėjėlius ir vos tik pradedančius rėplioti doros keliu. *Jėzuitų dorinio veikimo laukas yra ši nuodėminga ir silpnybių pilna žemė.* Vaduodamasis savo metodu, kuris kyla iš jo ordino paskyrimo, jėzuitas pradeda visų pirma nuo pačių nusidėjėlių ir silpnųjų, nuo jų psichologijos, nuo jų gyvenimo, nuo jų sugebėjimų bei norų. Savaimė suprantama, kad šitiems žmonėms negalima taikyti aukštesnio dorinio gyvenimo normų. Jie iš sykio, vaduojantis šv. Pauliaus metodu, gali gauti tikrai „pieniško maisto“. Tik pamažu, tik labai iš lėto nusidėjėlis gali būti atitrauktas nuo nuodėmių (*via purgativa*) ir įvestas į aukštesnės pažangos kelią (*via illuminativa*). Jėzuitas visa tai gerai žino ir todėl yra verčiamas dažnai taikintis prie šių žmonių dorinio pajėgumo. Štai kodėl, sau jis būdamas labai griežtas, kitiems yra atlaidus.

Čia mes galime suprasti, kodėl probabilizmas praplito pirmiausia jėzuitų praktikose, ir daugumas jėzuitų teologų jį gynė nuo probabiliaristų priekaištų. *Taip buvo dėl to, kad jėzuitai daugiausia turėjo reikalų su nusidėjėliais arba tik su pradedančiais tobulėti.* Ligi XVI šimtmečio, kol naujoji dvasia, kuri savo esme buvo laicistinė ir net stabmeldiška, dar nebuvo persunkusi plačių sluoksnių, vyravo probabiliarizmas. Bet kai šito laicizmo buvo paliestos plačios masės, kai daugumas žmonių vis labiau pradėjo nutolti nuo aukštesnių tobulumo

laipsnių ir tenkintis pačiu minimumu, neišvengiamai turėjo ateiti tokia sistema, kuri turėjo nustatyti patį šitą minimumą. Tai ir buvo probabilizmas. Jėzuitai, turėdami daug reikalų su nukriksčionėjančiu pasauliu ir norėdami jį užkariauti Dievui, patys pirmieji pasisiūlė su nauja sistema, kad patenkintų tuos, kurie stipresniu maistu misti dar nepajėgia. Štai kokia prasme jėzuitų ordinas yra probabilizmo kūrėjas ir gynėjas. Kad tai nėra tik teorinė prielaida, rodo ir šv. Alfonso pavyzdys. Ilgą laiką jis buvo probabioristas. Bet klausydamas išpažinčių ir susidūręs su daugeliu tokių, kurie didesnių reikalavimų pakelti negali, perėjo į probabilizmą.

Būtų visiškas mano minties iškreipimas, jeigu kas manytų, jog jėzuitai probabilizmą taiko patys sau ir patys sau jį esą sukūrę. Kokios sistemos jie patys laikosi, man nežinoma; vargiai net vienos. *Tik viena yra tikra, kad patys sau jėzuitai probabilizmo netaiko.* „Jie puikiai žino, kad probabilizmas yra sukurtas žmogaus silpnumui, kad jis yra tik pats minimumas, kad reikia pirma žmogų išgydyti, o tik paskui jį stiprinti. Jėzuitai taip pat žino, kad *sąmoningas nusistatymas laikytis tik tai to, ko reikalauja probabilizmas, būtų išniekinimas krikščioniškosios idėjos, kuri minimumu niekad nepasitenkina.* Štai ką sako šiuo atveju vienas iš žymiausių jėzuitų teologų Noldinas: „Jei krikščionis Dievo tarnyboje nedarytų nieko kito, kaip tik tai, ko griežtai reikalauja probabilizmo principai, gyventų tokią gyvenimą, kuris maža yra krikščionio vertas. Bet probabilstų tokia yra praktika: kur reikia uždėti pareigą arba spręsti apie nuodėmes, ten jie yra nuolaidūs, kad būtų išvengta pavojaus formaliai nusidėti. Kur norima siekti tobulumo ir įgyti dorybių, jie skatina kilti ligi pat aukštybių, remiantis ne įstatymo pareiga, bet meile ir dėkingumu dieviškajam majestotui“¹⁰. Šiais žodžiais Noldinas charakterizuoja visą jėzuitų veikimo būdą dorinio gyvenimo srityje.

Šitokioje jėzuitų veiksenoje - *gyvenant pasaulyje užkariauti Dievui žmogų pradedant nuo paties žmogaus* - glūdi jų ordino jėga ir paslaptis. Nė vienas ordinas per tokį gana trumpą ir

¹⁰ Cit. iš: *Tanquerey Ad. Theologia moralis II, Roma, 1922, p. 238.*

dar sutrukdytą savo gyvenimo laiką taip neišplėtė misijų stabmeldiškuose ir krikščioniškuose kraštuose, kaip jėzuitai. Nė vienas ordinas mokslo srityje taip neprisitaikė prie modernios žinijos laimėjimų, kaip jėzuitai. Tokie vardai, kaip Wassmannas, Secchi, Przywara, Peschas jau pasako apie jėzuitų sugebėjimą įžiūrėti naujųjų laikų kultūroje nemaža gerų ypatybių ir jas pritaikyti prie pasaulio palenkimo Dievui. „Visa yra jūsų, jūs gi Kristaus“, - štai posakis, kuris charakterizuoja jėzuitų veikimą moderniojoje kultūroje. Jeigu šiandien Katalikų Bažnyčia eina ranka rankon su kultūriniu gyvenimu, jeigu apie *inferiores* kalba tik neišmanėliai, tai didelė, jeigu ne didžiausia, nuopelnų dalis tenka jėzuitų ordinui. Niekados nebūdamas atitrūkęs nuo pasaulio, jis sugebėjo ir Bažnyčią priartinti prie to, kas šitame pasaulyje yra gera. Füllop-Milleris stebisi jėzuitų galia. Iš tikro tai yra ordinas, žadinąs pagarbą ir nuostabą. Kiek benediktinų vienuolija, vaizdžiai kalbant, gyvena tarsi ant Taboro kalno ir savo veikimu simbolizuoja perkeistąjį pasaulį, tiek jėzuitų ordinas gyvena tarsi ant Kalvarijos kalno, kur kančia, mirtis, nuodėmė ir laimėjimas yra susijungę į vieną nuostabų šios žemės gyvenimą.

Baigiant reikia pastebėti, kad minėtas jėzuitų veikimo metodas slepia savyje ir kai kurių pavojų. Benediktinas, kuris gyvena savotiškoje šeimoje, daug lengviau gali išvengti tų silpnybių, kurios tyko pasaulyje gyvenantį ir veikiantį jėzuitą. Jėzuitas, kaip minėjome, pasak Przywaros, yra pats savyje vienuolynas ir klauzūra. Kokios tad reikia stiprios asmenybės, kad šitas vienuolynas būtų vertas savo vardo ir kad pro šitą klauzūrą neįsiveržtų pasaulis su savo klaidomis ir nuodėmėmis. *Tokių pasigėrėjimo ir pasisekimo vertų asmenybių jėzuitai turi labai daug.* Bet jų istorija rodo ir daugiau ar mažiau prasilenkiančių su savo pašaukimo kilnumu. Dirbant pasaulyje ir norint užkariauti žmones, prisitaikymas prie kai kurių žmonių silpnybių, pasidaro dažnai neišvengiamas. Bet paskui beveik visados tenka už tai atkęsti. Tai yra kiekvieno atlaidaus pedagogo likimas, vis tiek ar jis veiktų religinėje ar pasaulinėje srityje. Ispanijos jėzuitai turi nepaprastų nuopelnų tos šalies katalikybei. Tuo tarpu, kaip liudija jėzui-

tas Hubertas Becheris, kai antireliginiai sluoksniai pradėjo varyti propagandą prieš jėzuitus ir kai baigėsi šiųjų ištrėmimu, buržuaziškai nusiteikę katalikai „net Bažnyčios sluoksniuose tai sutiko su tam tikru pasitenkinimu“¹¹. *Tai yra jėzuitų tragedija, bet tai yra sykiu ir kiekvieno apaštalo tragedija*. Jėzuitai net iš pačių katalikų patiria daug daugiau nepalankumo negu kiti ordinai. Kodėl? Kas gali tai pasakyti! Blogybė taip pat turi savo paslapčių.

Todėl šio straipsnio autorius ir norėjo, kad minėti pradžioje jo žodžiai nebūtų suprasti, kaip nepalankumas jėzuitų atžvilgiu, ir kad pats autorius nebūtų priskirtas prie anti-jėzuitiško fronto, kuris, jeigu toks būtų tarp katalikų, būtų tikrai grynas nesusipratimas. Autorius galėtų tikrai palinkėti, kad jėzuitų solidarumas tarp savęs ir su aukščiausiu Bažnyčios autoritetu, jų nepalaužiamas nusistatymas principuose ir jų lankstumas priemonėse bei metoduose, jų kova už tiesą ir drąsa atvirai prisipažinti prie padarytų klaidų ir žmogiškų silpnybių išplistų visame katalikų gyvenime. Tuomet tasai garbingas vardas galėtų būti taikomas ne tik jėzuitų ordinui, bet ir visai katalikų bendruomenei: *Societas Jesu*.

¹¹ Priester und Volk im kath. Spanien // „Stirn, der Zeit“, 1934, p. 37.

RUSIŠKOJI KASDIENYBĖ

Koks yra rusiškasis šios dienos žmogus? Kaip jis gyvena, ką jis savo viduje jaučia, kuo jis domisi? Štai klausimai, kuriais dabar domisi daugelis, į kuriuos tačiau atsakyti yra nepaprastai sunku. Geležinė uždanga yra nusileidusi tarp Rytų ir Vakarų ir atskyrusi ne tik šių dviejų pasaulių politiką, ne tik jų dvasinę kultūrą, bet net ir pačią kasdienybę. „Paprastas žmogelis“, kuris Vakaruose šiandien yra toks ryškus ir toks galingas, Rytuose yra virtęs savotiška paslaptimi.

O vis dėlto esama kelio į šią paslaptį. Esama kelio į rusiškąją kasdienybę, kurios neišreiškia joks oficialus mokslas, jokia propaganda, jokios partijos ar suvažiavimai. Tai *grožinės literatūros* kelias. Tiesa, literatūros veikalai Rusijoje taip pat yra rašomi pagal tam tikrą modelį. Jie turi skelbti „socialistinį realizmą“ ir išugdyti žmogų „socialistinei statybai“. Rašytojas Rusijoje yra „sielų inžinierius“, kuris turįs pasaulį vaizduoti ne tokį, koks jis yra, bet tokį, koks jis turi būti, pertvarkytas pagal marksizmo-leninizmo-stalinizmo principus. Todėl rusiškieji literatūriniai kūriniai savo pavidalu visi yra veikalai *à la thèse*. Jų uždavinys yra įrodyti ir mokyti. Patys savyje jie prasmės neturi. Jie yra vertinami tiek, kiek jiems pavyksta grožinėmis priemonėmis skelbti marksistines idėjas. Todėl ir kasdienybė šiuose kūriniuose paprastai yra suklastota. Rusiškasis žmogus nėra toks, kokį mes randame sovietų literatūroje.

Kas tačiau skaito rusiškuosius dabarties romanus ir sugeba propagandą atskirti nuo išgyventų pasisakymų bei

vaizdavimų, gali pastebėti, kad rusiškoji kasdienybė vis dėlto glūdi šių veikalų pagrinduose; kasdienybė savotiškai paslėpta, baili, persekiojama, tačiau neišnaikinta ir neperkeista. Ir juo rašytojas yra talentingesnis, juo tokios nemeluotos kasdienybės jo kūryboje yra daugiau. Taip pat reikia pastebėti, kad karo metu sovietai savo kontrolės vadžias buvo kiek atleidę. Todėl ir rašytojai galėjo pasisakyti kiek laisviau. Šiuo atžvilgiu veikalai, sukurti 1941-1945 metais, yra ypač reikšmingi, nes tik 1946 metų antroje pusėje kontrolinės vadžios buvo vėl stipriai suveržtos. Įdomų bandymą atskleisti sovietiniuose romanuose rusiškąją kasdienybę padarė jėzuitas tėvas Robertas Boscas prancūzų žurnale „Etudes“. Pasinaudamas Veros Panovos, Vasilijaus Ažajevo, Semiono Babajevskio, Michailo Šolochovo romanais, jis mėgino apibūdinti rusiškąją žmogų ne tokį, kokį mums jį rodo visuotinė sovietų tendencija, bet tokį, kokį *netyčiomis* jį atvaizduoja talentingi pasakotojai.

Nors sovietų rašytojai yra įpareigoti rodyti visados tą patį žmogaus idealą ir prie jo skaitytoją vesti, vis dėlto jie yra priversti *pradėti* paprasto žmogelio gyvenimu ir tik paskui jį kelti ligi marksistinių aukštybių. Šita tad būtinybė ir padaro, kad kasdienybė *kaip išėities punktas* virsta šaltiniu rusiškajam dabarties žmogui pažinti.

Pirmas klausimas, kuris kyla sklaidant šią kasdienybę, yra: kokie akstinai apsprendžia dabartinio ruso gyvenimą bei veikimą? Išanalizavęs daugiausia V. Panovos veikalus, tėvas Boscas atsako, kad pagrindinis akstinas dabarties rusiškajam žmogui yra *turto ir nuosavybės troškulys*. Beveik visi jos romanų veikėjai nori praturtėti, turėti pinigų, įsigyti namelius. Sutikdami iš karo grįžtantį ir tėvų palikimą paveldėjusį Lukašiną, draugai jį sveikina ne todėl, kad jis išsaugojo gyvybę, bet kaip tik todėl, kad jam teko turto: „Dabar tu esi savininkas, tavo namai yra didesni negu mūsų. Tu galėsi juos išnuomoti vasarotojams ir turistams. Tu būsi turtingas“ (romane „Kružilka“). Darbas rusiškajam dabarties žmogui nėra nei vertybė savyje, nei būdas kurti socialistinį gyvenimą, bet *priemonė užsidirbti pinigų*. Todėl privatinės direktorių sek-

retorės laisvomis valandomis nurašinėja rankraščius, patikrina sąskaitų knygas, duoda stenografijos ir mašinraščio pamokas, kad tik daugiau pelnytų. Paprastas rusiškasis žmogelis stengiasi visokiais būdais kovoti su skurdu, nė nemaydamas susitaikyti su komunistų skelbiama tikrove kaip auka būsimajam rojui. Kapitalistinė dvasia jame yra pasilikusi tokia pat, kaip ir kiekviename, kuriam graso rytdienos netikrumas. Sovietų rašytojai tai regi ir supranta, tačiau yra priversti šią dvasią atvaizduoti tokią, kokia ji yra. „Yra žmonių, - sako Ažajevs, - kurie jau ketvirtis šimtmečio gyvena socializmo krašte ir kurie vis dėlto nedaug šio socializmo savyje turi.“

Aukštesnieji pareigūnai - technikai, direktoriai, valdininkai, gaudami gerą atlyginimą, yra laisvi nuo medžiaginių rūpesčių, todėl jų veikimo akstinas yra kitoks, būtent *valdžios troškulys*. Veros Panovos raštuose nėra nė vieno aukštesnio pareigūno, kuris šio troškulio neturėtų ir savo įtakos jam patenkinti nenaudotų. Visi jie nori prasimušti į pačias pirmąsias vietas, turėti savo valdžioje kuo daugiausia valdinių, įsakinėti, vadovauti, teisti. Kiek paprastuose žmoneliuose yra stipri kapitalistinė turto dvasia, tiek aukštesniuose pareigūnuose yra nenugalėta individualistinė savisąmonės dvasia. Paprasti rusai nenusilenkia ekonominei socializacijai, aukštesnieji nepasiduoda kolektyvo vadovavimui. Tai yra būdinga, nes su šiomis dviem „ydomis“ komunistų partija kaip tik ypatingai kovoja. Vis dėlto sovietiški romanai rodo, kad ligi šiol šioji kova yra buvusi nesėkminga.

Bažnyčia rusiškojoje kasdienybėje nebevaidina jokio vaidmens. Popai, starecos, archijerėjai yra iš jos išbraukti. Nėra šventų kelionių į garsius vienuolynus, nėra elgetaujančių keliauninkų, kaip juos aprašinėja F. Dostojevskis; nėra patyčios iš popų; nėra anų nepabaigiamų filosofavimų apie amžinuosius klausimus, kuriems taip buvo atsidėję Ivanas ir Alioša Karamazovai „Sostinės“ svetainėje. Tačiau tai nereiškia, kad Bažnyčios vaidmuo yra absoliučiai išnykęs. Ne, atsako tėvas Boscas, bet *jis yra perimtas komunistų partijos*. Komunistų partija šiandien yra tikroji rusiškoji bažnyčia. Iš dabartinių ro-

manų jauste jausti, kaip komunistų partija reikalauja *iš visų*, ne tik iš savo oficialių narių, atverti jai savo vidų (komunistinės išpažintys ne tik viešai, bet ir privačiai), atskleisti savo praeitį, nusilenkti partijos sprendimui, net jeigu tam reiktų didelės asmeninės aukos; kaip ji ekskomunikuoja nesutinkančius su jos linija ir šaukiasi „pasaulinės valdžios“ sudrausti neklažadoms. Komunistų partija „yra tikrasis šio pasaulio išganymo aparatas; ji yra savyje sujungusi visas religines vertybes“, - sako tėvas Boscas. Tai, kas yra vadinama klerikalizmu, komunistų partijoje yra išvystyta ligi aukščiausio laipsnio. Todėl rusiškojoje kasdienybėje išsilaiko tik tie, kurie, šiai „bažnyčiai“ nusidėję, nuoširdžiai gailisi ir prašo jos atleidimo. Tokių „nuodėmių“ ir tokių „atgailų“ yra pilni dabartiniai sovietiškieji romanai.

Jaunimas rusiškojoje kasdienybėje gyvena ta pačia dvasia, kaip ir kitur. Jis yra ne sykį herojiškas, tačiau ne darbe ir atsidėjime kolektyvui, kaip nori komunizmas, o *karo žygiuose*. Civilinis heroizmas rusiškojo jaunimo nežavi. Oficialūs rusiškieji auklėtojai yra priversti prisipažinti, kad jų patarimai nenugali „šeimos slegiančios atmosferos“. Šeimos dvasia ir jos įtaka priaugančiajai kartai yra Rusijoje ligi šiol nenuveikta. „Mūsų papročiai yra pats reakcionieriškiausias dalykas mūsų egzistencijoje“, - sako Ažajevs viename romane. Viena tačiau reikia pabrėžti: *rusiškoji jaunimo kasdienybė doriniu atžvilgiu nėra palaida*. Tėvas Boscas konstatuoja, kad sovietiniuose romanuose „meilės moralė yra labai švari“. Panova vaizduoja asmenis karo metu, kurie yra susirišę moterystės ryšiu anksčiau su kita puse. Nors atrodo, kad jie yra sukurti iš tikro vienas antram ir, vaduojantis moderniniu nusistatymu, turėtų nutraukti ankstesnius vedybinius ryšius, tačiau Panova leidžia jiems nugalėti šią pagundą ir grąžina juos į ankstesnes šeimas. Apskritai *sovietiniame romane meilės istorijos užima labai nereikšmingą vietą*. O jeigu jų viena kita ir pasitaiko, tai jų išsprendimas visados yra palenkta kolektyvo reikalui. Šiuo atžvilgiu sovietiškas romanai ir jo vaizduojamoji kasdienybė stipriai skiriasi nuo vakarietiškojo gyvenimo.

Meilės stoka tiek literatūroje, tiek gyvenime atsiranda gal kaip tik todėl, kad moters vaidmuo sovietuose yra labai savotiškas. *Moteris čia neturi laiko mylėti ar būti mylima*. Išvaduota iš ankstesnio uždarmo šeimoje, šiandien ji yra priversta stoti į varžytnes su vyru ir išsikovoti vietą gyvenime. Jai yra atdaros visos durys į visas profesijas. Užtat ji nebegyvena namuose, bet eina į pasaulį ir čia rungtiasi. *Fabrikas ir biuras pakeitė moteriai šeimos židinį*. Sovietiškoji moteris šiandien net nebesupranta, kaip ji galėtų grįžti atgal į namus ir čia skleisti savo moteriškumą. Kai Panovos romane „Kružilka“ darbininkas Lukašinas rengiasi būti tėvu, jis pasiūlo savo žmonai pasilikti namuose ir atsidėti naujagimiui, nes esą jis pakankamai uždirbęs visiems išmaitinti. Tačiau žmona nė girdėti nenori. Ji niekad nepalikianti fabriko, niekad nesutiksianti būti „išlaikoma“. Ji greičiau eisianti pasikarti, negu virsianti šeimninke. Dabartinė rusiškoji moteris yra ištraukta iš namų ir nebenori į juos grįžti. Pasėkos - *reta šeima yra gausi*. Dviejų vaikų sistema šiandien Sovietų Sąjungoje yra kasdienis, beveik sisteminis dalykas. Vyras ir žmona fabrike arba biure, sena močiutė namuose, vaikai darželyje - štai sovietinės dabartinės šeimos vaizdas.

Apibūdinant bendrai rusiškąją kasdienybę, kaip ji vaizduojama dabartiniuose sovietų rašytojų veikaluose, reikia išskirti dvi pagrindines jos žymes: 1) tautinio jausmo atbudimą bei gimtosios šalies meilę ir 2) savotišką religinį-mistinį mesianizmą. Tėvas Boscas pastebi, kad rusiškosios gamtos grožis, rusiškosios žemės platybės užima sovietiniuose romanuose labai daug vietos. Tai yra savotiška scena, kurioje vyksta rusiškojo žmogaus gyvenimas. Tiesa, čia nerandame *rasinio* išdidumo, kuris toks ryškus buvo vokiečių nacionalistų veikaluose. Priešingai, *rusiškoji savo krašto meilė yra sujungta su tautų brolybės idėja*. Tačiau ši brolybė tegalinti įvykti tiktai socialistiniame mesianizme. Rusija, kaip ir senoji žydų tauta, jaučiasi esanti pašaukta duoti pasauliui naują būties formą, kildinti iš savęs išganymą, atpirkti žemę. Izraelitiškasis *exodus* prasidėjęs 1917 metų revoliucija. Ir šis įvykis, kaip ir Izraelio perėjimas per Raudonąją jūrą, kasmet yra

švenčiamas didelėmis iškilmėmis: *tai komunistinės Velykos*. Jos skelbia būsimąjį rojų, kada visame pasaulyje būsianti sukurta socialistinė bendruomenė ir iš žmogaus būsianti galutinai išguita individualinė jo sąmonė. „Visa Rusija yra tapusi milžiniška žydija“, - baigia tėvas Boscas savo įdomius samprotavimus. Šis mesianizmas rodo, kad religinis jausmas rusiškajame žmoguje nėra dingęs. Jis teberusena jo sieloje, tik komunizmas jam yra davęs naują linkmę. Užuot kreipęs jį į anapus, jis palenkė jį į žemę, supasaulino ir tuo būdu priešais krikščionybę pastatė naują „religiją“ su jos „bažnyčia“ - komunistų partija, ir su jos išrinktąja tauta - socialistine bendruomene. Galimas daiktas, kad dabartinis sovietų antisemitizmas kaip tik ir yra instinktyvios pastangos nuveikti savo varžovą - Izraelį šiose mistinėse mesianistinėse rungtyne, nes žydija ir šiandien tebelaiko save išrinktąja tauta ir mėgina atlikti savotišką vaidmenį žmonijos gyvenime. (Atpasakota kai ką papildant ir paryškinant iš: „Herder-Korrespondenz“, Jahrg. 6, Nr. 3, p. 134-136.)

ACTION FRANÇAISE ARBA NACIONALIZMO IR KATALIKYBĖS KONFLIKTAS PRANCŪZUOSE

1. Įsikūrimas. *Charles Maurras*

Katalikų Bažnyčia Prancūzijoje jau nuo seniai neturi laisvės. Išleisti įstatymai atskyrė Bažnyčią nuo valstybės, atėmė dvasininkų privatiškus ir viešuosius turtus, tikyba išvarė iš mokyklų, vienuolius visiškai išvijo iš Prancūzijos, o visokias kongregacijas uždarė be jokio atsižvelgimo į padarytus jų nuopelnus. Ši neteisinga politika traukėsi ilgus metus ir baisiai vargino tikinčiuosius. Todėl jie mielu noru glausdavosi prie tų, kurie kėlė balsą prieš Bažnyčios skriaudėjus. Ir štai 1899 m. įsikuria nauja organizacija, kuri pasiskelbia kovosianti su tuo blogumu, „kurį masonai, žydai, protestantų sektos daro prancūzų tėvynei“ (Ch. Maurras). Josios tikslas - atstatyti visuomenėje tvarką, kurią matė tik monarchijoje. Nariai ir kūrėjai pripažino, kad Katalikų Bažnyčia yra tvarkos palaikytoja visuomenėje ir kaip tokia turi būti ginama ir saugojama. Tuo tarpu katalikai buvo smarkiai puolami Prancūzijos liberalų ir todėl suprantama, kaip labai jie nudžiugo išgirde, kad naujoji organizacija ginsianti ir jų reikalus. Ir iš tikrųjų tokio gynimo ir kartais net atkaklaus buvo ne sykį parodyta. Apie šios organizacijos laikraštį „Action Française“, nuo kurio gavo vardą ir visa organizacija, susispietė žymus skaičius katalikų ir net dvasininkų. Vyriausias ir žymiausias „A. Fr.“ vadas buvo *Charles Maurras* (gimęs 1868). Tai yra stipri asmenybė su plačiu išsilavinimu ir dideliais gabumais. Poetas, palinkęs į antikinį pasaulį, nors ir imąs jį per daug paviršutiniškai; parašęs daugybę veikalų įvairiausiais

klausimais. Pats netikintis, linkstąs į pagonizmą, bet Katalikų Bažnyčią gerbė dėl tam tikrų militarinių tikslų. Jis ją vertino tik dėl to, kad jam brangios tvarkos, tradicijos, drausmės, darbo ir patriotizmo idėjos čia rado tikriausią įkūnijimą. Bet antgamtinių Bažnyčios tikslų jis nesuprato ir nenorėjo suprasti. Idėjinės jo pažiūros yra agnostiškos. Visa yra reliatyvu; garbino progresą, šeimyną, tėvynę ir žmoniją. Į žmones žiūrėjo kaip į dviejų rūšių padarus, kurių vieni turi valdyti, o kiti tarnauti. Pats yra viename veikale taip išsitaręs: „Žmonių sielos nėra vienodos. Molio dukterys niekad neprilygs toms, kurias dievai pagimdė purpurinėse lovose". Visuomeniškose jo idėjose vyravo savotiškas, iš senovės paimtas estetizmas. Visas proto darbas ir visokie gyvenimo patogumai esą reikalingi tik aristokratiškos sielos žmogui, kurio aistrai nieko negali būti neleistino. Pasigrožėti, pasidžiaugti malonumais tegali būti leista tik išrinktajai žmonių grupei, o ne tiems, kurie turi to smagumo duoti. Tautos reikalų gyvenimą jis iškėlė į pirmą vietą, o religijos - nustūmė į paskutinę manydamas, kad tautinių reikalų apgynimas jau tuo pačiu apginąs ir religinius reikalus.

Nėra ko daug ir kalbėti, kad šios Maurras pažiūros yra aiškiai nekatalikiškos. Ir todėl nenuostabu, kad Šv. Indekso kongregacija jau 1914 m., t. y. dar prieš visos organizacijos pasmerkimą, keturis Maurras veikalus jau buvo pasmerkusi. Štai koks vadas stoji „Action Française" priešakyje. Į šią organizaciją susimetė visokių: ir tikinčių, ir netikinčių. Katalikai stoji tik todėl, kad tikėjosi rasią ten savo reikalų gynėją.

2. *Kova su Bažnyčia. Pasmerkimas*

„Action Française" organas kovojo su savo priešais visokiais „legaliais ir nelegaliais" būdais, kaip pripažįsta ir pats Maurras. Jojo tonas buvo baisiai aštrus ir užgaulus: jam galėjo prilygti tik komunistų leidžiami laikraščiai. Šis vienas jau faktas kėlė įtarimą, ar „A. Fr." yra iš tikrųjų gera organizacija. O josios vado agnosticizmas ir senoviškos moralės skel-

bimas dar labiau abejones sutvirtino. Maurras buvo labai populiarus. Jo raštuose šalia klaidingų minčių buvo ir teisingų, kuo jis darėsi dar pavojingesnis, ypač jauniems žmonėms.

Šventasis Sostas ilgai su didele kantrybe žiūrėjo į tą katalikų ir nekatalikų mišinį su netikinčiu vadu priešakyje. Bet galop tarė savo žodį. 1926 m. Bordo kardinolas Andrieu gavo paklausimą, kaip žiūrėti jaunimui į „A. Fr.“? Savo atsakymu jis išpėjo jaunuomenę, kad minėtos organizacijos saugotųsi, nes jos vadų pažiūros esančios visai priešingos katalikų mokslui. „A. Fr.“ vadovai tuoj nusiuntė kardinolui raštą, kuriame jie pareiškia nusistebėjimą dėl tokio griežto atsiliepimo ir tikino, kad jie visados buvę ir yra ištikimiausi katalikai. Ch. Maurras parašė pats nuo savęs raštą, kad jis, nors ir netiki, bet katalikų reikalus visados gynęs ir ginąs. Tais pat metais popiežius Pijus XI parašė asmenišką laišką kardinolui Andrieu, kur pagyrė tąjį žygį prieš „A. Fr.“. Paskelbus šį popiežiaus laišką, „A. Fr.“ vadovybė pasiuntė ir Pijui XI adresą, kuriame pasisako esą ištikimi katalikai ir tokie pasiliksią, klausydami vyriausiojo vado - Popiežiaus. Šventasis Tėvas pareiškė pasitenkinimą jų gera valia ir dar kartą išpėjo dėl pavojų, kylančių iš vadų pusės.

Klausimas pradėjo būti diskutuojamas spaudoje. „A. Fr.“ visą ginčą norėjo perkelti į politikos plotmę ir tuo nusikratyti visokiu autoritetu. Gruodžio mėn. „A. Fr.“ organas smarkiai puolė Vatikano organą „Osservatore Romano“, puldamas tuo pačiu netiesiogiai ir patį Šventąjį Tėvą. Susidarius tokiai pozicijai, gruodžio 20 d. Pijus XI aiškiai pasakė savo kalboje, kad prie „A. Fr.“ katalikams priklausyti nevalia - *non licet*. Tada nacionalistų organas į šią Šventojo Tėvo kalbą atsakė straipsniu „Non possumus“. „Drąsos! Niekas neturi teisės iš jos (t. y. iš „A. Fr.“ organizacijos) reikalauti pakeisti jos tautinį tikslą, nei jos teisėtą metodą, nei jos vadus. Niekas to nesulauks! <...> Tėvui (vadinasi, popiežiui), kuris reikalauja iš savo vaikų (vadinasi, iš „A. Fr.“) nužudyti motiną (vadinasi, Prancūziją), galima pasakyti: mes tamstos neklausome! <...> Mes neišduosime savo tėvynės. Non possu-

mus!" Mat „A. Fr." nariai manė, kad pakeitę vadus pražudys ir pačią organizaciją, o su ja ir Prancūziją. Čia ir išėjo aikštėn, kad tautinius reikalus jie stato aukščiau už religinius, ko Katalikų Bažnyčia niekuomet neleidžia.

Dabar popiežiui nieko kito nebeliko, kaip tik pasmerkti vadų mokslą ir jų jų laikraštį. Tai buvo padaryta 1927 m. gruodžio 29 dieną: Pijus XI paskelbė jau Pijaus X suredaguotą Maurras veikalų pasmerkimą, pridėjęs dar „Action Française" pasmerkimą.

Nuo šio momento jau prasidėjo atvira kova. Iš archyvų buvo ištraukiami kunigų, vyskupų atsiliepimai apie „A. Fr.", kad tik įrodytų, jog popiežius buvo suklaidintas. Bet nacionalistų eilės pradėjo pamažu tirpti. Visi rimtesnieji pamatė, kad vadai yra užsispyrę ir atkakliai laikosi savo klaidų. Ši kova dar nesibaigė ir šiandien.

3. *Bažnyčios norai. Nationalisme intégral*

Katalikų Bažnyčia, pasisakydama prieš „Action Française", norėjo tik apsaugoti jaunimą nuo pavojingo vadų mokslo. Todėl jokių politišku išvadų iš to nereikia daryti. „A. Fr." vadų mokslas, Pijaus XI žodžiais betariant, buvo ne kas kitas, kaip „ypatinga rūšis politiško, mokslinio ir praktinio modernizmo", ir kaip toks turėjo būti pasmerktas. Bet yra ir gilesnė čia mintis. Pasisakymas prieš „A. Fr." buvo pradžia Bažnyčios kovos su vadinamuoju sekuliarizuotu katolicizmu, kuris yra aiškus liberalizmo padarinys. „A. Fr." vadai kaip tik ir buvo tokie „supasaulinti katalikai", kurie į Bažnyčią žiūrėjo tik kaip į natūralią priemonę tvarkai palaikyti, visai nematydami joje antgamtinių tikslų. Tokį mokslą kaip Ch. Maurras yra sunku suvaikyti, nes jis yra mišinys visokių idėjų, kaip ir bendrai liberalizmo mokslas. Todėl čia ir suprantamas tas ilgas popiežiaus tylėjimas.

Pasisakydama prieš „A. Fr.", Bažnyčia pasisakė ir prieš vadinamąjį *nationalisme intégral*. Nėra tai tik prancūzų tautos reiškiny. Nacionalizmo banga eina per visus kraštus. Ir

„A. Fr.“ pasmerkimas parodo, kad gerbiamas tautiškumas iškrypsta į šunkelius, religiją nustumia į užpakalį, o tautą padaro stabu. O Bažnyčia visuomet reikalavo ir reikalaus, kad absoliutiškų vertybių eilėje pirmą vietą užimtų religija. Tautybė be religijos yra šovinizmas. Religijos šviesoje tėvynės meilė gauna kilnios prasmės. Tuo tarpu viena politika pasirodo stambeldišku tautos kultu. Prancūzų nacionalistai elgėsi visai priešingai šiuo atžvilgiu Bažnyčios mokslui.

VIENYBĖS BLUDAS

Vienybės ir taikos troškimas žmoguje yra toks didelis, kad jis aptemdo kartais net ir šviesiausius žvilgius. Tuomet pradama ieškoti ryšio tarp prieštaraujančių dalykų: tarp gėrio ir blogio, tarp tiesos ir melo, tarp Kristaus ir antikristo. Tai dvasinio nuovargio ir išsekimo ženklas. Tai ženklas, kad žmogus yra pailsęs kovoje už Dievą.

Šios rūšies nuovargio žymių šiandien ypač matyti Prancūzijoje. Prancūzas niekadęs nėra buvęs tikros kovos žmogus. Pirma jis išmėgina visas susitaikinimo galimybes ir tik paskiausiai, tik priverstas griebiasi ginklo. Šitaip jis elgiasi ne tik politikoje. Šitaip jis elgiasi ir pasaulėžiūroje. Ir čia jis yra kompromiso ir taikinimosi herojus. Tai rodo plačią ir giliai žmogišką prancūzo širdį. Tačiau sykiu tai yra ir grėsmės ženklas. Prancūzas yra nuolatos tykomas pavojaus nesuvokti antikristinės klastos ir būti suviliotas paviršutiniškų gyvenimo apraiškų. Kad šis pavojus yra visai realus, rodo jau keletą metų trunkančios Prancūzijos katalikų pastangos ieškoti suderinimo tarp katalikybės ir komunizmo. Pasibaigus karui, Prancūzija palinko į Sovietų Sąjungą ne tik politiškai, kaip į bendrų kovų ginklo draugę, bet sykiu užsidedę didelę simpatiją ir komunistinei ideologijai. Išvada - komunistų partija atsistojo pirmoje vietoje. Nuostabiausia, kad šitaip elgėsi ne tik socialistai ar liberalai, bet ir katalikai. Pasipylė knygos ir brošiūros, kuriose buvo ieškoma ryšio su komunistine ideologija, nekalbant jau apie pastangas susiartinti su

„paklydusiais broliais komunistais". Ed. Mounier plačiai atidarė savo žurnalo „Esprit" skiltis šitiems klausimams, skirdamas jiems net specialių numerių.

Sutikime, kad tai buvo pokarinių mėnesių džiūgavimo apsvaigimas, kada žmogus, aptemdytas laimėjimo, bučiuojasi su kiekvienu gatvės valkata. Vėliau šis karštis atvėso. Tačiau jis anaip tol neišnyko. Sancti Officii komunistų ekskomunikos dekretas užtvėnkė mėginimus būti sykiu „gerais krikščionimis ir gerais komunistais". Tačiau jis prancūziškojo žvilgio neišastrino tiek, kad šis paregėtų savo nesuipratimą. Praktinės pastangos pasuko tiktai teorine linkme. Nuo draugiškų glėbėsčiavimųsi pereita daugiau prie studijinių svarstymų, kurie, deja, yra dar pavojingesni, nes šaltesni ir gilesni.

Štai „La vie intellectuelle" (1950 m. vasario mėn. numeryje) Liuvėno universiteto profesorius kun. Jacques Leclercqas paskelbė straipsnį „Rencontre des chretiens et des communistes" („Krikščionių ir komunistų susitikimas"). Jame autorius mėgina surasti bendrą plotmę, ant kurios kaip tik galėtų susieiti krikščionys ir komunistai. Jam atrodo, kad komunistai puolą Bažnyčią tik todėl, kad ji, komunistų nuomone, tarnaujanti kapitalizmui. Jeigu katalikams pasisektų komunistus įtikinti, kad Bažnyčia atsidedanti tiktai grynai religiniam reikalui, kuris komunistams nerūpjis, sandora tarp komunistų ir krikščionių pasidarytų visiškai galima. „Komunizmas, - sako Leclercqas, - priešinas kapitalizmui. Jis nori šiam atimti dirvą, dėl kurios tamposi juodu abu, būtent ekonomiškai politines vertybes. Komunistas stengiasi kovoti su Bažnyčia tik tiek, kiek ji, jo pažiūra, esanti kapitalizmo bendrininkė. Tačiau ši kova yra nukreipta į kapitalizmą, kuris yra, komunisto akimis, abejotinos vertės tikrovė, o ne į religiją, kuri jam atrodanti tiktai muilo burbulas" (p. 136). Šitoje vietoje Leclercqas kaip tik ir mano suradęs pagrindinį skirtumą ir tuo pačiu sandėrio plotmę. „Krikščioniškoji problema, - sako jis, - yra visų pirma sielų atvertimo problema. Komunistinė problema, kaip ir kapitalistinė, yra ekonomiškai politinės organizacijos problema" (p. 137). Tiesa, Leclercqas pripažįsta, kad komunistai, ypač inteligentai, „stengiasi pasiekti viso žmogaus

kultūrą" (ten pat). Tačiau čia pat jis pastebi, kad ši problema „jiems yra tikrai antraeilė. Pati pirmoji problema yra ekonomiškai politinis visuomenės perkeitimas" (ten pat). Tuo tarpu katalikybės pati pirmoji problema yra religinė: kurti Dievo karalystę ir jai laimėti žmonių sielas. Tuo būdu veiklos plotmės persiskiria ir *esminio* konflikto tarp katalikybės ir komunizmo būti negali. O jeigu jis yra, tai tik todėl, kad nei katalikai, nei komunistai tinkamai nesupranta savo plotmių, jas ne sykių sumaišydami ir tuo būdu be reikalo susikirsdami. Todėl Leclercqas papeikia tuos, kurie sakosi, jog pirmas jų uždavinys esąs kovoti su komunizmu.

Mums yra keista ir skaudu skaityti tokias mintis vieno iš prancūziškosios katalikiškosios minties vadovų. Be abejo, negalime neigti, kad ne viename krašte katalikai yra susipynę su kapitalizmu ir tuo būdu tapę komunistinės kovos taikiniu. Katalikų pažangumas socialinėje srityje daug ką būtų galėjęs išgelbėti arba bent žlugimą sušvelninti. Tačiau šiomis klaidomis negalima išaiškinti komunistinės kovos prieš Bažnyčią. Komunistai kovoja su Bažnyčia ne tik todėl, kad jos atstovai vienur kitur yra susidėję su kapitalizmu, bet svarbiausia dėl to, kad Bažnyčia nori formuoti sielas. Leclercqas mano, kad formuoti sielas yra tiktai antraeilis komunistų uždavinys. Ir čia yra pagrindinė jo klaida, išduodanti komunizmo giliausios esmės nepažinimą. Komunizmas yra antikristinė ideologija, norinti taip lygiai sukurti pasaulyje dvasinę karalystę, kaip ir krikščionybė. Jų veikimo plotmės anaip tol nėra skirtingos, kaip norėtų Leclercqas. Žmogus su savo prigimtimi, su savo kultūra, su savo dvasia ir tikslu yra ir krikščionybės, ir komunizmo objektas. *Kova tarp Bažnyčios ir komunizmo eina ne už ekonomiškai politines vertybes, bet už patį žmogų.* Čia stovi vienas prieš kitą ne dvi ekonominės sistemos, bet dvi pasaulėžiūros. Todėl kova tarp jų yra ne atsitiktinis dalykas, bet esminis. Tai kova tarp Kristaus ir jo amžinojo priešininko, kuris prisiima istorijoje įvairius pavidalus. Vienas iš tokių pavidalų kaip tik ir yra komunizmas.

Kad komunizmas yra daugiau negu tik ekonominė sistema; kad jis siekia perkurti visą žmogų; kad jis nori sukurti

pasaulyje savą dvasinę karalystę, - šį dalyką yra labai gerai supratęs ir puikiai aprašęs tik dabar miręs anglų utopinių romanų rašytojas George'as Orwellas. Paskutinis jo veikalas „1984 metai“ kaip tik ir duoda vaizdą totalistinės sistemos išsivystymo ligi pat galo. Nesunku pastebėti, kad komunistinė santvarka Rusijoje jam yra patarnavusi prototipu šiam vaizdui sukurti. Veikalo pabaigoje, kai pagrindinis romano veikėjas, „minčių policijos“ suimtas, guli pririštas ant kankinimų lovos, O'Brienas, partijos atstovas ir sykiu tardytojas-budelis, šitaip išdėsto savo siekimus: „Kuo žmogus užsitikrina valdžią ant kito, Winstonai?“ - jis paklausia kankinamąjį. Šis atsako: „Tuo, kad jis gali kitą kankinti“. - „Visai teisingai. Tuo, kad jis gali kitą kankinti“, - pripažįsta O'Brienas ir šia proga išdėsto ištisą filosofiją, kuri atskleidžia jo sistemos gelmes. „Klusnumo nepakanka. Kaip kitaip, jeigu ne per kančią, galima patirti ir būti tikram, kad kitas klauso ne savo, bet mūsų valios? Valdžia glūdi tame, kad mes teikiame skausmo ir pažeminimo. Valdžia reiškia galią žmogaus dvasią sudraskyti į gabalėlius ir ją iš naujo sudėstyti į kitokią formą pagal mūsų nuomonę. Ar dabar jau pradodate suprasti, kokios rūšies pasaulį mes mėginame sukurti? Jis bus tikra priešgynybė anų kvailių, džiaugsmu pagrįstų utopijų, apie kurias svajojo senieji socialiniai reformatoriai. Mes norime sukurti pasaulį baimės, išdavimo ir kančių; pasaulį mindžiojimo ir buvimo mindžiojamu; pasaulį nepermaldaujamą ir vis labiau nepermaldaujamą, juo toliau jis išsivystys. Pažanga mūsų pasaulyje reiškia žengimą vis į didesnes kančias. Senosios kultūros gyrėsi esančios pastatytos ant meilės ir teisingumo. Mūsųji yra pastatyta ant neapykantos. Mūsų pasaulyje nebus jokio kito jausmo, kaip tik neapykanta, išsiutimas, apsvaigimas pergale ir savęs pažeminimas. Visa kita mes išnaikinsime - visa. Mes jau net rauname paprotį mąstyti, kuris yra dar pasilikęs iš priešrevoliucinių laikų. Mes nukirpome ryšius tarp vaikų ir tėvų, tarp žmogaus ir žmogaus, tarp vyro ir moters. Niekas nebedrįsta pasitikėti savo žmona, savo vaiku arba savo draugu. Bet ateityje iš viso nebebus nei žmonių, nei draugų. Vaikai bus paimti nuo motinų,

kaip nuo vištų yra paimami kiaušiniai. Lytinis geismas bus išrautas. Gimdymas pasiliks tik kasmetinė funkcija, kaip maisto kortelių atnaujinimas. Mes išnaikinsime aistrą. Mūsų neurologai jau dirba šioje srityje. Nebus jokios kitos ištikimybės, išskyrus ištikimybę partijai. Nebus jokios kitos meilės, išskyrus meilę Didžiajam Broliui. Nebus jokio kito juoko, kaip tik kvatojimas nugalėtam priešui į veidą."

Tai yra šiurpus vaizdas. Tiesa, jis yra poetinis. Jis yra rašytojo fantazija. Tačiau jo prasmė yra labai gili. Jis aiškiai rodo, kad Orwellas giliai suprato totalistinių užmačių siekimus perkeisti patį žmogų. Šiuo keliu komunizmas kaip tik aiškiai eina. *Jo tikslas yra satanistinė karalystė žemėje*, kurioje bus visa išrauta, kas tik žmogui primintų, jog jis yra sukurtas pagal Dievo paveikslą ir panašumą. Ekonominio gyvenimo pakeitimas yra antraeilis uždavinys. Svarbiausia yra perkeisti patį žmogų. Štai kur glūdi komunizmo esmė ir štai ko prof. J. Leclercqas nėra supratęs.

ŠIUO ŽENKLU NUGALĖSI!"

Konstantino pergalė Kryžiaus ženklų yra krikščionybės laimėjimų simbolis. Nuo to laiko, kai gėdingos mirties medis per Kalvarijos kalno Auką tapo Išganymo ženklu, eina Kryžius per pasaulį, laimėdamas be kardo, be granatų, be nuodingų dujų ir kildamas vaduojančiu simboliu ir ant Romos kapitoliaus, ir ant menkutės Afrikos negro palapinės.

Neseniai pro mus praūžė pasaulinė audra. Griuvo imperatorių sostai, nuo karalių galvų nukrito aukso karūnos, kraštutiniškumuose žuvo patys jų skelbėjai. Tai buvo kardo šventė. Visos pasaulio jėgos, visas lobis, herojiškas pasiaukojimas, tiesos ir idealų meilė - visa buvo vieną valandą suardyta ir suminta. Suorganizuota visi gabumai, visos moralinės ir intelektualinės pajėgos skleisti melui ir neapykantai. Ir kas galop laimėjo? *Neatperkama žmonijos gėda!*

Ir štai įsisiūbavusių gaivalų chaose išskyla Europos - kartu ir viso pasaulio - padangėje Kryžiaus ženklas. Žmonija susimąsto. Kažin ar tas kelias, kuris pasibaigė tokia katastrofa, yra geras? Kažin ar bevarta juo toliau eiti? Ar senieji humanizmo sukurti dievai yra tikrieji dievai, ar gal tik stabai neišmanančiai miniai apgaudinėti? Ir gražu matyti, kaip pasaulis kasdien vis labiau imasi persvarstyti savo kelius, moralės ir religijos svarstyklėmis pasverti savo darbus ir surasti tikrąją jų vertę.

Naujieji amžiai jau baigti. Versalio sutartis pradėjo naują erą. Nereikia būti pranašu, jog išpētum, kad ji bus pastatyta ant krikščionybės pagrindų. Visos tvirtovės, kuriomis žmo-

nija rėmė savo viltis ir iš kurių laukė išganymo, viena po kitos griuvo ir dar tebegriūva. Nuo aukštesnių principų atpalaiduotos kultūros sritys iš pat pradžių jau buvo pasmerktos žūti. Tik viena tvirtovė stovi kaip stovėjusi - tai Katalikų Bažnyčia. *Stat crux dum volvitur orbis!* Katalikybės banga eina per visą pasaulį. Žmonės pasiilgo pilnutinio gyvenimo, o jo, atmetus katalikybę, niekur nerasta ir nebus rasta. „Šiandien, kaip ir Dovydo laikais, išganymas ateina nuo Kalno viršūnės“, - pasakė E. Heilo. Šiandien Kryžius švenčia savo pergalę. Kovos metu jis tik vienas laimėjo. Kad taip iš tikro yra, galime įsitikinti peržvelgdami skyrium kultūros sritis.

Pažinimo sritis. Po visų klajonių šunkeliuose, po subjektyvizmo ir kraštutinio skepticizmo triumfo *filosofija* vėl suka į objektą. Neotomizmas švenčia savo atsikėlimą. Liuveno ir Romos filosofijos institutai, daugybė profesorių tomistų ryškiai rodo šitos srovės garbingumą. O ji juk tuo tarpu yra vienintelė, kurios išvados sutinka su apreikštosiomis tiesomis. Visur pastebimas noras surasti objektyvią tiesą ir objektyvų aiškumą *dvasios* pajėgomis. Besielė psichologija jau palaidota. Sintezės vėjelis dvelkia filosofijos darbo laukuose. - *Gamtos mokslai*, kurie ligi XIX amžiaus antrosios pusės buvo didžiausias įrankis kovai su religija, pameta ateistišką charakterį ir kaskart vis geriau suderinami su religija. Darwino evoliucionizmas vis mažiau randa šalininkų mokslo vyrų tarpe. Monizmo paskutinė tvirtovė krito kartu su Haeckeliu. Jo mokinys ir įpėdinis Jenos universiteto prof. Ludwigas Plate viešai atsisakė nuo savo mokytojo pažiūrų. Etnologijoje viešpatavusi politeistinė teorija šiandien jau nuvainikuota. Schmidto ir kitų etnologų įrodyta, kad pirmykščiai žmonės kaip tik buvę *monoteistai*. - Net pati *teologija* ima rodyti noro eiti naujais keliais. Ligi šiol dogmatika buvo daugiausia polemienio pobūdžio. Juk reikėjo atremti protestantizmo ir vėliau modernizmo iškelti priekaištai. Dabar šis darbas jau padarytas. Todėl kryptama į naujas sritis ir bandoma geriau nušviesti ir suprasti Bažnyčią kaip *corpus Christi mysticum*. Tai iš tikro yra vaisingas darbas, rodąs didelio pasisėkimo ir gausių laimėjimų.

Kūrybos srityje krikščionybė irgi nemažai laimi. Nekalbėsime čia apie katalikus menininkus, kurių yra kiekvienoje šalyje ir kurie nesigėdi savo religijos. Paminėsime tik keletą bendrų bruožų. Juk tas ypatingas susižavėjimas Dante, kada buvo švenčiamas jo 600 m. jubiliejus, argi nerodo krikščioniškojo meno pergalės? Be to, naujo žanro literatūroje - *moderniškos hagiografijos* - atsiradimas argi nėra ženklas, kad kūryboje vėl įsigali mistinis pradai? Apie santykius tarp mistikos ir poezijos šiandien plačiai kalbama net ir tų, kurie pirmiau visiškai netikėjo į antgamtinį pasaulį. Žymiųjų Prancūzijos (Paulis Bourget, Paulis Claudelis, Louisas Bertrand'as) ir kitų šalių (Italijoje - Papini; Austrijoje - Moria delle Grazia; Anglijoje - Chestertonas; Norvegijoje - Sigrida Undset ir t. t.) menininkų atsivertimai nėra mados apraiška. Tai pirmas žingsnis į supratimą, jog kiekvienas menininkas ypač yra Dievo kūrybos atbaigėjas.

Visuomeninėje srityje pasaulininkų apaštalavimu Dievo karalystės platinimas pavedamas visiems tikintiesiems be amžiaus ar lyties skirtumo. Daug dėmesio kreipiama į šeimą, kuri pagal popiežių norą turinti paimti kunigystės pareigų dalį. Tautų santykiuose amžinosios taikos problema randa vis daugiau šalininkų. Tiesa, ne visi ją platina krikščioniška mintimi, bet ši idėja savo esme yra krikščioniška. Popiežiaus autoritetas tarptautiniuose santykiuose vis labiau kyla. Ap link Vatikaną grupuojasi daugybė katalikiškų ir net nekatalikiškų valstybių. Pasiuntinybių skaičius prie Vatikano nuo 1914 m. padidėjo dvigubai. Šalys, kurios per ištisus šimtmečius buvo nutraukusios su Roma santykius, dabar juos vėl atnauжина (pavyzdžiui, Olandija, Prūsija). Konkordatas tarptautinėje teisėje įgauna vis daugiau svarbos. Jo nutraukti ar laužyti nedrįsta net ir didelės valstybės. Paskutiniu laiku net nė negirdėti, kad kas būtų taip padaręs. Tiesa, Čekoslovakija buvo nutraukusi dėl Vatikano protesto prieš iškilmingą Huso minėjimą, bet skubino vėl susitaikinti.

Romos autoritetas ir įtaka labai žymu ir bažnyčių susivienijimo darbe. Anglijos protestantizmas rodo aiškių žymių grįžti į katalikybę. Trečdalis jų dvasininkų dabar moko jau

visai katalikiškai. Bolševizmo sunaikinta provoslavija visai palinkusi susivienyti. Izvolskis, paskutinis šventojo Sinodo prokuratorius, pasakė: „Mes esame įsitikinę, kad krikščioniškoji bažnyčia negali būti tautinė. Ji turi būti tarptautinė. Jau nėra Bizantijos. Mūsų žvilgis krypta į Romą“. Šitame darbe Popiežius ypatingą misiją skiria Lietuvai.

Taigi tikroji religija vis labiau įsigali visose gyvenimo srityse. Bendras mūsų laikų bruožas yra *veržimasis Dievop (Unruhe zu Gott)*. Dievas vėl darosi viso ko centras. Krikščionybė palaiminga savo įtaka gaubia visą pasaulį. Todėl reikia tikėtis, kad taip garsiai kalbėta Europos kultūros krizė pasibaigs laimingai. Bet viena sąlyga: Europa turi būti katalikiška. Arba - ji žus. Arba grįžimas prie katalikybės, arba - Vakarų žlugimas. Rodos, kad senutė Europa pasirinko pirmąjį kelią.

KELIAS Į KRIKŠČIONYBĘ

1. Ši karta reikalauja ženklų

Apie Europos kultūros krizę pradėta kalbėti jau prieš Didįjį karą. Bet kas tuomet buvo dar tik nujaučiama, dar tik spėliojama, tas visu ryškumu iškilo pokariniiais metais, kada beveik per visas kovų nualintas Europos tautas perskrido revoliucijos šmėkla, neapsakomu įnirtimu naikindama senosios politikos liekanas. Tai buvo protestas prieš tą krauju pritvinkusią atmosferą, kurią skeidė karas, prieš tą naikinimą geriausių žmonijos jėgų, kurios buvo aukojamos paskutinio šimtmečio sukurtiems individualizmo stabams. Deja, protestas prieš kraują pasidarė dar labiau kruvinas, ir socializmo stabas pareikalavo ne mažiau aukų už individualizmą. Dabar tik pamatyta, kad čia kaltas ne tas ar kitas asmuo, ne ta ar kita valstybė, bet visa Europos kultūros kryptis, kurios kelias neišvengiamai turėjo pasibaigti tokia katastrofa. Prieškariniai nujautimai dabar buvo visiškai pateisinti.

„Viskas sudužo!“ - pradėta šaukti nuo 1918 metų rudens. Sudužo militarinė ir politinė galybė, sudužo kartu socialinė ir dorovinė santvarka. Naujųjų laikų kultūra pasijuto sukrėsta iš pačių pamatų. Visokeriopos krizės visu savo baisumu ir ryškumu atsistojo prieš Europos akis. Pradėta kalbėti apie kultūrinį Vakarų išsisėmimą ir besiantinantį neišvengiamą jų žlugimą. Šitie perspėjimo ir pagalbos balsai tebeaidi ir šandien ir gal dar rimčiau negu tuoj po karo. Tada jie buvo instinktyviškas skęstančiojo riksmas, tuo tarpu dabar jie virto sąmoningu nelaimės prislėgtojo šauksmu.

Toks beveik staigus naujųjų laikų kultūros puolimas buvo tuo skaudesnis, kad Europa šia savo gyvenimo kryptimi buvo visiškai pasitikėjusi. Civilizacijos laimėjimai, siekiantys apvaldyti laiką ir erdvę, darantys žmogų tikra prasme medžiaginio pasaulio valdovu, švelniai glostė moderniškąjį išdidumą. Jėgos pajautimas, iš vienos pusės, skatino žmogų atsipalaiduoti nuo antprigimtinio pasaulio, iš kitos, gundė jo širdį vergte pavergti jam ir taip jau nusilenkusią gamtą. Bet čia, kaip ir pirmųjų žmonių puolime, pasikartojo ta pati tragedija: *kai tik žmogus atsitraukė nuo aukštesniųjų pradų, tuoj žemesnieji pradai sukilo prieš jį*. Šventojo Rašto pasakojimas apie kūno sukilimą prieš dvasią, įvykusį tuoj po pirmosios nuodėmės, yra perspėjimas kiekvienam - taip individualiniam, taip kolektyviniam - puolimui. *Kiekviena nuodėmė padaro žmogų priešų ne tik antprigimtojo, bet ir prigimtojo pasaulio*. Iš čia kyla ne tik nesantaika su pačiu savimi, su savo sąžine, su savo kilnesniu oš, bet taip pat nesantaika su savo kūnu, su gyvuliais, net ir su negyvais daiktais. Nuodėmės pasėkos eina daug plačiau ir siekia daug giliau, negu mums atrodo. Tik taip suprantant nuodėmę, bus galima suvokti tą tylią kovą, kuri eina tarp nedorėlio ir jį supančios aplinkos, ir tuos švelnius santykius, kurie šventuosius riša su gamta.

Ta pati tragedija pasikartojo ir moderniškiosios kultūros puolime. Todėl naujųjų laikų kultūros krizės šaknys, iš vienos pusės, siekia antprigimties, iš kitos - prigimties, kuri labai jautriai atsiliepia į vienokius ar kitokius santykius su antprigimtuojų pasauliu. Ir todėl išeitį iš šitos krizės gali duoti tik visiškas susitaikymas su abiem pasauliais, nes tikroji religija veda į gamtą ir tikroji gamta rodo kelią į religiją.

Ir štai šitos visuomeninės suirutės metu, kada žmogus liko atitrūkęs ir nuo žemės, ir nuo dangaus, krikščionybė aiškiai taria didį savo žodį, kad išsigelbėjimas yra joje ir tik joje, kad ji vienintelė turinti jėgų surišti nutolusį žmogų su Dievu ir tuo pačiu priartinti jį prie gamtos. Krikščionys mokslininkai tiki, kad Europos kultūra nežus tol, kol vadovausis krikščionybės principais. Kryžius yra visuomet *išganymo* ženklas, vis tiek kokio išganymo pasaulis būtų reikalingas - religinio

ar kultūrinio. Juo vienu yra išrišamos net ir aštriausios problemos, nežiūrint kokiais vardais jos būtų vadinamos. Todėl senos liturginės giesmės žodžiai *o crux ave spes unica* niekada nebuvo tiek prasmingi kiek mūsų laikais.

Bet štai dabar, kaip ir prieš du tūkstančių metų, iš krikščionybės, kaip ir iš Kristaus, reikalaujama ženkle, reikalaujama įrodymų, kad ji, o ne materializmas ar panteizmas gali išgelbėti paklydusią kultūrą. Bet krikščionybė Dieviškojo Mokytojo žodžiais atsako: „Atėjus vakarui, jūs sakote: 'Bus giedra, nes dangus raudonas' - ir rytmetį: 'Šiandien bus lietaus, nes rausta apniukęs dangus'. Taigi jūs mokate aiškinti dangaus veidą, o laiko ženklų - ne. Pikta ir neištikima giminė reikalauja ženkle, tačiau jai nebus duota kitokio ženkle, kaip tik Jonos ženklas" <...> „Kaip Jona išbuvo tris dienas ir tris naktis jūrų pabaisos pilve, taip ir Žmogaus Sūnus išbus tris dienas ir tris naktis žemės širdyje" (*Mt 16, 2-4; 12, 40*). Štai atsakymas mūsų laikams! Ši karta reikalauja ženkle. Bet jai nebus duota kitokio ženkle, kaip tas, kurį Kristus davė savo laikams. Koks yra tas ženklas?

Kristus mirė ir buvo palaidotas. Paskutinę Kalvarijos tragedijos valandą pasaulis pažino jo dieviškumą, nes negyvoji gamta davė nepaneigiamą liudijimą. Širdžių gelmėse žmonės suprato, kad Kristus yra Vienintelis, kurs gali juos išlaisvinti iš skurdo ir grąžinti jiems prarastą Dievo karalystę. Bet štai tas Kristus, tas Gelbėtojas miršta... Jis tris dienas ir tris naktis guli užantspauduotame kape, o pasaulis skundžiasi, einančių į Emausą mokinių lūpomis: „O mes tikėjomės, kad jis atpirksias Izraelį" (*Lk 24, 21*). Tai buvo skaudus atsiskyrimas, bet reikalingas prirengti žmones atsikėlimui. Tik per šitą galingą skausmą perėjęs pasaulis galėjo suprasti tikrąją mirties pergalės esmę. Aleliujos džiaugsmas visoje savo pilnybėje tėra patiriamas tik Liberos nuliūdimo kontraste. Šią prasmę turi ir Bažnyčios rekomenduojamos vigilijos didžiųjų švenčių išvakarėse, kada pasninku ir budėjimu pavarginamas kūnas, kad auštančio ryto džiaugsmas būtų skaidresnis. Tą pat reiškia ir Kristaus žodžiai, kuriais jis atsakė į mirtę mokinių nusiskundimą: „Argi Mesijas neturėjo viso to

iškentėti ir įžengti į savo garbę?!" (Lk 24, 26). Tad argi nereikėjo ir pasauliui perkęsti Kristaus atsiskyrimą, kad pasakui sutiktų Jo Atsikėlimą?

Štai ženklas ir mūsų laikams. Jis yra ne kitoks, kaip Jonos ir Kristaus ženklas. Krikščionybė turi mirti (šiandien ji tebe-merdi) moderniškąjo žmogaus širdyje, turi būti palaidota; ši karta turi išgyventi atsiskyrimo nuo krikščionybės tragediją, kaip kad senovės pasaulis išgyveno Kristaus atsiskyrimą. Ji turi moderniškąsias savo pažiūras išvystyti ligi galo, turi savo principus logiškai pritaikyti praktiškam gyvenimui. Ir tik tada, pajutusi, ką reiškia būti atsiskyrusiai nuo tikrosios Tiesos ir nuo tikrojo Gyvenimo, ji bus tinkama priimti besikeliančią savo širdyje naują senos religijos šviesą.

Tai vienintelis moderniškąsios kultūros *kelias į tiesų* apie gyvenimą. Šis kelias visų pirma prasideda *atsiskyrimu*. Atsiskyrimas savo ruožtu gimdo *kančią*. Ir tik per šią kančios ugnį perėjęs ir individas, ir minia yra tinkama vidiniu būdu pasisavinti ir įgyvendinti Kristaus mokslą. Štai kur glūdi išaiškinimas, kodėl atsivertėliai yra uolesni už paprastus tikinčiuosius: jie išgyveno atsiskyrimą ir kančią.

Šitokiu keliu turi eiti ir dabartinė pikta karta, reikalaujanti ženklo. Po tiek metafizinių įrodymų, po tiek argumentacijos ir įtikinėjimo, ji vis dar kartoja anuos fariziejų žodžius: „mes norime, kad parodytum ženklą" (Mt 12, 38). Ir jai nebus duota kitokio ženklo be psichologinio išgyvenimo, kada ji pati pažvelgs į savo vidų ir patirs skaitinančią kančios prasmę. Tuomet ji prieis prie tiesos, o šis visuotinis psichologinis prityrimas kartu su metafiziniais įrodymais bus liudijimas amžiams.

2. Menkesnieji

Šiuo metu, kada visa Europos kultūra yra sukrėsta ligi pat pamatų, pasitikėti išviršiniaais, pripuolamais aplinkybių susidėjimais ir juose ieškoti išganymo yra vis tiek, ką ir pačiam plaukti tiesiog į pražūtį. Europos krizės priežastis yra nuo-

dėmė, o iš nuodėmės pakilti reikia Malonės, vadinasi, reikia pagalbos iš *viršaus*. Nauja gyvenimo tvarka visados turi ateiti iš aukštybių. Šventasis miestas, naujoji Jeruzalė nužengia iš dangaus, o ne į dangų (plg- *Apr 21, 2*). „Šiandien, - labai teisingai pastebi Heilo, - kaip ir Dovydo laikais, išganymas ateina nuo kalno viršūnės.“ Šiandien žmonija kartu su senosios eros psalmininku turėtų pakelti akis į kalnus, iš kur ateis pagalba (*Ps 121*), nes aplinkui nėra nė vieno stipresnio ramsčio, už kurio būtų galima nusitverti. Naujoji Europa laukė išganyimo iš įvairių teorijų ir įvairių taip mokslo, taip visuomeninio gyvenimo sistemų. Deja, jų metai praėjo, ir jos subyrėjo lyg vaikų krosnys, padarytos iš smėlio ant važiuojamo kelio. Moderniškosios kultūros kūrėjai pasielgė lygiai taip, kaip anas Kalno pamoksle minimas paikas žmogus, kurs pastatė savo namus ant smilčių. „Prapliupo liūtys, ištvino upės, pakilo vėjai ir daužėsi į tą namą, ir jis sugriuvo, o jo griuvimas buvo smarkus“ (*Mt 7, 27*). Taip, Europos kultūros griuvimas iš tikro bus didelis!

Popiežius Inocentas III sapne matė svyruojančią Šv. Petro baziliką, kurią savo pečiais parėmė nuskurdęs, apdriskęs žmogelis. Kai šventojo Pranciškaus Asyžiečio ordinas savo neturto ir paprastumo dvasia atlaikė besiveržiančią į Bažnyčią prabangos ir išlepimo vilnį, sapno prasmė pasidarė aiški. Krikščionybė irgi matė svyruojantį ir besirengiantį griūti moderniškiosios kultūros panteoną ir siūlė savo pagalbą. Bet individuališku išdidumu ir išviršiniu civilizacijos spindėjimu apsvaiginta Europa paniekinamai nususuko nuo krikščionių ir pavadino juos *inferiores* (menkesnieji), atsilikę nuo kultūros, nesugebantys eiti kartu su sparčia pažanga, pabėgėliai nuo pasaulio, nenaudingi anachoretai, su kuriais geriau reikalų visiškai neturėti. Krikščionybė apkaltinama esą ji ne tik esanti nevaisinga kultūrinėje kūryboje, bet tiesiog trukdanti pažangą. Kiekvienas josios mokslo išpažintojas esąs atsilikėlis, viduramžių tamsuolis, tikras asilo galvos garbintojas. Stabmeldiškujų romėnų priekaištas pakartojamas naujųjų laikų žmogaus lūpomis. Tai simbolis, kuris ryškiai rodo, kaip neigimo atžvilgiu buvo grįžta aštuoniolika amžių atgal.

Antikrikščioniškas judėjimas, ejęs iš pradžių palaidai, galop buvo suorganizuotas. XVIII šimtmečio pradžioje buvo įsteigtos masonų ložės ir tuo būdu buvo pradėta sėkminga kova prieš krikščioniškąją pasaulio santvarką. Aiškus dalykas, tiek prikalbėję apie inkvizicijos laužus ir torturas, moderniškieji stabmeldžiai negalėjo imtis fizinio teroro, nors Prancūzijoje revoliucijos metu jis buvo daug baisesnis už visas inkvizicijos legendas. Užtat moralinis teroras buvo pripažintas leistinas, kad būtų galima nusikratyti tais pažangos trukdytojais. Todėl neprileisti katalikų į aukštesnes mokslo ar visuomeninio gyvenimo vietas, ignoruoti ar be atodairos kritikuoti jų mokslo ir meno laimėjimus, vidurinius amžius, kada katalikybė buvo pasiekusi horizontalaus išigalėjimo viršūnės, vadinti didžiausios tamsos ir barbarybės laikais, - tai buvo moderniškiosios Europos taktika ir kovos metodas. „*Catholica non leguntur!*“ Visa, kas tik katalikiška, neverta imti nė į rankas! Ir tai skelbė tie žmonės, kurie didžiavosi esą ištikimiausi objektyvumo šalininkai!

Bet be fanatiško apriorizmo jie padarė dar dvi klaidas: a) jie neteisėtai reikalavo iš katalikybės tiesioginio kultūros kūrimo ir b) jie nesuvokė, kad visi didieji *tikrosios* Europos kultūros laimėjimai kvėpuoja katalikiška dvasia.

a) Esminis kiekvienos religijos - taigi ir krikščionybės - paskyrimas nėra pagelbėti žmogui siekti žemiškų dalykų, bet *arinti žmogų prie Dievo*. Ji turi kaip tik išlaisvinti žmogų iš tų jį graužiančių žemės rūpesčių, ji turi pakelti jo širdį prie Dievo ir jo dvasiai parodyti amžinąją tikslą. Tame yra religijos paskyrimas. O kultūros kūrimas yra tik pripuolamas daiktas. Todėl Kristus savo apaštalais išsirinko ne menininkus ar mokslininkus, ne valstybės vyrus ar sociologus, bet paprastus žvejus, kad skelbtų irgi ne naujas meno ar mokslo teorijas, ne naujas valstybės santvarkos sistemas, bet atgailą, savęs išsižadėjimą, nusizeminimą ir kantrybę. Pats Kristus irgi neatėjo toks, kokio laukė Izraelio tauta. Ji laukė Mesijo, kuris pataisytų pašlijusį jų kultūros gyvenimą ne dieviškais principais, bet kariuomene, turtais ir valdžia. Tai buvo klaida, kuri kartojasi tūkstančius metų: *ieškoti vaisto ten, kur buvo užsikrėsta li-*

ga. Kristus tuo tarpu mokė visai priešingai: „Jūs pirmiausia ieškokite Dievo karalystės ir jo teisumo, o visa tai bus jums pridėta" (Mt 6, 33). Bet tuo Kristus anaip tol nepaneigė kultūros. Tuo jis tik norėjo pažymėti, kad visoks kultūrinis darbas turi prasidėti iš *vidaus*, iš santykių sunormavimo su Pirmuoju visokio veikimo Principu. Tai yra vienintelis kiekvienos tikrosios kultūros pamatas. O visi tie, kad ir labai didingi laimėjimai, bet nepagrįsti Kristaus dvasia, yra tik stabai neišmančiai miniai. Juos visus laikas išvartalios.

Krikščionybė savo esme nėra tik *mokslas*, bet ir *gyvenimas*, Kristaus gyvenimas pakrikštytuose žmonėse. Todėl šitą gyveninį pobūdį krikščionybė parodo visur, kur tik ji įsistiprina. Tautų, priėmusių krikščionybę, būklė tuoj pasikeičia: jose atsiranda naujų, galingų gyvenimo akstinių, naujai formuojančių ir kuriančių jėgų, kurios daro palaimingos įtakos kultūriniam tautos gyvenimui. Ir priešingai. Antprigimtas gyvenimas yra taip ankštai surištas su prigimtuoju, jog sudžius vieną tuoj pradeda irti ir antras. Štai kodėl mes matome, jog prieš Kristų pakrikimas viešpatavo ne tik religinėje, bet ir kultūrinėje srityje; šis pakrikimas žymi ir mūsų dienų stambeldiškųjų tautų gyvenimą; jo ženklai pradeda vis labiau aiškėti ir stambeldėjančios Europos padangėje.

Taigi Kristaus pasiuntinybėje be religinio atpirkimo dar galime įžiūrėti ir netiesioginį *kultūrinį* atpirkimą. Pirmąjį Jis įvykdė pats ant Kalvarijos kalno, išlaisvindamas žmoniją iš tamsos galybių. Antrąjį įvykdo Jojo mokslas, pervertindamas kultūrinės senojo pasaulio vertybes naujųjų principų šviesoje. Šis atpirkimas irgi yra krikščionybei labai charakteringas. Tiesa, jis yra netiesioginis, nes niekadės negalime tvirtinti, jog krikščionybės paskyrimas yra kultūrinė kūryba. Bet savo principais ji tiek daro kultūrai išganingos įtakos, jog kalbėti apie krikščionybės nevaisingumą kultūrai galima tik turint labai menką Kristaus reikšmės pasauliui supratimą.

b) Nors nieku būdu negalima religijos vertės matuoti josios produktingumu kultūrinėje kūryboje, nes tuomet išeitų, kad toks islamas yra didesnės vertės už judaizmą, vis dėlto krikščionybė nebijotų šito mato, jei tik matuotojai turėtų ge-

ros valios objektingai patyrinti Europos kultūrą. Mes čia negalime spręsti šios problemos visu platumu¹, todėl pavaizdavimui pasitenkinsime paėmę, pavyzdžiui, kad ir krikščionybės asmens supratimą, kiek jis turi sąryšio su kultūros apraiškomis.

Asmuo krikščionybei todėl turi nelygstamosios vertės, kad jis yra absoliutinio turinio nešiotojas, kad jis yra sukurtas pagal Dievo paveikslą. Gali šitas asmuo neturėti jokių gabumų, jokios net moralinės vertybės, jis vis tiek turi būti mylimas kaip Dievo atspindys. Čia glūdi artimo meilės ir žmonių lygybės prasmė. Krikščionybėje nėra nei vergo, nei laisvojo, nei žydo, nei graiko, nei vyro, nei moters, nes visi yra Dievo paveikslas, ir visi yra sutverti pagal to pačio Dievo panašumą.

Ir štai tik ši viena krikščionybės pažiūra išnaikino Europoje vergiją, pralaužė luominius skirtumus, pakilnino moters gyvenimo supratimą, pakeitė pažiūras į rankų darbą. Ir visa tai turėjo milžiniškos įtakos Europos ir viso pasaulio kultūrai.

Taip pat yra ir su krikščionybės pažiūromis į šeimą arba į visuomenę. Ir jų kultūrinė reikšmė yra begalinė.

Galime čia dar paminėti ir tą nepaprastą krikščionybės sugebėjimą priimti į save nekrikščioniškų tautų kultūrinės vertybes, jas pakilninti ir paskui perteikti kitoms tautoms. Pirmiausia *įvedimas meno į savo liturgiją*. Hebrajų tauta, kur kilo krikščionybė, neturėjo savo liturgijoje tapybos ir skulptūros. Architektūra taip pat buvo menkai išsivysčiusi. Saliamono šventykla Kristaus laikais buvo tik šviesus senelių pasakojimas. Bet štai krikščionybė ateina į Graikiją ir čia meną panaudoja savo liturgijai. Dar daugiau - ji meną pakilnina, ji suteikia jam naujos prasmės. Religinis menas darosi visų menų menas, aukščiausia kūrybos rūšis, kurios dar žmogus gali prigimtomis jėgomis pasiekti, o už kurios jau prasideda sakramentinis veikimas. Arba vėl imkime *organizacijos pasisavinimą*. Juk žydai beveik visiškai nemokėjo organizuotis.

¹ Tam reikalui galima paskaityti: *Rost H. Kulturkraft des Katholizismus, 4 Aufl., Paderborn, 1930, p. 484.*

Bet Romoje krikščionybė išmoko organizavimosi meno, ir šiandien pasauly nėra kitos draugijos, kuri būtų taip puikiai ir tobulai susiorganizavusi kaip Katalikų Bažnyčia. *Filosofijos*, kuri buvo reikalinga formuluoti ir aiškinti Kristaus paskelbtoms tiesoms, žydai taip pat neturėjo. Čia krikščionybė pasinaudojo graikų laimėjimais. Ir nuostabiu sugebėjimu Katalikų Bažnyčia mokėjo graikiška filosofija išreikšti giliausias savo tikėjimo paslaptis.

Ar visa tai turint galvoje, dar galima kalbėti apie krikščionybės kliudymą kultūrinei pažangai? Ar galima kalbėti apie katalikų atsilikimą nuo pasaulio progreso? Priešingai, krikščionybė yra didžiausias kultūros akstinas, ir kiekvienas tikras krikščionis, jei nori pateisinti savo vardą, jau iš esmės savo išpažįstamų principų yra verčiamas būti kultūros darbininku. Šituo savo kultūriniu atpirkimu krikščionybė kaip tik ir išgelbės Europą. Juk ne tuo patarnausime pasauliui, jeigu jį tik kritikuosime, peiksime ir pajuoksime, bet tuo, jeigu jį laiminsime ir pašvęsime. Krikščionybė tą gerai suprato ir todėl ji nenusigręžia nuo nupuolusio, nepalieka jo nelaimėje, bet eina ir neša priemonių jam pakilinti. Visai pašiepiama, purvais drabstoma, ji eina lyg tas Asyžiaus Pavargėlis, ir savo pečiais atremia svyruojančią kultūros panteono sieną. Josios šūkis „Viską atnaujinti Kristuje“ suskambėjo pirmaiau negu šiurpas likimo balsas „Vakarai žūsta!“

3. *Kelias į krikščionybę*

Prieiti prie krikščionybės gali būti du keliai: *bažnytinio autoriteto kelias*, kada žmogus įtiki į Bažnyčios vadovų neklaidingumą ir, tuo remdamasis, priima jų skelbiamas tiesas; *psichologinio patyrimo kelias*, kada žmogus savo vidaus pasauliu patiria, jog tą prigimto gyvenimo atbaigimą, kurio taip ilgisi dvasios gelmės, gali duoti tik krikščionybė. Pirmuoju atveju šitą svarbią tiesą tikintieji patiria tik vėliau, antruoju atveju - per josios patyrimą prieinama prie tikėjimo į krikščionybės dogmas.

jau nereikia nė aiškinti, kad moderniškajam žmogui belieka tik šis antrasis kelias. Jis, sugriovęs visus autoritetus, pats vienas sumanęs ištirti gyvenimo paslaptis, šiandien jau nebegali nusilenkti išviršiniam autoritetui. Autoriteto pripažinimas jo turi būti dar tik atrastas. Užtat psichologinio patyrimo kelias jam yra atviras, atviras dabar labiau negu pirma. Jis gali būti nelabai aiškus tiems, kurie tiki nuo pat mažens ir kurie nėra išgilineę į krikščionybę, kaip į tikrai žmogiškąją religiją. Bet tie, kurie tikėjimą buvo praradę arba bent turėję smarkių abejonių, tie puikiai supranta, kaip vidinis krikščionybės paneigimo išgyvenimas vėl veda atgal į josios pripažinimą.

Bet šiam išgyvenimui pajusti būtina reikalinga *grįžti į save*. Ligi šiol moderniškasis žmogus buvo pabėgęs nuo savęs, nuo savo išgyvenimų, nuo savo pažiūrų ir nuomonių. Jis mitto svetimu maistu, kurio teikdavo knygos ir laikraščiai. Tuo tarpu jo pačio pastebėjimai buvo neorganizuoti, pakrikę, be jokios tvarkos ir įtakos vidaus gyvenimui. Moderniškojo žmogaus siela išgyvenimais ir išpūdžiais yra be galo turtiniga. Tik jie visi dabar yra pirmykščiam chaose. Dvasia tiek absorbuota išviršinio gyvenimo, jog neturi nei laiko, nei noro sutvarkyti savo vidų. Bet ateina laikas, kada siela grįš į save, suorganizuos savo patyrimus ir tuo būdu pradės pažinti savo pasaulį. Tada bus parengta puiki dirva krikščionybės sėklai. Taigi pasak Foersterio, „atitolusios sielos grįžimas į krikščionybę tiek tėra galimas, kiek mums pavyks nuvesti nusimokusį ir nusimokusių frazių sudrumstą žmogų atgal į gyvenimą ir į save patį. Šv. Augustinas savo „Išpažinimuose“ pažymi tikrąjį savo atsivertimo į krikščionybę lemiamąjį tašką šiais žodžiais: „Tuomet pirmą kartą atgrėžiau savo žvilgsnį į savo paties sielą“. Bet kaip šv. Augustinas buvo pastūmėtas į savo paties sielą? Jis pajuto kūnu ir siela, kad pagonių filosofija jo nesotina, neduoda jam jėgos, tėvynės, nieko neišsprendžia. Jis patyrė, ką tai reiškia būti žmogumi, turėti sąžinę, aistrų, ilgesio, meilės, neramumo ir pykčio - ir neturėti jokios gyvos tiesos visam kam teisti, tvarky-

ti ir raminti. Šios galdynės siela eis tuo pačiu keliu. Ji turi pirmiau išeiti visą moderniškąją tuštumą, tuomet tik ji tepajus, kas yra žmogus ir kas yra gyvenimas, ir kas daros su siela, jei nebešviečia amžinoji šviesa².

Persisotinimas išviršiniaais laimėjimais gamina jų neapykantą, o ši savo ruožtu veda dvasią atgal nuo viršaus į vidinį pasaulį. Ir juo greičiau žmogus persisotins šia išvidine civilizacija, juo labiau ims jos neapkęsti, juo greičiau ateis grįžimo į save laikas, ir juo palankiau bus sutikta siūloma krikščionybės pagalba. Taigi dabar reikia kuo greičiausiai parodyti žmogui visas moderniškiosios kultūros apgaules, moderniškąją pasaulėžiūrą išvystyti ligi galo, o ne dangstyti josios sąvokomis ir bandyti jas pateisinti laiko dvasia.

Įsigilinimas į save ir tuo pačiu moderniškiosios kultūros apgaulių pajutimas sudaužys tuos stabus, kurie nuo pat šios kultūros pradžios buvo pastatyti Tikrojo Dievo vietoje; grąžins krikščionybę į asmens, šeimos ir visuomenės gyvenimą; įves tuo būdu tvarką į atpalaiduotus žmogaus prigimties gaivalus, kurie dabar taip suskaldė vidaus pasaulį, jog viena mintis prieštaravimu žudo kitą, vienas noras pavergia kitą ir vienas jausmas kovoja su visais kitais. Padarius taiką pačiame savyje, ji bus grąžinta ir į viešąjį gyvenimą. *Kiekvienas pacifizmas visuomenėje turi visų pirma remtis asmens prigimties pacifizmu.* Išsiskyrę kultūros elementai tada vėl susies į vidinę vienybę po religijos globa. Tuo būdu bus vėl atrastas kelias į pilnutinį gyvenimą, kurio taip labai yra pasigedę mūsų laikai.

Žinoma, tai yra idealas, kuris galbūt niekadosis visoje pilnybėje nebus pasiektas. Bet kelias į jį yra tik šitoks. Kitokio nėra ir dabar nėra būti negali. Visokios teorijos ir siūlymai, jeigu jie nesiremia grįžimu į krikščionybę, yra tik tolimesnis kultūros klampinimas į neišbrendamas pelkes, kur susipynusi mintis ir pakrikęs gyvenimas vienas kitą visiškai pražudys.

² Plg. Kristus ir žmogaus gyvenimas, p. 101.

TIKĖJIMO KRIZĖ IR PASAULIEČIAI

„O kuo j8s mane laikote?“

Mt 16, 15

Maždaug prieš 20 metų dėsčiau mintį, esą „santykis su Kristumi atskleidžia tiek atskiro asmens, tiek ištiso istorijos tarpsnio dvasią“¹. Mūsų tarpsnis esąs būdingas kaip tik tuo, kad jis, tiesa, „gręžiasi į Kristų“, tačiau „į Kristų - žmogų“, o ne į Kristų - Žmogų ir Dievą. Kristaus dievybė arba nutylima, arba net aiškiai neigiama (ten pat)². Ši ano meto mintis rėmėsi į bendrą pokarinę nuotaiką, kurioje krikščionybė kaip etika buvo aukštai vertinama, bet krikščionybė kaip Dievo ir žmogaus sąjunga Kristuje buvo apeinama. Trumpai tariant, krikščionybė kaip mokslas - *taip*; krikščionybė kaip įvykis - *ne*.

Kad šitokios nuotaikos būta nekrikščioniškose srovėse bei grupėse, buvo nenuostabu. Bet kad jos atsirastų ir krikščionyse, atrodė neįmanoma. Priešingai! Atrodė, kad krikščionys kaip tik ir būsią tie, kurie Kristaus Pilnatvę - Jo dieviškumą ir žmogiškumą - išpažins ir gins ligi galo. Čia nesvarbu, ko-

¹ Niekšybės paslaptis, 1964, p. 71; šios knygos rankraštis buvo paruoštas jau 1948 m.

² Kad ši nuojauta nebuvo be pagrindo, patvirtina katalikų teologų kongresas Romoje (1966 m. spalio 26-lapkričio 1 d.), kuriame Tiubingeno (anksčiau Miunsterio) universiteto prof. J. Ratzingeris kalbėjo, kad „svarbiausia problema epochoje po Antrojo Vatikano susirinkimo yra Dievo ir Kristaus problema“, nes, Dievui mirštant moderninėje sąmonėje, „nyksta ir dievažmogio misterija“; tada lieka „tikėtai Jėzus kaip žmogus“, ir teologinė mintis „grįžta atgal prie liberalinio Jėzaus vaizdo“ (plg. „Herder-Korrespondenz“, 1966, Nr. 11, p. 492).

kiai konfesijai jie priklausytų. *Kristaus Pilnatvė yra visos krikščionijos pagrindas*. Kol žmogus laiko save krikščioniu - vis tiek ar jis būtų katalikas, ar stačiatikis, ar protestantas, - tol išpažįsta Kristų - Dievą ir Žmogų. Juk Kristaus padalijimas, arba perskyrimas (*solvit Jesum*), jau šv. Jono apaštalo buvo laikomas *antikristiniu* ženklų (plg. 1 Jn 4, 3). Užtat buvo nuostabu ir kažkaip nejauku, kai pastaraisiais metais teko vis dažniau sutikti žmonių, kurie save laiko krikščionimis ir net ruošiasi skelbti krikščionybę kitiems, sykiu tačiau išpažįsta tik Kristų - Žmogų, Jo dievybę arba aiškiai neigdami, arba ja nesidomėdami. Anas tad „Niekšybės paslapyje“ keltas užuominas kaip tik norėčiau dabar papildyti *asmeniniu* patyrimu ir iš viso to padaryti vieną kitą išvadą.

I

Priešais mane sėdi evangelike studentė, studijuojanti protestantų teologiją kaip pagrindinę šaką ir besirengianti būti religijos mokytoja gimnazijoje. Ji atėjo egzaminų anksčiau, dar prieš semestro pabaigą, nes jos dėdė, žemėvaldis Pietų Amerikoje, pakvietęs ją atostogų, ir ji tuoj skrisianti praleisti vasaros jo fazendoje. Mano seminarinio kurso ir tuo pačiu jos egzaminų tema yra „Dievas kaip vertybė XX a. filosofijoje“. Besikalbant apie Rudolfo Otto sakralines kategorijas (*numinosum, tremendum, fascinatum*), man kažkaip netyčiom išslydo pavyzdys Kristaus, einančio viršum jūros. „Ne“, - atsako studentė kukliai, tačiau ryžtingai, - „Kristus negalėjo vaikščioti viršum vandens“. - „Kodėl?“ - klausiu manydamas, kad teologijos studentei ir būsimai religijos mokytojai šis dalykas juk esąs savaimė suprantamas. - „Todėl, kad jis būtų nuskenęs“, - atsako ji nuoširdžiu naivumu. Bet aš vis dar nesuvokiu tikros jos atsakymo prasmės. - „Bet kodėl gi jis būtų nuskenęs? Juk Kristus yra Dievas. Kodėl tad jis turėtų skęsti norėdamas eiti viršum jūros?“ - Studentė darosi ryžtingesnė, jaučia manyje „atsilikėlį“ krikščionį ir todėl drąsiai atsikerta: „Ne, *Kristus nebuvo Dievas*“. - „Tad kas jis Jūsų pažiūra buvo?“ - „Kristus buvo Dievo Žodis, bet ne Die-

vas. Dievas per jį kalbėjo, bet Dievas Kristus nebuvo". - „Ak, šitaip..." - nuleidžiu balsą ir pasiduodu. - „Žinoma, tada jis negalėjo eiti viršum vandens nepaskendęs", - patvirtinu studentės logiškumą. Egzaminus ji išlaikė pažymiu „gerai", nes pažymys rašomas už žinojimą, bet ne už tikėjimą.

Prie kavos puodelio kalbamės su katalikų teologijos studentu, rašančiu disertaciją apie gyvenimo prasmę sovietinėje filosofijoje. Tai gabus ir išsilavinęs vyrukas, išmokęs rusiškai, ruošiąsis būti kunigas arba stoti į jėzuitų ordiną, vykti Pietų Amerikon ir įsijungti į socialinių partizanų eiles, kad vykdytų „revoliucijos teologiją", kaip ją vykdė Camillo Torresas, kurio vardu dabar pasivadino vienas Miunsterio katalikų studentų (teologų ir pasauliškių) būrelis. Šis doktorantas gyvena kunigų seminarijoje ir veikliai dalyvauja seminaristų pokalbiuose bei ginčuose. Šia proga klausiu jį, ar tiesa, kad Miunsterio kunigų seminarijoje plintanti pažiūra, esą Jėzus yra *kūninis* Juozapo sūnus. „Taip", - atsako jis man. - „Daugelis šitaip mano". - „O kokis Jūsų pačių nusistatymas?" - „Turiu atvirai prisipažinti, kad man tai nei šilta, nei šalta. Man visai vis tiek, ar Jėzus yra Juozapo sūnus kūnine prasme. Man tik svarbu, kad jis prisikėlė". - „Bet kaip gi jis būtų galėjęs prisikelti būdamas Juozapo sūnus?" - klausiu jį. Doktorantas nutyla, kiek susimąsto ir taria: „Apie tai aš nė nebuvau pagalvojęs". - Truputį panagrinėjame, ką reikėtų, jei Kristus iš tikro būtų kūninis Juozapo sūnus, ir kokia prasme tada Dievas gyventų jame, šiame Juozapo gimdinyje. Išvada: *tokiu atveju Jėzus būtų ne žmogumi tapęs Dievas, o Dievo apsėstas žmogus*. Jame būtų *du asmens*, kaip ir kiekviename apsėstajame³. Galop: kuo Jėzaus prisikėlimas skirtųsi

³ Dviejų Aš buvimas Kristuje pradeda vaidintis ir lietuviškojoje teologijoje. Sakysime, *kun. F. Jucevičius* (Dr. Th.), recenzuodamas mano „Dievo avinėlių", rašo: „Vienoje vietoje Maceina sako: 'Kristus yra žmogus, tačiau ne asmens, o tik prigimties prasme' (p. 50). Šis posakis yra suprantamas, bet tik sutomistinto aristotelizmo rėmuose. Gi modernioji asmens samprata, su kuria šiandien susiduriame antropologijoje bei psichologijoje, sunkiai pateisina šį teigimą. Ji nedrįsta prigimties atskirti nuo asmens, nes asmuo tėra tik pavieniai išsakytoji prigimtis. Kitaip sakant, nėra tokios žmogiškosios prigimties, kuri išskirtų asmenį" („Aidai", 1967, Nr. 5, p. 239). Į šią

nuo Lozoribus arba jaunikaičio iš Naimo prisikėlimo? Po keletas dienų doktorantas vėl užėina pas mane ir sako: „Seminarijoje papasakojau Jūsų mintis, ir jie neturėjo kuo jas atremti! Ar nesutiktumėte ateinantį semestrą paskaityti klierikams šiuo klausimu paskaitą ir su jais pasiginčyti?“ - „Mielai“, - atsakiau, - „jei tik fiziškai būsiu pajėgus“.

Vėl prieš mane sėdi katalikas studentas, irgi studijuojąs teologiją, tačiau kaip *pasauliškas* (vok. *Laientheologe*); vadinasi, taip pat ruošiasis būti religijos mokytojas gimnazijoje. Jis atėjo pas mane semestrinių egzaminų, nes manasis kursas „Filosofija ir tikėjimas“ esąs užskaitomas ir katalikų teologijos fakultete. Kalbamės apie Karlo Jasperso formulę „Kristus kaip žmogumi tapęs Dievas yra filosofiškai negalimas“⁴. Studentas gražiai atpasakoja kurse pabrėžtą mintį, kad *krikščionybė rymo ne ant idėjos, o ant Kristaus asmens ir esmėje yra ne mokslas, o įvykis*; jis net pacituoja V. Rozanovo posakį, esą „pavojingiausia krikščionybei yra faktas, kad tikintieji kalba nebe apie Jėzų Kristų, o apie dieviškąjį Mokytoją“, nuslysdami tuo būdu nuo asmens į mokslą ir sužalodami krikščionybės pagrindus. Bet kaip tik šioje vietoje studentas prityla, pertrau-

kun. F. Jucevičiaus pastabą reikia atsakyti: 1) žmogiškojo asmens nebuvimas Kristuje yra ne Maceinos mintis, bet pagrindinė kristologinė dogma, paskelbta Chalkedono susirinkimo (451 m.), kada dar jokio sutomistinto aristotelizmo nebuvo; 2) jei „asmuo tėra tik pavieniai išsiskytoji (aiškiau būtų: individualinė. - A. Mc.) prigimtis“, tai tada kiekvienas katinas ir šunelis yra 'asmuo'; asmuo čia sujaukiamas su individu; 3) jei „nėra tokios žmogiškosios prigimties, kuri išskirtų asmenį“, tada ir Kristuje žmogiškasis Aš gyvena kartu su dieviškuoju Aš (*Logos*); tada Kristus yra ne žmogumi tapęs Dievas, o Dievo apstėtas žmogus Jėzus iš Nazareto, nes įsikūnyti į kitą asmenį reiškia ne juo tapti, o jį apstėti. Kun. F. Jucevičiaus pastaba rodo, kur teologija nueina, jeigu ji moderninę psichologiją ar antropologiją padaro *mastu* krikščionybės tiesoms aiškinti. Užtuot pasiklausus, ar moderninė asmens samprata (ji šiandien yra tiek daugiareikšmė) yra *teisinga*, vadinausi, ar ji pajėgia išaiškinti žmogiškąją tikrovę, ši samprata dabar priimama be jokios kritikos ir pagal ją mėginama permaigyti Chalkedono dogmą, įvedant žmogiškąjį Aš į Kristų ir tuo paverčiant jį kažkokia dvejybine būtybe (apie šios kristologinės dogmos krizę dabarties teologų sąmonėje plg. straipsnį „Geschichtliche und anthropologische Christologie“ // „Herder-Korrespondenz“, 1967, Nr. 4, p. 173-178).

⁴ Plačiau apie šią formulę plg. „Aidai“, 1968, Nr. 3, p. 124.

kia savo dėstymą ir kreipiasi į mane: „Norėčiau Jums prisipažinti, kad aš pats Kristaus asmens pirmenybę pripažįstu. Tačiau mano kolegos tik juokiasi iš manęs. Jie beveik visi yra įsitikinę, kad krikščionybė yra *tik etika* - daugiau nieko. Į Kristaus dievybę jie arba visiškai netiki arba laiko ją mūsų laikų žmogui nereikšminga“. Šis jauno studento prisipažinimas mane giliai sukrėtė, ir aš jį paklausiau: „Iš kur gi ima Jūsų kolegos tokių minčių?“ - „Iš teologinių paskaitų“, - atsakė jis man. - „Negalimas daiktas!“ - „Tikrai! Argi negirdėjote Miunsterio skandalo?“ - Prisipažinau, kad negirdėjęs. „Koks tai skandalas?“ - pasiteiravau. Čia studentas man papasakojo tokią istoriją. Katalikų teologijos fakultete prof. L... (jo pavardę praleidžiu) vienos paskaitos metu visu rimtumu dėstęs Kristaus gimimo teoriją (*et concepit de Spiritu Sancto*); pagal šį profesorių buvę šitaip: kai Marija ėjusi aplankyti savo giminaitės Elzbietos, ji buvusi kalnuose užpulta plėšikų, išprievartauta, ir šio išprievartavimo vaisius buvęs - Jėzus. Ano profesoriaus dabar Miunsteryje nebėra: jis buvo pakviestas į kitą, naujai įkurtą Vokietijos universitetą dėstyti *teologiją*. Kiti profesoriai maną, - vis pagal aną studentą, - kad Jėzus esąs romėnų legionininko sūnus. Baigdamas pasakoti šį „skandalą“, studentas dar sykį pakartojo: „Beveik niekas iš mano kolegų teologų - pasauliškių į Kristaus dievybę netiki“... O tačiau visi šie jaunuoliai ir jaunuolės (mergaičių esama irgi nemažai), išlaikę teologijos egzaminus, esti sukviečiami į katedrą pontifikalinių Mišių ir gauna iš paties vyskupo rankų diplomus su *missio canonica* dėstyti religijai mokyklose.

II

Tai gyvos ir asmeninės patirties pavyzdžiai. Spaudoje jų galima rasti ir daugiau. Sakysime, Miunsterio diecezijos oficialus savaitraštis „Kirche und Leben“ („Bažnyčia ir gyvenimas“) neseniai paskelbė straipsnį, esą Marija pradėjusi bei pagimdžiusi Jėzų taip lygiai, kaip ir visos kitos moterys; tapdamas tikru žmogumi, Dievas esą negalėjęs išskirti nė žmogiškojo atsiradimo *būdo*. Gavusi betgi daugybę skaitytojų laiškų

kų, protestuojančių prieš *šitokį* Kristaus pradėjimo bei gimimo aiškinimą, redakcija pradėjo trauktis ataturpsta. Trumpai tariant, mūsų kasdien kalbamo „Tikiu“ išpažinimas „pradėjo iš Šventosios Dvasios, gimė iš Mergelės Marijos“ šiandien yra laikomas - viešai ar slapta - *mitu* kaip tik tų, kurie šį išpažinimą turėtų laikyti ontologine tikrove. - Kokios išvados plaukia iš šių pavyzdžių?

a. *Tikėjimo krizė yra daug gilesnė, negu manome.* Ji liečia ne klusnumą hierarchiniam autoritetui, kaip dažnai aiškinama, bet pačius krikščionybės pagrindus. Hierarchija, anksčiau taip stipriai rėmusi autoritetu, dabar, tiesa, nustemba ir net pasimeta, susidūrusi su neklusnumo ir nedrausmės apraiškomis. Tačiau tai liečia dažniausiai tik viršinius bei tradicinius tvarkos reikalus. Žinoma, tvarka Bažnyčioje kaip bendruomenėje turi būti. Tačiau kodėl ši tvarka turinti būti įsakyta bei nustatyta *iš viršaus*? Kodėl ji negali išaugti *iš apačios*, iš anos Dievo Tautos, kuri šiandien taip pabrėžiama? Neklusnumas ir nedrausmė dabar kaip tik ir yra noras bei pastanga - dažniausiai netaktiška ir todėl kelianti rūpesčio - kurti tvarką Bažnyčioje iš apačios. Bet kai šis netaktiškumas apiblės, neklusnumo apraiškos savaime išnyks. Jos, man atrodo, didesnės problemos šiandien nesudaro. Jos yra tiktai „storas būgnas triukšmadaris“ (Putinas), garsus iš tolo, tuščias iš arti.

Visai kas kita yra tikėjimo pagrindų neigimas ar abuojumas jų atžvilgiu. Tai jau nebe drausmės ar tvarkos, o krikščioniškosios dvasios bei sąmonės reikalas. Ir štai ši dvasia bei sąmonė pradeda krikščionybę vis labiau moralinti, vis labiau laikyti ją psichologiniu bei etiniu dalyku, išleisdama iš akių ir net nebeapajėgdama suvokti, kad *krikščionybė yra etika tik savo išvadose, bet ne savo pagrinduose*. Jeigu Kristus yra žmogumi tapęs Dievas, istoriškai gyvenęs „tarp mūsų“ (*Jn 1, 14*) ir toliau sakramentiškai tebegyvenęs su mumis „iki pasaulio pabaigos“ (*Mt 28, 20*), tai, žinoma, turime pasiklausti, kaip gi mums reikia *elgtis* dievažmogio akivaizdoje ir kokį santykį turime megzti tiek su juo pačiu, tiek su bendratikiais, tiek su priešais, tiek su pasauliu, už kurį jis mirė, kad atpirktų. Tai suprato ir vykdė jau patys pirmieji krikščionys. Iš-

klausiusios šv. Petro kalbos pačių pirmųjų Sekminių dieną apie prisikėlusį Jėzų, Jeruzalės minios tuoj pat klausė: „Ką mums daryti, broliai?“ (*Apd 2, 37*). Tai klausimas, keliamas kiekvieno, įtikėjusio į Kristų. Iš atsakymo į šį klausimą kaip tik ir kyla krikščioniškoji etika. Tačiau ji remiasi ontologija, vadinasi, anuo *būties įvykiu*, kad Dievas tapo žmogumi, kentėjo, mirė ir prisikėlė. Tai nebe etiniai nurodymai, o tikrovė, siekianti pačias būties gelmes. Tuo tarpu dabartinė krikščionių sąmonė anuos pagrindinius krikščionybės įvykius ir anas būties gelmes kaip tik pamažu ir temdo. Ji pasilieka etika, bet neigia arba pastumia į šalį ontologiją. Ji žavisi Kristaus *mokslu*, bet nepaiso Kristaus kaip dievažmogio *asmens*. Tragiškasis Dievo Avinėlis esti šios dvasios paverčiamas „cukriniu avinėliu“, tokiu mielu moderniajam žmogui. Tuo būdu tikėjimo tiesos susiploškština, suploškštindamos tiek pačią religiją, tiek tikintįjį žmogų.

b. Tikėjimo krizė yra dabar pažadinta teologijos. Užtat ši krizė ir reiškiasi, kaip anie pavyzdžiai rodo, visų pirma teologiją dėstančiuose ir teologiją studijuojančiuose sluoksniuose. Tai proveržis, turįs gilių istorinių šaknų. Hierarchija (atpraskime sakyti „Bažnyčia“ ten, kur kalbame apie hierarchiją, nes hierarchija yra tik *viena* bažnytinė funkcija, o ne pati Bažnyčia!) ilgus šimtmečius teologijos atžvilgiu buvo praradusi „vidurio kelią“. Ji buvo tiek suvaržiusi teologinę mintį, jog bet koks originalesnis polėkis būdavo iš anksto įtarinėjamas, cenzūruojamas ir indeksuojamas. Tai ypač pasmerkėjo nuo popiežiaus Grigaliaus XVI laikų, prasidėjus naujiems sąjūdžiams politikoje, socialinėje srityje, filosofijoje ir moksluose. Teologai turėjo neapsakomo vargo, mėgindami reikšti kokią nors naujesnę idėją, formuluoti kokią nors naujesnę atžvilgį tikėjimo tiesose, įglausti į savą sistemą kokią nors naujesnę filosofijos ar mokslo laimėjimą. Nuosekliai tad teologiją studijuojantieji girdėjo dažniausiai tik nudėvėtas formules, nesusietas nei su gyvenimu, nei su šuoliais išsivystančia naujųjų laikų dvasia. Ne nuostabu, kad teologija buvo pralenkta ne tik mokslų, bet ir filosofijos. Hierarchijos sprendimu susieta su šv. Tomo sistema ir stropiai saugoma, kad nuo šio saito neatsipalaiduotų,

teologija atsidūrė galop tokioje padėtyje, kokioje ji buvo buvusi XI-XII a. Bizantijoje: ji komentavo tik tai, kas buvo anksčiau pasakyta, bet beveik nebekūrė nieko naujo. Ir šitokia padėtis truko ligi pat popiežiaus Pijaus XII mirties.

Todėl visiškai suprantama, kad popiežiaus Jono XXIII ir Antrojo Vatikano susirinkimo įvykdyta „apertura“ teologams atėjo per staiga. Jie nebuvo parengti originaliai, laisvai, sykiu tačiau santūriai ir organiškai mąstyti. *Laisvė juos apsvaigino*, ir dabar jie jaučiasi tarsi jauni kumeliukai, išleisti pavasarį iš tamsaus ir tvankaus tvarto į žaliuojančią pievą po ilgos bei šalotos žiemos. Jie šokinėja, spardosi, laksto, daužosi manydami, esą reikia dabar visa iš naujo permąstyti, performuoti, pertvarkyti. Kaip pieva nėra tvarto tęsinys, taip ir naujoji teologija neturinti būti senosios tęsinys. „Mes juk negalime mąstyti taip, kaip M. Scheebenas (vienas iš didžiausių Vokietijos teologų XIX a.) mąstė“, - kartojamas dabar nuolatos toks pat naivus argumentas, kaip kad dailininkai sakytų: „Mes juk negalime taip piešti, kaip Rafaelis piešė“. Iš kitos pusės, dabarties teologai įsitikinę, esą reikia drąsiai kaupti teologijon visa, ką yra sukūrę modernieji mokslai ir filosofija. Kaip anksčiau teologams drąsos nuostabiai trūko (indekso baimė juos slėgte slėgė), taip dabar jų drąsa virsta savivale ir net akiplėšiškumu⁵. *Mados principas yra išbrovęs į teologinę mintį*: amžiais nekūrę darbo teologijos, dabarties teologai visu atkaklumu kuria „revoliucijos teologiją“. Tačiau kadangi nei moderninė filosofija, nei juo labiau mados principas nesiduoda be niekur nieko įglaudžiami į tradicinį tikėjimą, tad teologai dabar griebiasi išaiškinti tikėjimo tiesas *kitaip*, būtent taip, kad jos susiderintų su filosofijos ir mados reikalavimais. *Modernioji teologija nori pašalinti iš krikščioniškojo tikėjimo paikybės pobūdį*, kuriuo taip gyvėsi šv. Paulius. Pagrindinis jos argumentas: modernusis žmogus tą ar kitą tikėjimo tiesą laiką *mitu* ir todėl negalįs ja tikėti; reikia todėl ją „numitinti“ ir tuo būdu atverti žmogui kelią

⁵ Skirtumą tarp senosios ir moderniosios teologijos gražiai išreiškia jau cituotasis J. Ratzingeris: „Tradicinei teologijai gresia pavojus netekti tikrovės, moderninei - netekti tradicijos“ (p. 491).

į tikėjimą. Kadangi tačiau šis „paikybės pobūdis“ yra susijęs su pagrindiniais krikščionybės įvykiais (Kristaus pradėjimas iš Šventosios Dvasios, jo gimimas iš Mergelės, jo dieviškumas, jo prisikėlimas, jo tikrovinis buvimas Eucharistijoje, jo realus veikimas Bažnyčioje ir t. t.), tai visi šie *įvykiai* ir virsta dabar „numitinimo“ objektais - ne tik protestantų teologijoje (tai vyksta jau seniai - Bultmannas), bet ir katalikų. Tikėjimo krizė yra gili, nes tai teologinio mąstymo krizė.

c. *Tikėjimo krizės užtoara dabar yra pasauliečiai.* Jie šios krizės yra mažiausiai paliesti. Jie tik kiek sumišę. Mat jie buvo įsitikinę, kad teologija tai ne kas kita, kaip mokomojo Bažnyčios autoriteto tęsinys. Tai, ką mokomasis autoritetas - popiežius ir vyskupai - skelbia principaliai, teologija išvysto konkrečiai. Normaliu atveju taip yra ir taip *turi* būti. *Tarp mokomojo autoriteto ir teologijos negali būti plyšio ar net priešginybės*, nes tokiu atveju teologija virsta private teologija, o *privatinė teologija yra nesąmonė*. Tik filosofija yra privatinė. O privatinė teologija yra tokios pat vertės kaip ir kiekvienas privatinis „mokslas“, sakysime, chiromantija ar astrologija. Betgi moderninė katalikų teologija, kiek ji dabar reiškiasi Vakarų Europoje (Vokietijoje, Olandijoje, iš dalies Prancūzijoje; atrodo, ir Amerikoje, bet apie ją žinau tik iš spaudos), kaip tik ir yra išvirtusi į privatinę teologiją. Ji yra stipriai nutolusi nuo mokomojo Bažnyčios autoriteto, o kai kur net jam sąmoningai priešinasi. Dar daugiau: mokomasis Bažnyčios autoritetas kai kur (pavyzdžiui, Vokietijos vyskupų konferencija 1967 m.) net *įspėja* tikinčiuosius *nepasitikėti* naujomis teologų idėjomis bei teorijomis ir nelaikyti jų *autentiniu* tikėjimo tiesų aiškinimu, nes Kristus atrėmęs Bažnyčią ne į teologus, o į apaštalus bei jų *įpėdinius*. Šitaip *įspėdamas*, mokomasis Bažnyčios autoritetas kaip tik ir nurodo į *privatinį* dabartinės teologijos pobūdį, o tuo pačiu ir į šios teologijos *virtimą nesąmone*⁶.

⁶ Privatinės teologijos nesąmonė daugeliui gali būti iš sykio gal ne visai aiški. Jeigu tačiau atsiminsime, kad teologija, kaip ji šiandien save vadiną, yra „tikėjimo mokslas (vok. *Glaubenswissenschaft*)“ ir kad tikėjimas (bent katalikiškai supastas) yra atremtas į Apreiškimą, duotą *visai žmoni-*

Virsdama privatine, dabartinė teologija tuo pačiu netenka *tarpininkaujančio vaidmens* tarp pasauliškų kaip Dievo Tautos, ir hierarchijos kaip autentiškos Apreiškimo skelbėjos bei aiškintojos. Vargu galėdamas pasikliauti teologija, šiandien mokomasis Bažnyčios autoritetas kalba *tiesiog* į Dievo Tautą. Kadangi pasauliškiai, kaip minėta, yra mažiausiai paliesti tikėjimo krizės (jie kiek svyruoja drausmės ir moralės srityse, bet jie nesvyruoja tikėjimo pagrinduose), todėl hierarchijos žodis randa juose didesnio atgarsio negu teologuose (Vakarų Europoje tai jaučiama labai aiškiai). Tuo būdu Dievo Tauta darosi šiandien pirmaeiliumi tikėjimo tiesų nešėju, nebijančiu paikybės pobūdžio savo tikėjime, ko taip labai šiandien bijo teologai: juo labiau kuris teologas laiko save moderniu, juo labiau jis šio pobūdžio bijo ir savo teorijose stengiasi juo nusikratyti. Tai teikia pasauliškams naujos *sąmonės* ir naujo *santykio* su hierarchija (nepamirškime, kad teologai nėra hierarchija!). Dievo Tauta vis aiškiau suvokia, kad kaip tik *ji* yra tasai pagrindas, kuriame laikosi Apreiškimas - neiškreiptas ir nesužalotas - ir iš kurio mokomasis autoritetas semia tiesų, skelbdamas jas vis iš naujo ateinančioms kartoms bei epochoms. Tai susieja Dievo Tautą su hierarchija tiek stipriai, jog pasauliškiai virsta *tiesioginiais* mokojo žodžio klausytojais. *Komentarų laikas jau baigėsi*. Kai pirmiau hierarchija - popiežius ar vyskupas - tardavo žodį, teologai tuoj puldavo šį žodį Dievo Tautai iškomentuoti: esą reikia jį taip ar kitaip suprasti; esą popiežius ar vyskupas juo norėjo tą ar kitą pasakyti. Tarp hierarchijos ir Dievo Tautos vis išiterpdavo teologinis komentaras, ir tik per šį komentarą pasiekdavo pasauliškus hierarchijos mintis. Tačiau šiandien atrodo, kad pasauliškiai hierarchijos žodį išgirs ir priims *tiesiog* - be komentarų ir ne per komentarus. Tuo būdu

jai, tai privatine teologija kaip visuotinio bei viešo Apreiškimo interpretacija yra prieštaravimas savyje. Privatine Apreiškimo tiesų interpretacija gali būti tik filosofinė (religijos filosofija), nepretenduojanti į autentiškumą, bet ne teologinė, kuriai autentiškos interpretacijos yra jos *raison d'être*. Ši pagrindą praradusi, ji virsta neprasmingu žaismu.

hierarchija virs jų hierarchija, Dievo Tautos hierarchija - ne tik principaliai (tai ji buvo visados), bet ir *gyvenimiškai*, nes ir hierarchija kalbės taip, kad Dievo Tauta ją išgirstų ir suprastų - irgi be komentarų. Hierarchija pajaus, kad jos užnugaris - ne teologai, bet pasauliškiai⁷.

Be abejo, ši pagilėjusi pasauliškųjų sąmonė ir šis tiesioginis jų sąlytis su mokomuoju autoritetu konkrečiais pavida-lais susiklostys tik žymiai vėliau. Visa tai dar tik užuomazgos. Tačiau kelias, atrodo, aiškus ir atviras. Didėjant plyšium tarp teologų ir hierarchijos, Dievo Tauta savaime glaudžiasi aplinkui hierarchiją. Galimas daiktas, kad iš šio ankšto sąlyčio tarp Dievo Tautos ir mokomojo autoriteto išaugs ir *nauja* teologija - nebe privatinio pobūdžio, bet kaip hierarchijos žodžio tęsinys bei apipavidalinimas. Šios būsimos ir būtinos teologijos kūrėjai greičiausiai nebebus kunigai (kunigystė juk įsteigta ne teologijai!), bet pasauliškiai, kaip tai yra buvę ir tebėra Rytų Bažnyčioje. Ir ši, iš Dievo Tautos išaugusi teologija, nesivaipys tada, kalbėdama apie Kristų kaip apie „vieną iš pranašų“, bet duos aiškų bei tvirtą atsakymą Petro lūpomis: „Tu Kristus, gyvojo Dievo Sūnus“ (Mt 16, 16).

⁷ Kad hierarchija šiandien iš tikro vargu ar gali pasikliauti teologais, rodo ir naujausias įvykis Vokietijoje. Prieš kurį laiką prof. Hubertas Halbfas išleido knygą „Fundamentalkatechetik“ (Štutgartas; be aprobatos), kurioje krikščionybės įvykiai (Kristaus gimimas, jo stebuklai, jo prisikėlimas ir t. t.) interpretuojami mitų prasme. Pakvietus Halbfą Bonos pedagoginėje akademijoje užimti katechetikos katedrą, Kelno kardinolas Fringsas kaip diecezijos vyskupas nedavė sutikimo. Prasidėjus ginčams dėl šio žygio, Vokietijos vyskupų konferencija pasisakė (1968 m. birželio 15) Halbfio knygos atžvilgiu, rasdama ją „stipriai (*weithin*) prieštaraujančia iš Dievo išėjusiam ir Bažnyčios paliudytam apreiškimo žodžiui“. Ir štai, man jau baigus šį straipsnelį, protestantų leidžiamame savaitraštyje „Christ und Welt“ (1968 m. rugpjūčio 30) pasirodė katalikų egzegeto ir benediktinų vienuolyno Michelsberge (Sygburge) abato Alkuino Heisingo OSB atviras laiškas minėtam prof. Halbfui. Perbėgęs šio profesoriaus dvasinio išsivystymo etapus, abatas pataria jam nesigriebti dabar kovos priemonių, bet drąsiai savaime kelyje išsilaikyti, nes „ten, kur Jūs stovite, stovės po keleto metų ar dešimčių mūsų katalikų teologija, sielovados mokslas ir katechika“ (p. 16). (Besiuočiant šį straipsnį spaustuvėn, jau pasirodė spaudoje žinia, kad minimasis benediktinų abatas A. Heisingas paliko benediktinus ir prašosi „laicizuojamas“ - pasauliškiai padaromas. - *Red.*)

IŠ VAKARŲ EUROPOS

Pastaba skaitytojams

Mano mielas draugas Kazys - „Ateities“ redaktorius prašė mane aprašyti savo kelionės *įspūdžius*. Taigi *įspūdžius*. Ne skaičius, ne vietų vardus, ne datas, bet *įspūdžius*. Tad ar aš galėčiau taip pradėti: „Pervažiavus sieną, vaizdas tuoj keičiasi. Aplinkui raudonuoja mūro namai. Laukai dirbami mašinomis ir t. t...“ Žinoma, tai būtų taip pat *įspūdžių* aprašymas - geriau fotografavimas, bet *įspūdžių* dar neperėjusių per dvasios prizmę, dar nenumedžiagintų, sausų ir šaltų, kaip ir patys juos sukėlę daiktai. Ką duotų jūsų dvasiai toji žaliava? Todėl jau iš anksto pasisakau, kad mano rašinyje maža bus ir miestų vardų, ir statistinių žinių, ir geografinių aprašymų, ir apskritai matytų daiktų smulkios charakteristikos. Aš rašysiu tik tai, kas man atėjo į galvą žiūrint pro traukinio langą arba vaikščiojant vieno kito Vakarų Europos miesto gatvėmis. Tai bus greičiau net ne *įspūdžių*, o mano kelionės minčių aprašymas, bet minčių, kaip tik ir kilusių iš *įspūdžių*. Kitaip tuo tarpu aš nė padaryti negaliu. Juk juokinga būtų aprašinėti Berlyną, kuriame aš buvau tik 4 val. ir tai vakare, arba Kelno katedrą, kurią mačiau tik pro vagono langą. Iš kitos pusės, ką gali duoti plazdančiai jaunuolio dvasiai tokie dalykai, kaip kad Briuselio stotis turi 16 peronų, arba kad Belgijoje paštą, pieną, duoną vežioja šunimis. Keliaudamas visiškai neskaitau nei pravažiuotų kilometrų, neklausinėju net nė miestų vardų. Juk ką padės šitie šalti faktai? Aš noriu atspėti gilesnę prasmę visa to, kas bėga pro akis. Argi visi šitie regimieji daiktai nėra tik pagrauzta trupmena, tik netikusiai išpildytas pa-

žadas, tik šešėlių karalystė, po kuria slepiasi kažkas kita, ko neslegia medžiagos sunkumas? Ir kai viena diena perskrodi tūkstančius kilometrų, kai pro akis prabėga milijonai šitų pagraužtų trupmenų, kurias žmonės daiktais vadina, tada lyg ir suvoki tąjį „kažką“, bet labai ūkanotai, labai netikrai, ir mūsų sprendimas lieka labai neaiškus. Vis dėlto kelionė gal labiau atskleidžia dvasios akims tąją neregimąją pasaulio pusę, kurią šiaip gauname patirti tik retomis minties pakilimo valandėlėmis. Ir šitame rašinyje aš bandysiu atvaizduoti tai, kas man atrodė glūdi po tais matytais daiktais, po tuo žmonių judėjimu, po tuo didmiesčių bildesiu su jo kurtumu ir nesidomėjimu. Tad atleiskite, geografoi, gamtininkai ir visi kiti faktų ir vardų šalininkai, kad aš, jūsų nuomone, aprašinėsiu ne konkrečius dalykus. Bet jūs stabtelkite šitoje vietoje ir pagalvokite, kas galų gale yra konkrečiu.

„Paverkite žemę ir viešpataukite!“

Visuomet mėgstu žiūrėti į pravažiuojantį traukinį. Ir kai vieną vasarą man teko gyventi tokiame bute, kur traukiniai eidavo pro pat langus, visuomet su dideliu malonumu kiekvieną jų pasitikdavau ir išlydėdavau. Kažkoks liūdnas jausmas kyla dvasioje, kai sutvarkyto gamtos šėlimo stumiamas ekspresas dunda į nežinomą ateitį. Atrodo, kad jis kažką pagrobia, kas buvo sava, ir kas nebegrįžtamai ir nebeatgaunamai pranyko kartu su juodais anglių dūmais.

Dar labiau mėgstu važiuoti traukiniu. Todėl su kažkokiu lyg šventu pasveikinimu sutikau tą garvežį, kuris turėjo mane nugabenti į tolimą kraštą. Juk kas gi yra traukinys? Šito klausiamo, rodos, kiekvieno, norinčio tarnauti prie geležinkelių. Bet jų atsakymas neišėina iš ribų tų trupmenų, tos šešėlių karalystės. Man ateina į galvą pasakojimas, kad vienam žmogui, išbuvusiam kalėjime kelias dešimtis metų, buvo parodytas praūžias pro šalį ekspresas. Jis bėgo nuo jo su didžiausia baime. *Traukinys yra pažabota gamta.* Argi nekelia kiek baimės putotais žąslais valdomas žirgas? Ar ne-

svirpa mūsų nervai, matant narve besidaužantį tigrą? Tai pažabota gamta. Taip ir traukinys. Bet kaip kartu didinga, kai šitas geležinis milžinas pagrobia tave ir neša, geriau, sviedžia proto nustatyta kryptimi. Kai per keletą valandų perskrodi didžiausius plotus, kai reta žalia tvora virsta vienu žaliu kaspinu - tada pajunti žmogaus didybę ir tari sau: „Mes apgalėjome erdvę!“

Mes esame sukaustyti erdvės ir laiko varžtų. Bet amžių glūdumoje gimusi technika centimetras po centimetro dilina šitas grandines ir laisvina pavergtąjį žmogų. Bet ar šiandieninis susisiekimas jau patenkina mus? Anaipol! Juk mes norime, kad nebūtų nė mažiausio tarpo tarp kilusio noro ir jo įvykdymo. Tuo tarpu dar šiandien šitas tarpas yra toks didelis, jog žmogaus dvasia negali jo pakęsti. Štai kodėl šiandien svajojama apie stratosferinį susisiekimą, kur bus galima išvystyti milžinišką orlaivių greitį. Taigi technika, giliausia prasme, nėra taupymas jėgų ir laiko, kaip kad dabar manoma. Nebūkime pirkliai ir nesvarstykite visko pirkliškai. Šitoks technikos supratimas pažemina ją pačią. Nejaugi žmonių genijai savo gyvenimą ir dvasios pastangas pašventė tik tam, kad koks ten Fordas ar Rockefelleris sutaupytų jų išradimais jėgas, laiką ir tuo būdu susikrautų milijonus. Argi nerimstančiuose jų siekimuose neglūdėjo kita, daug gilesnė mintis, išreikšta Kūrėjo žodžiais, pasakytais dar rojuje: „*Paverkite žemę ir viešpataukite!*“ Žmonės suprato šituos Dievo žodžius galbūt geriau negu kuriuos kitus. Ir šiandien tie dundą ekspresai, tie staigūs elektriniai traukiniai, tie dviaukščiai autobusai, tas visas žibąs didmiesčių asfaltas, tos žėrinčios šviesos, tie stiklo ir betono namai - visa tai yra žmogaus viešpatavimo, žmogaus triumfo pasaulyje išraiška.

Bet girdėjote jūs, girdėjau ir aš, kad moderniškasis žmogus pavergtas mašinos, kad dabartinis amžius - sumašinėjusios civilizacijos amžius. Ir negalėčiau neigti, kad tai netiesa. Tad ar reikia sudaužyti mašinos, išardyti geležinkeliai, įsikinkyti į nekaustytą vežimą trejetas porų jaučių ir vėl pradėti „prigimtąjį“ gyvenimą? Tai būtų vaiko darbas, kuris muša peilį už tai, kad juo įsipjovė pirštą. Jau iš pat pradžių reikia pastebėti, kad

ne mašina pavergia žmogų, bet žmogus pats save pavergia mašinai. Pasakykite, kuris yra geresnis jojikas: ar tas, kuris nuolat muša savo žirgą, ar tas, kuris jį glosto? Man rodos, atsakymas aiškus. Žiaurusis visados su baimė artinasi prie gamtos, nes nežino, kurią valandą ji šoks ir jį sumins. Tuo tarpu malonus elgesys su gamtos padarais pririša juos prie žmogaus - ir tik čia pasirodo tikrasis jo viešpatavimas. Baimė yra vergija. Bijoti yra justai aukštesnes bei stipresnes jėgas ir joms pasiduoti. Žiaurumas žadina baimę, o baimė pavergia. Meilė pririša, o prisirišimas iškelia. Štai kodėl šv. Pranciškus galėjo net be lazdos vaikščioti po Asyžiaus apylinkės miškus, nes ir vilkas buvo jo brolis. Tai nėra panteizmas. Tai yra tik jautimas, kad už kiekvieną patarnavimą reikia atsilyginti meile. Kaip turtingieji, iš aukšto ir su panieka žiūrėdami į jiems dirbančius, rengia sau teismą komunizmo pavidalu, taip ir kiekvienas, žiauriai elgiąsis su gamta, sulauks savo valandos, kaip toji moteris, kuri buvo sudraskyta jos pačios išalkintų kačių. Man ateina į galvą kažkur skaityti žodžiai: „Mylėk gamtą, meilिंगai tyrinėk josios dėsnius - ir galėsi viską su ja daryti. Augalai apibers tave žiedais ir vaisiais, laukiniai žvėrys suguls prie tavo kojų. Bet vargas tau, jei su ja elgsiesi žiauriai. Ji šoks ant tavęs ir sutrins tave geležiniu savo dėsningumu“.

Ar ne taip yra ir su moderniškuoju amžiumi? Dabartinės kultūros kūrimas eina pasiremdamas tik jėga, visiškai užmiršdamas meilę. Gamtos gaivalai vaitoja civilizuoto žmogaus rankose. Mes pasidarėme baisūs pasaulio priešai. Tad ar nuostabu, kad kiekvieną kartą vis labiau bijome net ir ne gyvos, mūsų pačių suorganizuotos materijos, nes ji mums skelbia nepermaldujamą karą už josios neapykantą ir trypimą. Ir tik tą dieną, kai mašinistas paglostys šaltą garvežio plieną, tik tada jis išsilaisvins iš mašinos vergijos.

„Kiekviena dvasia tegarbina Viešpatį!“

Būdamas Lietuvoje, visuomet domėjausi Katalikų Bažnyčios liturgija, nes joje mačiau simbolį to, ką religija pažada padaryti visam pasauliui. Daug buvau girdėjęs ir apie tai,

kad mūsų laikais prasideda naujas liturginis sąjūdis, kuriam vadovauja benediktinai. Tokie garsūs benediktinų vienuolynai Vokietijoje, kaip Boironas arba Marialachas, yra tapę gausių kelionių vietomis - net ir netikinčiųjų, kurie čia žavisi klasiškąja katalikų liturgija. Todėl su dideliu malonumu patyriau, kad ir Liuvene ant vieno kalnelio taip pat esant benediktinų vienuolyno. Žinoma, tai nėra nei Boironas, nei Marialachas; vis dėlto jau ir čia galima patirti, ko siekia tasai liturginis sąjūdis, kas jame yra mūsų laikams naujo, ką benediktinai nori dabartinėje liturgijoje pakeisti.

Jei man tų išpūdžių, kurių patyriau atlankydamas Liuveno benediktinų bažnyčią, įtakoje reiktų trumpai apibūdinti šitą liturginį sąjūdį, tai pasakyčiau, kad *jis liturgijoje nori pabrėžti žmogų kaip bendruomenės narį*. Kaip tai suprasti?

Jau galėjote ir jūs pastebėti, kad visose bažnytinėse apeigose galima atskirti du dalykus: *garsus* ir *veiksmus*. Įvairūs giedojimai ir muzika, dar įvairesni veiksmai galima ryškiai išžiūrėti kiekvienose, bent kiek iškilmingesnėse, apeigose. Štai šitoms dviem kryptims, man atrodo, ir eina tasai liturginis sąjūdis.

Visų pirma apie garsus. Jei pasiklausysime jų mūsų bažnyčiose, tuoj pastebėsime, kad beveik visur ir visus viršijęs instrumentas yra *vargonai*. Jie dažnai atstoja chorą, jie užpildo tarpus tarp kunigo giedojimų, jie galop tarnauja vargonininko poilsiui, kai šis arba nenori, arba negali giedoti. Savo balsų galingumu jie žmogaus balsą pastato antroje vietoje, dažnai užrėkdami net ir visą chorą. Pasakojama, kad vienoje parapijoje buvęs vargonininkas, kuris šiaip dienomis grodavęs tik dviem pirštais, o iškilmingais momentais užguldavęs klaviatūrą alkūnėmis ir išpausdavęs tiek pedalų, kiek galima abiem kojomis išpausti. (Vargšui, matyt, neatėjo į galvą ant pedalų patiesti lentą ir ją priminti.) Tai juokai. Bet jie rodo, kad *mūsų bažnyčiose pirmoji vieta yra atiduota instrumento balsui*. Tuo tarpu benediktinai šią vietą nori sugrąžinti žmogui. Juk ne instrumentas garbina Dievą žmogaus padedamas, o žmogus - instrumento padedamas. Pasivergimas mašinai žymu net ir liturgijoje. Užtat benediktinų bažnyčiose tuoj pastebi, kad vargonai pritaria chorui, o ne choras vargonams. Čia vargoninin-

kas nedemonstruoja dūdų stiprumo pamaldų metu. Žinoma, tas dar nesako, kad čia vargonai vos girdėti. Visai ne! Įeinant asistai ir vienuoliams į bažnyčią ir išeinant, vargonininkas parodo kadais net ir labai didelį savo pirštų miklumą. Bet ir tai turi savo prasmę. Tai lyg džiaugsmo himnas, žmogaus dvasios ištrauktas iš neprotingo instrumento, kad netrukus žmogaus rankomis bus aukojama vienintelė Dievui maloni ir Dievo verta Auka. Bet kai, maldos žodžiais tariant, „jau prasideda tosios stebinančios paslaptys - *iam incipiunt illa tremenda mysteria*“, tuomet žmonių balsai tuoj paima viršų, ir jauste jausti, kaip instrumentas darosi klusnus žmogaus tarnas.

Antras dalykas - *grigališkojo giedojimo atgaivinimas*. Benediktinai liturgijoje nežino kitokio giedojimo būdo, kaip tik grigališkąjį. Ne čia vieta dėstyti muzikos teorijai ir aiškinti, kuo grigališkasis giedojimas skiriasi nuo kitokio. Ryškiausia jo žymė yra ta, kad jis yra vienbalsis (unisoninis) giedojimas. Ir tuo jis darosi priešginybė daugiabalsiam (polifoniniam) giedojimui. Čia nėra nei sopranų, nei altų, tenorų ar bosų. Čia tik žmogaus balsas, ir tiek. Šitoks giedojimo būdas geras tuo, kad leidžia giedoti beveik visiems, kas tik turi klausą ir šioją tokį balsą. Tuo tarpu daugiabalsis giedojimas yra išimtinai specialiai paruošto choro dalykas ir kitiems yra neprieinamas. Grigališkasis giedojimas dar turi vieną gerą žymę, kad būdamas muzikos atžvilgiu ne toks sudėtingas ir ne toks painus, leidžia giedotojui sekti bažnytinius veiksmus ir taip labai nepriša jo dėmesio prie pastangų išpildyti melodijas, kaip daro daugiabalsis giedojimas. Žinoma, mano galva, būtų liturgijos skurdinimas visiškai išmetant iš bažnyčios daugiabalsį giedojimą. Ką gali geras choras, išpildydamas gerą kompoziciją, to niekad nepasieks joks grigališkasis giedojimas. Bet kai reikia į liturgiją įtraukti visus maldininkus - o tai ir yra svarbiausias naujojo sąjūdžio tikslas - vienbalsis giedojimas darosi nepakeičiamas.

Toliau - *veiksmi*. Benediktinai stengiasi į liturginius veiksmus įtraukti visus pamaldų dalyvius. Tai noras liturgiją suvisuomeninti, jei taip galime pasakyti. Iš tikrųjų pastangos sveikintinos. Juk dabar žmonės gal jau per daug ati-

trūkę nuo tų veiksmų, kuriuos kunigas atlieka prie altoriaus. Tik varpelis praneša svarbiausias Mišių dalis. O galėtų - ir tai visai nesunkiai - būti kitaip. Kam tikinčiuosius atstovauti tarnui, kai jie patys gali daug dalykų atlikti. Benediktinai suprato šitą tiesą, ir jų bažnyčiose liturgijoje dalyvauja visi. Šitas dalyvavimas visų pirma reiškiasi atsakymais „Amen“, „Et cum spiritu tuo“, „Deo gratias“, „Laus tibi Domine“ ir kt. Juos atsako ne vienas tarnas, bet visi žmonės. Jei Mišios giedamos, tai visi atsako giedodami. Kad visa išeitų sutartinai, vienas duoda ženklą, diriguoja. „Credo“ taip pat gieda visa bažnyčia. Tam reikalui ant kiekvienos kėdės (bažnyčia pilna kėdžių) esti padėtas lapelis su gaidomis. Liuvėno benediktinai turi - be vienuolių - ir vaikų chorą, kuris sekmadieniais visas giedamąsias Mišių dalis gieda pakaitomis su vienuolių choru. Tuo būdu giedant „Credo“ susidaro trys chorai: vienuolių, dalyvaujančių pamaldose žmonių ir vaikų. Tiesa, vaikai iš „Credo“ gieda tik *et incarnatus est* ir t. t. Vis dėlto toks pasidalijimas, toks liturginio giedojimo išplėtimas yra labai puikus ir tiesiog atitinka katalikybės tiesą, kad visi tikintieji sudaro vieną bendruomenę, vieną mistiškąjį Kristaus Kūną. Be to, bažnyčioje esą žmonės ir savo kūno padėtį keičia pagal liturgijos reikalavimus, tai klaupdami, tai atsistodami, tai atsisėdami. Lekcija ir Evangelija yra giedamos ne prie altoriaus, bet priešus prie žmonių ir į juos atsigrįžus.

Visi šitie dalykai - tegul jie iš esmės nėra niek nekeičia Romos ritualo - suriša žmones su kunigu, ir tikintieji gauna gyviau pasijusti dalyvaujant toje Nekruvinoje Naujojo Įstatymo vienintelėje Aukoje. Jie, be to, leidžia žmonėms lengviau suvokti liturginių veiksmų prasmę ir apskritai liturginę mintį. Reiktų tad ir mūsų krašte pradėti šį artinimo darbą. Tai, žinoma, visų pirma praktikos žingsnius turi padaryti kunigai, nes jie tik vieni yra bažnyčių šeimininkai. Bet ir pasaulininkai privalo prisidėti. Atsisveikindamas Studentų ateitininkų sąjungos pirmininką p. Skrupskelį, turėjau didelį malonumą iš jo patirdamas, kad Kaune bandoma sutelkti studentų būrelis, kuris veikliai dalyvautų Mišių liturgijoje, choru atsakinėdamas ir

vedėjui skaitant kai kurias Mišių dalis. Tai labai sveikintinas ir visokeriopai remtinas žygis. Tai pirmoji liturginio atgimimo kregždė Lietuvoje. *Omnis spiritus landet Dominum!*

Keletas smulkmenų

Beskaitydami šias mintis, matėte du paveikslėlius: tai Liuvėno rotušė ir katalikų universiteto biblioteka. Įsižiūrėkite gerai į rotušę. Kas apsiimtų šiais laikais pastatyti tokį rūmą? Ne dėl techniško sunkumo. Juk Niujorko dangoraižius pastatyti nėra nieko lengviau. Bet dėl smulkmenų išpildymo. Josios sienos išmargintos smulkiais karnyzais ir apstatinėtos įvairiausiomis statulėlėmis. Kas šiandien turėtų tiek kantrybės? O vis dėlto buvo laikai, kada žmonės, neturėdami net nė tokių tobulų prietaisų, sukūrė nuostabių dalykų - ir turėjo kantrybės. Ar tai ne faktas, verčiąs taip pat mus susimąstyti apie savo amžių.

Kitas paveikslėlis - tai katalikų universiteto biblioteka. Ji pastatyta jau po karo beveik vienų amerikiečių, nes karo metu senąją vokiečių granatos sugriovė. Ji įrengta labai puikiai. Bet ne apie paviršių aš noriu kalbėti. Mano dėmesį atkreipė kitas, rodos, mažytis dalykėlis. Pasiimu skaityti toje bibliotekoje knygą. Atsivožiu - žiūriu, viršelyje prilipytas Švenčiausiosios Mergelės paveikslėlis, o apačioje parašas: *„Ouvrage restitué par l'Allemagne - veikalas Vokietijos atpirktas"*. Vokietija, pralaimėjusi karą, turėjo Belgijai ne tik išmokėti milijonus už padarytas skriaudas, bet net ir paskiras knygas atpirkti, kurios gaisro metu sudegė. Taip, čia teisybė buvo įvykdyta net su kaupu. Ir kyla mintis: kad tai mes galėtume tokį parašą padėti bent ant bažnyčių, ant atstatytų sodybų, namų... Parašo ant sudegusių knygų jau nereikalautume.

Dar viena smulkmena. Įvairiuose universiteto institutuose kabo marmurinės lentos, kuriose surašytos pavardės studentų, kritusių karo metu. „Jie mirė atlikdami savo pareigą tėvynei. Jie mirė už jus!“ - ten parašyta. Ir vėl kyla mintis: kaip tai gražu! Ir koks būtų veidmainiavimas, jeigu šitie jaunuoliai būtų mirę ne už tėvynę, bet už slaptą belgų-prancūzų sutartį, kaip kad vokiečiai stengiasi įrodyti.

KRISTAUS KARALYSTĖ

Jis viešpataus nuo jūros iki jūros, nuo upės iki žemės skritulio pakraščiu. Visi žemės karaliai garbins jį, visos tautos jam tarnaus. Jo galybė - amžina galybė, kuri nebus atimta, ir jo Karalystė nesugrius.

Kristaus Karaliaus šventės Mišių Graduale

Savonarolos pamokslų įtakoje ir gresiančio prancūzų apgulimo akivaizdoje Florencijos miesto gyventojai 1527 m. Verbų sekmadienį išrinko Kristų savo karaliumi. Tai buvo protestas prieš to meto pakrikusį valstybės gyvenimą, prieš tas begalines rietenas ir suirutes, kurios žymėjo anų laikų Florencijos gyvenimą. Žmonių akys pasieškojo sau valdovo antprigimtinėje tvarkoje.

Po ketveto šimtų metų popiežius Pijus XI įsteigė Kristaus Karaliaus šventę. Tai irgi buvo protesto balsas prieš mūsų dienų anarchiją. Iš tikro šiais kraštutinio demokratizmo ir net socializmo laikais paskelbti Kristaus *Karaliaus*¹ šventę - buvo daugiau, negu norėti tik praturtinti liturginę Bažnyčios pusę. Tai buvo noras parodyti pasauliui, kad jis neturi savyje jėgų išeiti iš to chaoso, kurį pats pasidarė, pamatęs antprigimtuosius nurodymus, kad reikia kelti akis aukštyn, iš kur visados ateina pagalba.

Šventė įsteigta, Kristus paskelbtas visos žmonijos Karaliumi. O mes? Mes esame tos karalystės platintojai, tojo Karaliaus tarnai, kuriems ne tik įsakyta melstis, kad ateitų Dievo karalystė, bet ir skelbti ją visoms tautoms. Apžvelkime tad savo darbo lauką ir savo uždavinius.

¹ *Karaliaus*, taigi Pateptojo, kuris valdo savo karalystę ne pagal minios norą, bet pagal savo ir savo Tėvo amžinuosius dėsnius; kuris valdo ligi pat galo. - A. Mc.

Pasaulio karalystė

Kainas, užmušęs Abelį, pastatė pirmąjį žemėje miestą. Rėmas, užmušęs Romulą, įsteigė Romą. „Brolio kraujas apšlaks-tė pirmąsias sienas" (Lucanus). Ir vieną, ir kitą brolių žudį se-novinė tradicija laiko didelių kultūrų kūrėjais, kultūrų, ku-rios vis dėlto griuvo ir daugiau nebesikėlė. Ant pačio pamatinio jų akmens buvo įspausta prakeikimo žymė.

Tai *pasaulio karalystė*, kurios steigėjai nuodėmingais veiks-mais nutraukė ryšius su Dievu ir ėmėsi tvarkyti gyvenimą grynai prigimtomis priemonėmis. Bet juk prigimtosios tvar-kos pirmavaizdis yra antprigimtoji tvarka, ir žmogaus pir-mavaizdis yra pats Dievas. Tapti panašesniu į savo pirma-vaizdį yra kiekvieno protingo sutvėrimo tikslas. Tuo tarpu santykiai su šituo pirmavaizdžiu yra nutraukti. Vadinasi, laisva valia išsižadėta galutinio savo tikslo ir leistasi klajoti nežinojime. Bet širdyje liko laimės atsiminimas, ir vieną dieną šis pasąmonės šešėlis tapo galinga mintimi - *laimės noro min-timi*. Mes norime laimės! Bet laimė pirmavaizdyje! Bet pir-mavaizdis išsižadėtas ir paskelbtas svajonėmis! Bet vis dėl-to mes norime laimės!

Ir štai šis laimės noras, iš vienos pusės, iš kitos - laisvas šitos laimės šaltinio paneigimas sudaro tą kiekvienos nuo re-ligijos atitrūkusios kultūros tragediją, kurios neišvengė nei se-nieji, nei moderniškieji laikai. Štai kur ir mūsų kultūros kri-zės esmė.

XVIII a. pradžioje buvo įsteigtos masonų ložės ir tuo būdu suorganizuota kova prieš dieviškąją pasaulio santvarką. An-tireligiškas moderniškiosios kultūros veidas nusiėmė kaukę.

Vidurinių amžių kultūra buvo *teocentrinė*: viso gyvenimo viduryje stovėjo Dievas kaip viso ko pirmasis principas ir pas-kutinis tikslas, į kurį krypo kiekviena kultūros sritis ir stengėsi Jam tarnauti. Tuomet nežinota nei apie mokslo, nei apie meno autonomingumą; o ypač neautonomingas buvo pats *žmogus*.

Bet Renesanso revoliucijos viską perkeitė: naujųjų laikų kultūra pasidarė *antropocentrinė*. Žmogus yra viso ko centras; dar daugiau - jis yra viso ko *matas ir saikas*. Iš čia ir tas taip

labai pragarsėjęs „humanizmo“ terminas, kuriuo apibūdinama modernišką kultūra. Pirmasis josios noras *yra* pašalinti iš pasaulio Dievą ir Jojo soste pasodinti žmogų. Juk ne kartą buvo skelbiama, kad „tik sunaikinus Dievybę, žmonija galės būti pašvęsta“ (Karlus Rokitanskis), kad reikia paliauti būti krikščionimis, jei norime būti žmonėmis. Dievas yra didžiausia moderniškąsios kultūros kliūtis. Kadangi viso ko pirmas principas yra žmogus, tad nuosekliai buvo pradėta reikalauti pašalinti Dievą iš visų gyvenimo sričių: mokslą atskirti nuo tikėjimo ir paskelbti jį esant tikėjimui priešingą, meną išlaisvinti nuo dorovingumo, teisę atskirti nuo moralės ir valstybę nuo Bažnyčios. Taigi išskyrus Dievą iš visų sričių, neliko nieko daugiau, kaip pačiam žmogui pasiskelbti Dievu ir pakartoti aną demoniškąjį *non serviam*. Ne veltui tad prof. Jodlis savo „Etikos istorijoje“ rašė: „Ateityje mūsų religijai pakaks vieno dėsnių: žmogaus Dievas yra žmoniškumas“².

Daugybės universitetų ir aukštųjų mokyklų buvo skelbiama, kad žmogus esąs pats savęs valdovas, pats sau galįs ir turįs teisės leisti įstatymus; net esą nedorovinga, jei žmogų kas iš viršaus įpareigoja. Genijai esą anapus gero ir blogo, dar daugiau - jie yra patys gėrio ar blogio kūrėjai, kūrėjai teisės, dorovingumo ir religijos. Žmogus esąs iš prigimties geras, todėl nereikia varžyti jo palinkimų nei stabdyti jo aistrų. Humanistišką kultūra nieko nežino apie gundymus, apie antrąjį šv. Pauliaus suformuluotą ir visų jaučiamą kūno narių įstatymą: nežino nieko apie gimtąją nuodėmę ir palinkimą į blogį. Todėl jai nereikalingas nei atpirkimas, nei Dievo malonė, nei išganingoji Bažnyčios pagalba. Šitoks žmogaus *sudievinimas* yra ryškiausia mūsų laikų kultūros žymė; jame glūdi tas didis priešinimasis krikščionybei ir kartu šitos kultūros pražūtis. „Mes gerai suprantame, kokį baisų žingsnį padarė modernizmas, vadinamąją autonomiją padaręs viso žmogaus mąstymo ir veikimo pamatu. *Tai, ką Dievas laiko didžiausia nuodėme, čia paimta dorovinio ir religinio gyvenimo pradedamuju punktu*“³.

² Cit. iš: *Zach Fr. Modernes oder Katholiches Kulturideal*, 7. III Aufl., 1925.

³ *Weiss A. M. Lebens- und Gewissenstragen der Gegenwart*.

Moderniškasis žmogus pats laisva valia išsižadėjo savo tikslo, bet milžiniškos laimės minties slegiamas krito atgal nuo pasiektųjų savo aukštumų į pirmykščio chaoso bedugnę ir sušuko: „Viskas sudužo!“ Prasadėjo visų kultūros sričių krizė. Ar reikia ją įrodinėti? Ne! Ji jau per daug ryški, kad galėtume nematyti. Pasaulio karalystės pamatai sujūdėjo. Tuo tarpu Dievo pilyje suskambėjo pergalės varpas.

Dievo karalystė

Kristus yra Karalius. Bet kokia prasme? Kuo būdu Jis parodo šitą savo karaliavimą? Trumpai galėtume pasakyti: *Kristus karaliauja žemėje, visas gyvenimo sritis palenkdamas savo tarnybai*. Taigi savo karalystėje Jis neduoda autonomijos nei vienai kultūros sričiai, ką moderniškasis žmogus stengiasi taip stipriai pabrėžti, nes ši autonomija giliausioje esmėje yra ne kas kita, kaip tik pasidavimas chaotingojo prigimties prado vergijon. Kas išsilaisvina nuo religijos, tas atsiduria gamtos pančiuose. Josios dėsningumas tuomet visiškai pavergia žmogų. Todėl bus dabar suprantama, kodėl moderniškoji kultūra, taip labai mėgstanti girtis savo laimėjimais, neturi vis dėlto jėgų nei išėiti iš to užburto mechanizacijos rato, kuris įtraukia į save ir tokius švelnius dalykus, kaip menas, nei sustabdyti prasimušusį chaoso gaivalingumą, kuris pasireiškė karo ir revoliucijų metu. Taigi šita autonomija nuo religijos yra *tikroji vergija*.

Tuo tarpu Kristaus karalystėje viskas yra laisva. Bet tikroji laisvė esti tik tada, kai taip atskiras kūrinys, taip sutelktinė gyvenimo forma eina geru keliu į savo tikslą. Ogi galutinis viso žemės gyvenimo tikslas yra *Dievo tarnyba*. Tai mes turime šiandien *ypač* pabrėžti, nes šių laikų kultūra savo tikslą yra užmiršusi. Šiandien kalbame apie meno autonomingumą, mokslo autonomingumą, valstybinio gyvenimo autonomingumą. Ir šis autonomingumas suprantamas ne kaip laisvė nuo geismų įtakos, ne laisvė nuo prietarų ir sauvalės, bet kaip *laisvė nuo religijos globos*. Tuo tarpu savo esmėje me-

nas turi būti tarnavimas Amžinajam Grožiui, mokslas - tarnavimas Amžinajai Tiesai ir praktinis gyvenimas - tarnavimas Amžinajam Gėriui. Kristaus karalystėje šitie elementai to ir siekia, ir čia jie randa tobuliausią savo išsiplėtojamą.

Kristaus karalystės tikslas yra, kaip minėta, visas gyvenimo sritis palenkti savo tarnybai, arba, kitais žodžiais tariant, *idealą realizuoti prigimtoje tvarkoje*. Bet kadangi gyvenimas yra palenktas žmogui kaip tobuliausiam sutvėrimui, taigi šitas Kristaus karalystės tikslas darosi labiau konkretus, galimas pareikšti tokiu posakiu: *sukurti pilnutinį žmogų*, arba, kaip šv. Paulius sako, nusivilkti senąjį žmogų ir apsisivilkti naujuoju žmogumi (plg. *Kol 3, 9*).

Šiam tikslui realizuoti Kristus turi dvi priemones: *save Patį*, kaip visuotiniojo idealo pavyzdį, ir *savo mokslą*, pasižymintį universaliu savo pobūdžiu. Svarbiausias krikščionio uždavinys tapti kuo labiausiai panašiam į Kristų. *Sekimas Kristumi* yra pirmoji krikščioniškojo tobulumo pareiga. Kas gi yra Kristus?

Jis yra *naujas Žmogus*, kokio pasaulis nėra matęs ir nematys. Bet jis yra kartu ir *tikras Žmogus*. Jis negyvena pasaulyje, neina kartu su pasauliu, bet ir nuo jo nebėga. Jis jo nieško, bet leidžiasi būti randamas. Jis yra *pilnutinis Žmogus*, ir tai yra Juoju sekimo prasmė. Jis nori ir visus žmones padaryti į save panašius.

Bet Kristus yra kartu ir *Tikras Dievas*. Kitų religijų steigėjai buvo tikri žmonės; tuo tarpu krikščionybės steigėjas yra kartu ir Tikras Dievas, žmogystę sujungęs su Dievyste ir tuo būdu tapęs visuotiniuoju idealu. Dėl šitų savo ypatybių Kristus yra artimas visiems laikams ir visiems žmonėms. Visuotinumui charakteris spindi ir Jojo moksle.

Dievo karalystė nėra užkampio karalystė, nėra tautinė karalystė. Ji yra pasaulio karalystė, ir Jo įstatymas yra pasaulio įstatymas. Kokį didį žmogų, tegul jis vadintųsi Sokrato ar Platono vardu, išdrįsime laikyti idealu visiems laikams? Koks mokslas išdrįs lygiu paprastumu kreiptis taip į kūdikius, taip į mokslininkus? O krikščionybė išdrįso ir laimėjo. Ji yra visų tautų ir visų laikų religija, nes ji yra tikroji žmogiškoji religija.

Dvejobas buvo Kristaus pasiuntinybės tikslas: religinis ir kultūrinis atpirkimas. Pirmąjį jis atliko ant Kalvarijos kalno pats, išlaisvindamas žmoniją iš tamsos galybių. Antrąjį turi įvykinti Jojo mokslas, pervertindamas visas kultūrinės senojo pasaulio vertybes. Šis atpirkimas krikščionybei yra tiek pat charakteringas, kiek ir pirmasis. Kur tik ji įžengia, ten ne tik tikrąją religiją paskleidžia, bet ir diegia tikrosios kultūros supratimą - ir tai visose josios srityse.

Pirmasis atpirkimas jau atliktas, nes jo vykintojas buvo pats Kristus. Antrasis - pavestas krikščionybės skleidėjams, netobuliems žmonėms, ir todėl dar taip ilgai žemėje neišstiprina. Jojo vaisių pasirodymo greitumas priklauso nuo skleidėjų tobulumo ir uolumo. Taigi dabar mes ir priėjome prie mūsų pareigų Kristaus karalystės atžvilgiu.

Mūsų pareigos

Kad pataisytume dabartinių laikų gyvenimą, neturime tik jį kritikuoti ir pykti. Tas nieko negelbės. Neturime teisės taip pat laukti stebuklo ar šventojo, kad jis juos pataisytų. *Mes patys turime padaryti stebuklą, mes patys turime būti šventi.* Dievas tam darbui duoda priemonių. Jis nesiųs šventojo, nes jam nebūtų pas mus vietos; mes patys jo nesuprastume, kaip nesuprantame, kiek gali Dievo malonė. Taigi kokios mūsų pareigos dabartiniais laikais Dievo karalystei platinti? Pradėkime nuo savęs pačių.

Jas galime taip trumpai pareikšti: *nusigręžti nuo pasaulio, atsigręžti į save, atsinaujinti Dievuje.*

Nusigręžti nuo pasaulio. Ligi šiol mes buvome per daug į jį įsižiūrėję. Mes rūpestingai klausinėjome jo nuomonės, vaikėmės jo madas visose srityse, bijojome atsilikti nuo „gyvenimo reikalavimų“ ir tuo būdu netekome *mąstymo savarankiškumo*. Mūsų darbai turėjo ryškų modernišką kultūros atspalvį, turėjo tų pačių klaidų ir blogybių, kaip ir visas mūsų dienų gyvenimas, mes per daug nekritiškai ir tiesiog nevyriškai priėmėme kai kurias jojo apraiškas (pavyzdžiui, modernišką šo-

kius) ir todėl netekome *veikimo savarankiškumo*. Bet šiandien, kada ypač svarbu būti Kristaus karžygiais, šiandien turime nusigręžti nuo pasaulio ir, gyvenant pačiame jojo sukuryje, vis dėlto neleisti jam absorbuoti nei savo minčių, nei darbų. Ši pareiga yra pirmoji pareiga, nes josios reikalauja ir mūsų principai. *Ateitininkai* - taigi *ateities žmonės*, taigi *ne dabarties*, taigi pasirėngusieji netolimuose laikuose realizuoti savo idealą. Todėl reikia mylėti ateitį, ne dabartį. „*Praesens imperfectum, perfectum futurum* - dabartis netobula, tobula ateitis”.

Atsigręžti į save. Ši pareiga yra taip aiški, jog nė nereikėtų plačiau apie ją kalbėti. Savęs pažinimas ir išstobulinimas yra kiekvienam darbui sėkmingumo laidas. Tai ypač reikalinga Kristaus karalystės platinimui. Bet šis atsigręžimas į save turi būti ne *pasyvus stebėjimas*, tik *aktyvus pertvarkymas* savo vidaus pagal Kristaus Bažnyčios dėsnius. Viskas tobulinama šiais nepaprastos pažangos laikais, viskas gerinama, - tad argi mūsų vidus gali atsilikti! „Teatsitraukia visa, kas buvo sena, tebūna viskas nauja: širdis, žodžiai ir darbai” (šv. Tomas Akvinietis).

Atsinaujinti Dievuje. Šiam darbui tarnauja ketveriopos mūsų pareigos, kurias turime atlikti Kristaus karalystėje:

1. *Ištikimai laikytis savo Karaliaus įstatymų*. Be šitos pareigos nė vienas negali vadintis Kristaus kareiviu. Ir šis darbas yra geriausia taip mūsų, taip mūsų religijos apologija.
2. *Nesigėdinti Jojo žodžių, juosius ginti ir už juos kovoti*. Tai svarbu tada, kai susiduria pasaulio pasityčiojimai su principų reikalavimais. Bet mes turime būti vyrai!
3. *Kovoti už Kristaus karalystę su josios priešais ligi galo*. Kokie tie priešai bebūtų, iš kokios visuomenės dalies jie bėpareitų - vis tiek!
4. *Pasaulio karalystę palenkti Dievo karalystei*. Tai yra pasakutinė ir didžiausia mūsų pareiga. Josios neatlikę, mes savo gyvenimo ir mumis pasitikėjimo nepateisinsime.

Atsinaujinimas Dievuje geriausiai galimas per Eucharistijos meilę. Šventojoje Komunijoje, kaip labai gražiai rašo Eri-

chas Przywara SJ savo knygelėje „Eucharistie und Arbeit“, į žmogaus širdį nužengia įsikūnijusi malonės Pilnybė. Žmogus tada priima patį malonės Davėją. Iš to logiškai eina, kad šito žmogaus darbai turi būti Kristaus darbai. *Kristaus* darbai, vadinasi, ne menkučiai darbeliai; ne darbai, galimi padaryti ir stabmeldžio, kuriame Kristus negyvena, - bet darbai, verti žmoguje gyvenančio Dievo Sūnaus, tikri Kristaus darbai. Žmogaus su Dievu susivienijimas šv. Komunijoje geriausiai tobulina sielą ir daro ją panašesnę į josios Pirmavaizdį, o su ja ir visą pasaulį. Todėl eucharistinis judėjimas turėtų pas mus ypač stiprėti. Bet apie tai vėliau gal turėsime progos kiek plačiau pakalbėti.

Štai mūsų pareigos. Nuo jų atlikimo pareis greitesnis ar vėlesnis Kristaus karalystės laimėjimas.

Laimėjimas

Kad Kristus laimės - tai aišku. Tiesa visuomet laimi. Dažnai ji laimi paskutinė, bet *užtat galutinė*. „Kiekvieno didelio istorijos periodo gale, - sako Donoso Cortesas⁴, - stovi katastrofa. Kiekvienas baigiasi prigimtu blogio pralaimėjimu ir antprigimtu gėrio laimėjimu, tiesiog įsikišant pačiam Dievui. Taip buvo tvano metu, taip Velykų Penktadienį ant Kalvarijos kalno, taip bus ir pasaulio pabaigoje“. Mūsų laikų renesansiškas periodas ir baigėsi didžiule katastrofa. Ar ji kartais irgi nerodo gėrio laimėjimo? Rodos, kad taip! Kristaus Tiesa kas sykis vis labiau įsigali visose gyvenimo srityse. Jeigu taip, tai mes dar labiau turime sukrusti, kad nepasirodytume tinginiais ir ištiželiais. Tokiais atvejais priešingos jėgos deda didžiausių pastangų sprunkantį iš jų rankų laimėjimą bent kuo ilgiausiai palaikyti. Mes tad turime pabaigti tą kovą, kurią pradeda pats Karalius, ir ši pabaiga ar tik nebus *mums* sunkiausia, bet užtat ir garbingiausia. Nugali tas, kas nugali paskutinis!

⁴ Žr. *Zach Fr. Modernes oder Katholiches Kulturideal*, 3 Aufl., Herder, 1925, p. 351.

KELKIS, JERUZALE!

Moderniškiosios kultūros atpirkimas

Keliai į Sioną liūdi, nes nėra kam eiti į šventes. Visi jos vartai išgriauti, jos kunigai dejuoja, jos mergaitės sielvartauja, karti jos dalia (Rd 1, 4).

Jeruzale, Jeruzale, sugrįžk pas Viešpatį savo Dievą (plg. Jer 31, 21).

Velykos yra atpirkimo šventė. Liturginiais savo veiksmais Bažnyčia kasmet primena mums tą didį Kalvarijos įvykį, kuris buvo pažymėtas net sujudiniu gamtos gaivalo: žemė drebėjo, saulė užtemo. Taip buvo mirštant Kristui. Ir tas momentas buvo perėjimas iš senosios eros į naująją. Aprimusi žemė jau buvo *nauja* žemė, prašvitusi saulė jau buvo *nauja* saulė, atsipeikėję žmonės jau buvo *nauji* žmonės. Pasaulis jau buvo atpirktas.

Atpirkimas yra išlaisvinimas. Štai kodėl taip Senajame Įstatyme, taip Naujajame Įstatyme Velykos yra visados didžiausio džiaugsmo šventė. Išrinktoji Dievo *tauta* savo Velykomis prisimindavo išėjimą iš *Egipto* vergijos; atpirktoji Dievo *žmonija* prisimena išlaisvinimą iš *nuodėmės* vergijos. Josios džiaugsmas užtat daug didesnis. Šitokio džiaugsmo prasmę turi krikštynų puota, šitokiu džiaugsmu žėri einančio nuo klausyklos žmogaus veidas. Jie švenčia savo privatiškas Velykas. Bet mes reikalingi viešų Velykų, mes reikalingi bendrojo krikšto ir bendrojo nuodėmių atleidimo. Mūsų laikų kultūra irgi šaukiasi atpirkimo. Tik kur jo ieškoti? Ar Kristus dar kartą ateis? Šiam reikalui pasvarstykime keletą dalykų.

1. Kristaus kančios žygis

„Gelbėk mane, Dieve, nes vandenys siekia man kaklą! Klimpstu į dumbliną gelmę, nėra kur koja pasiremti. Patekau į gilius vandenis, ir bangos mane skandina. Pavargau

besišaukdamas pagalbos, išdžiūvo man gerklė. Akis pražiūrėjau belaukdamas tavo pagalbos. <...> Prieik prie manęs, atpirk mane, išlaisvink mane nuo priešų!" (Ps 69, 2-4, 19).

Taip vaitojo žmonija Dovydo laikais. Pirmosios nuodėmės prakeikimas slėgė pasaulį, ir šis dejavo josios pančiuose. Juk nuodėmės tragiškumas tame ir glūdi, kad ji atitraukia žmogų nuo Dievo, nuo amžinojo gyvenimo, pasmerkdamą jį klajoti nežinojime ir vegetuoti savo menkystėje. Nuodėmė yra atsitraukimas nuo gyvenimo! Vadinasi, ji yra *mirtis*. O kas kartą jau mirė, to jokios *žmogiškos* priemonės nebeprikels. Taip yra su fizine mirtimi, taip su moraline.

Štai kur glūdi nupuolusios žmonijos tragedija. Ji mirė: vadinasi, nusidėjo pati, bet prisikelti pati jau nebepajėgė. Tūkstančius kartų žmonija bandė pakilti aukštyn ir tūkstančius kartų, kaip tas graikų Ikaras, krisdavo žemėn; o paskutinis kritimas buvo dar baisesnis už pirmąjį. Kiekviena tokia pastanga tik patvirtindavo baisią tiesą, kad tarp žmogaus ir Dievo atsivėrė bedugnė, kurią joks sutvėrimas negali peržengti. Čia reikėjo dieviškos galybės.

Dievas siuntė todėl savo sūnų Jėzų Kristų, kad šis savo nekaltumu pergalėtų pasaulio sugedimą ir savo prisikėlimu - visur viešpataujančią mirtį. Savo kančia, mirtimi ir galop prisikėlimu Kristus nutiesė tiltą per tą bedugnę, suvienijo atitrūkusią žmoniją su Dievu ir paliko priemonių toliau tęsti tajį suvienijimo darbą.

Šios priemonės, šis žmogaus kelias prie Dievo ir yra *krikščionybė*. Josios pamatuose glūdi *auka*. Kažkieno teisingu, nors truputį šiurkščiu pasakymu idėja yra lyg žvėris: ji visados minta aukomis. Nerasdama jų vienoje vietoje ji keliai kitur. Ir kuo kilnesnė idėja, tuo nekaltesnės aukos reikalauja. Krikščionybė pastatyta ant *nekalčiausios aukos* - Dievo Žmogaus ir išaugusi iš nekalto kankinių kraujo.

Bet kas gi yra ta krikščionybė? Ar tik religija? Ne! Krikščionybė nėra tik „religija" arba „konfesija", kaip šitie žodžiai suprantami dabar, vadinasi, prasme sistemos, kurioje yra dogmatiškų tiesų, į kurias reikia tikėti, ir moralinių įstatymų, pagal kuriuos reikia gyventi. Žinoma, ir viena, ir kita

krikščionybėje yra, bet tai dar neišsemia josios esmės. Krikščionybė nėra nė grynas „religingumas“, pasireiškęs daugiausia jausmų srityje ir moderniškų laikų pripažįstamas vienintele žmogui tinkančia religija. Ir šis elementas krikščionybėje yra. Bet ne čia josios esmė. *Krikščionybė yra dieviško plano vykdymas taip pasaulyje, taip žmonėse.* Dievas leido pasaulį ir žmogų ir paskyrė jam tikslą *pagal savo planą.* Tuo tarpu žmogus atitrūko nuo tojo plano ir nuėjo savais keliais. Kristus savo kančios žygiu vėl atitaisė žmonijos kelią, o dieviško plano vykdymą paliko krikščionybei. Ir atpirktajai žmonijai nėra kitokio kelio, kaip tik per krikščionybę į pilnutinį gyvenimą arba nuo krikščionybės atgal į nupuolusios prigimties būklę (*in statum naturae lapsae*). Todėl labai teisingai Erwinas Reiseris vadina istoriją kaip nupuolusią ir kelią į teismą. Ir su kokiais parodymais atsistos šitame teisme moderniškoji žmonija?

2. Išganytojo skundas

Ižangoje minėjome, kad mums reikia bendro atleidimo ir atpirkimo, nes mūsų laikai padarė didelę nuodėmę, kuri slepia moderniškąją žmoniją. Su šia nuodėme ji negali pasirodyti teisme: ją reikia atpirkti. Kokia ta nuodėmė?

Melo demonas, gundydamas pirmuosius žmones, pasakė: „*Būsite kaip Dievas*“. Tiesos Dievas, atpirkdamas žmones, irgi pasakė: „*Būsite kaip Dievas*“. Koks skirtumas? Demonas šiam dieviškumui pasiekti pasiūlė žemiškas priemones ir pasitikėjimą savimi. Imkite užgintą vaisių, valgykite, atsidarys jums akys... Akys atsidarė, jie pasijuto netekę visko, kas buvo antprigimta; pasijuto atsidūrę grynoje grynoje prigimtinėje būklėje, likę tik - protingi gyvuliai. Pakilti ligi dieviškumo savo jėgomis pasirodė ne tik negalima, bet net bandymas baigėsi visišku pralaimėjimu, nes jis stoji į kovą su Dievo įsakymu. Priešingai Kristus. Jis kalbėjo: imkite ir valgykite; štai mano Kūnas. Pildykite valią To, kurs yra mane siuntęs. Taigi čia jau nurodomos ne žmogiškos priemonės,

bet dieviškos, ne pasitikėjimas savimi, bet Dievu. Ir tik šitas kelias veda į dieviškumą. Demoniškas *non serviam* pasmerkia žmogų amžinam vergavimui. Maištas prieš Dievą yra didžiausia nuodėmė ir kartu didžiausias savęs sunaikinimas.

Stovėdami mūsų laikų sudužimo ir pranašaujamo kultūros galo akivaizdoje, mes taip ir norime paklausti, kas yra viso to priežastis? Ar čia nebuvo pakartota tas demoniškas nenoras nusilenkti pasaulio Valdovui? Ar žmogus tuo būdu tik pats kartais neuždarė sau kelio į laimę? Ir žvilgis į istoriją visa tai patvirtina. Dievas leido į pasaulį žmogų, kaip kūrėją, kaip savo bendradarbį, užbaigti visatos tvėrimo darbus. Taip, kūrėją! Vadinasi, galintį šį tą sukurti kad ir tik *relatyviai* iš nieko, bet vis dėlto iš *nieko!* Štai puikybės pradžia. Ir naujų laikų žmogus užmiršo, kad jis gyvena ir kuria ne sau, o tam, kad įkūnytų numatytus Dievo tikslus. Jis ėjo į pasaulį, jausdamasis esąs absoliutus jo valdovas; jis mynė jį po kojomis; jis savo šiurkščia ranka užmušė gamtos grožį ir galop pasidarė ne mažutis kūrėjas, tik didelis ardytojas. Jis pasipriešino net pačio Dievo tvarkai. Didysis Kūrėjas į medžiagą įdėjo aukštesnio gyvenimo principą, didysis ardytojas drįso jį paneigti ir paskelbti, kad pasaulyje yra tik negyva medžiaga. Dievas sukūrė antgamtinį pasaulį, žmogus pavadino jį svaionėmis ir sapnais. Laisvai ir dovanai gautas kūrybos jėgas jis pavertė pasipelnijimo šaltiniu: kūryba virto amatu. Štai moderniškiosios kultūros nuodėmė ir josios noras išsiveržti iš po Dievo globos.

Kai Didįjį penktadienį Kryžiaus adoracijos metu giedamos improprijos, kur Dievas skundžiasi savo išrinktąja tauta, man visados ateina į galvą mintis, kad Išganytojas tikrai taip lygiai galėtų nusiskusti ir moderniškąją žmonija.

„Atpirktoji mano žmonija! Ką aš tau padariau? Ar kuo užgavau? Atsakyk!

Ar už tai, jog miriau, kad tu gyventum, tu mane vėl tūkstančius kartų persekioji?

Per du tūkstančius metų tau rodau tikrosios kultūros kelią, o tu man rengi mano ištikimuose naują kryžių.

Aš ėmiau tave, lyg paklydusią avelę, ant savo pečių ir nešiau pas savo Tėvą; aš tau atskleidžiau Dievybės paslaptis, o tavo vadai mane laikė tik grynu žmogum.

Aš tave ištraukiau iš moralinio skurdo ir per dvidešimt amžių skelbiau tikrojo gyvenimo išmintį, o tavo mokslininkai ir poetai vadina mane pamišėliu ir psichopatu.

Aš tau parodžiau tikrąją, nesikeičiančią amžinojo gyvenimo realybę, a tu mane profesorių lūpomis pavadinai faulonu - šmėkla.

Aš tau suteikiau neišsenkančios gyvybės šaltinį, o vienas iš tavo garbinamų dievaičių, paskelbė, kad Dievas jau miręs.

Popule meus..."

Tiesa, visais laikais buvo nuodėmių ir bus. Bet niekad os nuodėmės nesistengta pateisinti mokslišku ir net doroviniu atžvilgiu, kaip šiandien. Viduramžiais daug buvo blogo ir netiesos. Bet netiesa buvo netiesa ir nuodėmė - nuodėmė. Niekas jų nebandė pridengti etišku arba net religiniu apsiaustu. Šiandien daros visai priešingai. Mes gyvename *ypatingo* pakrikimo laikus.

3. *Mūsų dienos lankia atpirkimo*

Neramios mūsų miego dienos ir audringos mūsų budėjimų naktys. Mes savo apsvaigime blaivomės ir savo blaivume apsvaigstame. Mes neskiriame nei metų dalių, nei dienos atmainų. Pasaulis virto mums chaosu. Mes ilgimės tvarkos, mes ilgimės slėpinių, mes ilgimės nežinia ko. Ir naujų laikų Saulius, daugiau gal negu kuris kitas pažinęs moderniškojo žmogaus nerimą, formulavo jo objektą: „Tu matai, Jėzau, mūsų reikalus... Visi yra tavęs reikalingi, net ir tie, kurie to nežino... Išalkusis įsivaizduoja, kad ieško duonos, o jis tavęs alksta; ištroškęs mano, kad nori vandens, o jis tavęs trokšta; liguistas svajoja apie sveikatos atgavimą, tuo tarpu jo liga yra tavęs stoka. Kas ieško pasaulyje grožio, tas nematomai pačiam sau ieško tavęs, kuris esi tobulas ir užbaigtas grožis; kas savo mintyse ieško tiesos, tas ir nenorėdamas

tavęs trokšta, kuris esi vienintelė ieškojimo verta tiesa; kas gi rūpinasi taika, tas ieško tavęs vienintelės taikos, kurioje gali pasilsėti neramiausios širdys..."¹

Senovės pasaulis šaukėsi išganymo. Bet senovė jau toli. Palikime istoriją teisti istorijai. Mes, dabartiniai žmonės, pažvelkime į dabartį. Visas pasaulis dejuoja moderniško pakrikimo pelkėse. Jų visų ištiestos rankos laukia išganymo. *Veni, Domine Jezu!*. Šiandien mes žinome Išganytojo vardą, žinome, iš kur laukti pagalbos ir kaip nugalėti mus prislėgusį blogį. Šventojo Kryžiaus prefacijoje mes randame savo šauksmui atsaką, kad: „...iš kur mirtis atsirado, iš ten gyvybė kiltų, ir tas, kurs medžiu nugalėjo, medžiu būtų nugalėtas..." Pirmieji žmonės medžio vaisiumi buvo suvilioti. Kryžiaus medžiu jų suviliojimas buvo nugalėtas. Tad jeigu mus suviliojo stambeldiškas mokslas, nugalėkime jį krikščionišku mokslu; jei mus supainiojo stambeldiškos visuomenės gyvenimas, nugalėkime jį krikščioniškuoju gyvenimu; jei mus apgavo stambeldiškas menas, eikime ieškoti paguodos krikščioniškam mene. Iš kur atsirado mirtis, iš ten tegul kyla gyvybė!

„Pažvelk į Kristaus kryžiaus garbę. Jau karalių kaktose šis kryžius prisegtas, iš kurio jo priešai tyčiojosi. Pasėkos įrodė jo galybę. Kristus pavergė pasaulį ne geležimi, bet medžiu. Priešams rodėsi, kad Kryžiaus medis vertas paniekos, ir, stovėdami prieš tą medį, kraipė galvas ir kalbėjo: „Jei jis Dievo Sūnus, tegu nužengia nuo Kryžiaus. O jis ištiesė savo rankas į netikinčią ir jam prieštaraujančią tautą“².

Taigi kelkis, Jeruzale, kelkis, raudanti žmonija, ir eikime. „Štai Kryžiaus medis, ant kurio kabėjo pasaulio išganymas, imkim pagarbinkim!“ Nuo jo nužengė Atpirkimas prieš du tūkstančius metų, nuo jo laukiame mes Išganymo ir šiandien. Jis kyla vaduojančiu simboliu taip ant Romos Kapitolijaus, taip ant menkutės Afrikos negro palapinės. Jis yra Išganymo ženklas visiems laikams ir visiems žmonėms.

¹ *Papini G.* Kristaus istorija, t. 2, p. 221.

² *Augustinas.* Tractatus super psalmos. De ps. 54.

Velykų naktis! „Tai naktis, kuri stulpo šviesa išvaikė nusidėjimų tamsybes. Tai naktis, kuri šiandien per visą pasaulį tikinčius Kristumi, atskirtus nuo pasaulio ydų ir nuodėmių tamsos, grąžina malonei, sujungia su šventumu. Tai naktis, kurią Kristus, sutrupinęs mirties pančius, kaip nugalėtojas, prisikėlė... Šios todėl nakties šventimas išvaiko nusikaltimus, plauna kaltes, puolusiems grąžina nekaltybę, nuliūdusiems džiaugsmą, pašalina neapykantą, rengia taiką ir valdžias palenkia" (*Exultet...* giesmė šventinant Velykų žvakę). Moderniškasis pasaulis pasiilgo tokios nakties, ir todėl mūsų laikais Velykos turi būti švenčiamos su ypatingu dvasios pakilimu.

GRAŽINKIME ŠVENTIESIEMS METAMS JŲ PRASMĘ

Šventieji metai prasidėjo. Popiežius aukso plaktuku sudavė į duris, sakydamas: „Štai Viešpaties durys, pro kurias įeina teisingieji. Viešpatie, išklausk mano malda“. Ir šimtai tūkstančių eis pro šias duris, kad pelnytų atlaidus. Šimtai tūkstančių keliaus į Amžinąjį miestą ir nušvitusiomis akimis žvelgs nuo Monte Mario į po jų kojomis išsitiesusią nezlungančią Bažnyčios sostinę. Paskui sugrįš iš šventos kelionės pavargę ir dar ilgai gyvens gautais išpūdžiais. Tačiau ar tuo Šventieji metai turi ir baigtis? Ar jie neturi būti pažymėti kuo nors konkretesniu, kuo nors apčiuopiamesniu, kas tarnautų ne tik asmeniškai mums patiems, bet ir mūsų artimui, liudydamas mūsų tikrąją Dievo meilę? Šventieji metai teikia visuotinius atlaidus. Tačiau tokius pat atlaidus teikia ir daugybė kitokių religinių progų, anaipol nesusijusių nei su kelione į Romą, nei su šimtmečio puse ar ketvirčiu. Ar tik šių atlaidų gavimu Šventieji metai turėtų ir išsisemti? Šventuosius metus krikščionybė perėmė iš Senojo Testamento, perėmė su *ta pačia prasme*, kurią jie ten turėjo. Tačiau ši prasmė mūsų yra pamiršta. Tegu skaitytojas šitoje vietoje sustoja ir pamąsto; kokią gi prasmę turėjo Šventieji metai Senajame Įstatyme? Retas, labai retas kuris, išskyrus egzegetus ir teologus, į šį klausimą atsakys. Tuo tarpu be šios prasmės Šventieji metai *mums patiems* pasiliktų per daug subjektyvūs ir todėl per mažai reikšmingi.

Kiekvieni penkiasdešimtieji metai Senajame Testamente turėjo būti jubiliejiniai. Trimitų garsai turėjo pranešti Izrae-

lio tautai, kad jos bendruomenei prasideda naujas gyvenimo tarpsnis. Šiais metais buvo draudžiama dirbti žemę, nuimti savaime laukuose ar vynuogynuose užaugusį derlių. Šiais metais turėjo būti paleisti laisvėn visi vergai, dovanotos visos skolos. Parduota nuosavybė turėjo grįžti seniesiems savininkams. „Švęsite penkiasdešimtuosius metus ir paskelbsite laisvę krašte visiems jo gyventojams. Tai bus jums jubiliejaus metai; sugrįšite kiekvienas jūsų prie savo nuosavybės ir kiekvienas į savo šeimą" (*Kun 25, 10*). Ir kitoje vietoje: „Taigi šiais jubiliejaus metais sugrįšite kiekvienas jūsų į savo nuosavybę" (*Kun 25, 13*). Kitaip sakant, visa, kas anksčiau buvo parduota ar kokiu nors kitoku būdu perleista, dabar turi būti grąžinta atgal. Šis nuostatas buvo ypač svarbus žemės atžvilgiu. Mozės įstatymas neleido žemės parduoti visam laikui. „Žemė nebus parduodama visam laikui" (*Kun 25, 23*). Net ir nesulaukus jubiliejinių metų, žemės pardavėjo giminės turėjo teisę žemę atpirkti grąžindami sumokėtą sumą. Jeigu tačiau jie pinigų neturėjo, žemė jų galėjo likti parduota ligi jubiliejinių metų. „Jubiliejaus metais nuosavybė turi būti perduota ir jis sugrįš į savo nuosavybę" (*Kun 25, 28*). Tas pat buvo taikoma ir kaime esantiems namams, nes jie sudarė žemės nuosavybės dalį (plg. *Kun 25, 31*). Tikrai miestų namai galėjo būti atperkami per vienerius metus. Paskui jie perėdavo amžinon pirkėjo nuosavybėn ir net jubiliejiniais metais neturėjo būti grąžinami, išskyrus levitų miestų namus (plg. *Kun 25, 29-33*).

Ką šitais reikalavimais norėjo Mozė pasiekti? Ne ką kita kaip tai, kad Izraelio tautoje būtų vykdomas socialinis paskirstomasis teisingumas; kad nuosavybė nesusitelktų vienoje rankose; kad nesusuktų sau lizdo Dievo išrinktoje tautoje kapitalistinės užmačios. Jubiliejiniai metai Izraelyje buvo didelis socialinio gyvenimo veiksnys. Jis neleido žemei atsидurti turtuolių rankose. Jis apsaugojo vargšus nuo moraliai prievartinio savų daiktų perleidimo kitiems, turintiems daugiau pinigų. Jis mokė žmones neprisirišti prie turto ir jo be tikro reikalo nieiškoti. Jis galop medžiaginius daiktus aiškiai palenkė žmogaus tarnybai. Vėlesnis Kristaus patarimas nekrauti

žlungančių turtų žemėje jau buvo pradėtas vykdyti Mozės įstatyme. Šventieji arba jubiliejiniai metai kaip tik ir buvo tokio nekrovimo išraiška. Šalia religinio-kultinio pobūdžio jubiliejiniai metai Senajame Testamente turėjo labai ryškų socialinį bruožą.

Ar nereikia šio bruožo atgaivinti ir mūsų Šventuosiuose metuose? Ar šalia šventų kelionių, atlaidų, maldų nereikia pažvelgti ir į mūsų krikščioniškąją bendruomenę? Ar nereikia, kad Šventieji metai taptų naujo gyvenimo pradžia ne tik mums individualiai, bet ir bendruomeniškai? Be abejo, socialinio paskirstomojo teisingumo formos šiandien yra pakitusios. Šiandien nereikia gražinti seniesiems savininkams to, kas buvo parduota. Šiandien nereikia paleisti vergų. Nereikia palikti dirvonuojančios žemės. Mūsų socialinis gyvenimas yra per daug sudėtingas, kad šitokiomis primityviomis priemonėmis mes galėtume išspręsti socialinį klausimą, kaip jį išsprėdė Mozė. Tačiau Mozės jubiliejinių metų *dvasia* yra pasilikusi ta pati. O ta dvasia sakyte sako, kad *Šventieji metai turi būti atsipalaidavimas nuo turto artimo meilės reikalui. Šventieji metai turi būti didžiųjų artimo meilės darbų metai.* Tai, kas paprastaisiais metais buvo daroma tik mažu mastu, kas buvo atiduodama tik trupiniais, Šventaisiais metais turi būti atliekama su kaupu. Kiekvienas krikščionis Šventaisiais metais turi pasirodyti artimo meilės apaštalas. Krikščionybė nenustato artimo meilei reikšties konkrečių formų. Ji tik įsako artimą mylėti taip, kaip patį save. Būdama laisvės religija, ji pačiam žmogui palieka susikurti artimo meilės formas ir surasti priemonių jai vykdyti. Tačiau artimo meilės įsakymas yra toks pat griežtas, kaip ir Dievo meilės. Ir žmogus bus melagis, kuris sakys, kad jis myli Dievą, o nemylės savo artimo. Todėl kiekvienas bus melagis, kuris kelias į Romą, žengs pro šventąsias duris ir sykiu kišenėje turės išsipūtusią piniginę. Kiekvienas bus melagis, kuris lankys Romoje keturias bažnyčias, tikėdamasis gauti atlaidus, o grįžęs reikalaus nuomos iš savo namo gyventojų, nepaisydamas, kad jie sunkiai verčiasi; kad jų tėvas ar mo-

tina yra bedarbis ar ligonis; kad jie turi didelį būrį vaikų. Šventieji metai turi būti *džiaugsmo metai*, kaip to reikalavo jau Mozė.

Be socialinės prasmės Šventieji metai nėra anos durys, pro kurias įeina teisingieji. Apreikšti šitą prasmę, ją savo darbais įvykdyti reiškia tikrai išgyventi Šventuosius metus, išgyventi taip, kaip jų norėjo Dievas, įsakydamas juos Mozei. Senasis Testamentas reikalavo Šventaisiais metais dovanoti skolas. Ar šis reikalavimas jau yra pasenęs? Ar mes negalime dovanoti skolų visiems tiems, kurie skolinosi ne bizniui, bet savam vargui pagelbėti? Ar tokių tarp mūsų nėra? Mozė reikalavo nedirbti Šventaisiais metais žemės ir neimti savaimė užaugusio derliaus. Ar šis reikalavimas negalima pritaikyti ir mums? Ar mūsų pinigai bankuose neneša derliaus? Ar negalima šio derliaus Šventaisiais metais neimti į savą kišenę, o pavesti jį vargšams, tremtiniams, našlėms, kultūros darbams? Mozė reikalavo jubiliejiniais metais paleisti vergus. Vergų dabar nėra išskyrus Rusiją ir jos dominuojamus kraštus. Bet ar tie šimtai tūkstančių darbininkų, kurie dirba fabrikuose, nėra savotiški vergai? Ar negalima jiems padidinti užmokestį Šventaisiais metais, kad ir jie pajustų džiaugsmą? Mozė reikalavo jubiliejiniais metais gražinti atgal levitų namus. Ar negalima šio reikalavimo įvykdyti tuo būdu, kad sakysime, pabėgėliams ir tremtiniams Šventaisiais metais yra sumažinama nuoma už butus ir kambarius? Užuoat gražinus nupirktus pastatus, žemes, ar negalima paskirti stambesnes sumas šalpos ir kultūros reikalams? Ar negalima ką nors didingesnio sukurti Šventųjų metų atminimui? Būdų yra begalės. Reikia tik geros širdies. Tačiau argi Šventieji metai nėra tam, kad pažadintų žmogaus širdį? Atidarydamas šventąsias duris popiežius meldėsi: „Atsidarykite, atsidarykite, teisingumo vartai, kad tikintieji, Šventųjų metų atgaila nuo kaltės apvalyti, būtų verti išmelsti savo tikėjimo atlygį“. Bet kaipgi mes būsimė apvalyti, jeigu pamiršime artimą, pamiršime kaip tik šiais Šventaisiais metais, kurie turi būti visoms krikščioniškoms šalims laisvės ir džiaugsmo metai?

YMCA KATALIKIŠKŲJU POŽIŪRIU

Lietuviškasis tremties ir emigracijos jaunimas jau keleri metai, kai susiduria su viena organizacija, kuri rengia stovyklas, steigia bibliotekas ir klubus, rodo filmus, kuri tačiau ne vienam kelia įtarimo neaiškiu savo pobūdžiu ir mums svetima savo dvasia. Tai YMCA (vyrams) arba YWCA (mergaitėms). Ši organizacija yra ypač paplitusi anglosaksiškuose kraštuose. Tačiau pokariniaisiais metais (po Pirmojo pasaulinio karo taip pat) ji išvystė savo veiklą ir Europoje. Kas tad yra ši organizacija ir kaip jos atžvilgiu mes, lietuviai, turėtume nusistatyti?

YMCA yra išaugusi iš specifiškai amerikoniškosios dvasios, kurią Ed. A. Moweris religijos atžvilgiu yra šitaip išreiškęs: „Pastatykite vietoje religijos moralę ir turėsite Amerikos pasaulėžiūrą“¹. Šitas bruožas yra pagrindinis YMCA programoje bei veikime. Ši organizacija nekreipia dėmesio į jokių religinius skirtumus. Ji visą dėmesį sutelkia tik į moralę, ugdydama ją grynomis kultūros priemonėmis. Jos praktikoje sutelpta visokių konfesijų jaunimas. Tuo būdu kiekviena aiškesnė pasaulėžiūra ten yra aptrinama, silpninama naikinant jos skirtynes nuo kitų ir pasitenkinant tik banaliomis bendrybėmis. Pasaulėžiūrinio ugdymo bei gilinimo tokioje organizacijoje nėra ir būti negali. *Religinis atžvilgiu* YMCA yra *laicistinė*, gimusi iš religinio indiferentizmo dvasios ir šia dvasia gyvenanti ligi šiol.

¹ Amerika. Vorbild und Warnung, Berlin, 1928, p. 16.

Tas pat yra ir *tautiniu* žvilgiu. Atsiradusi Amerikoje, tame tautybių tirpimo katile, YMCA nesupranta tautybės vertingumo nei žmogui, nei kultūrai ir todėl nekreipia dėmesio į tautinių vertybių, kaip gimtosios kalbos, etninio charakterio, tėvynės meilės, ugdymą jaunimo širdyje. Atvirkščiai, ji net sąmoningai stengiasi tautines savybes užtrinti, ugdydama žmogų bespalviu „pasaulio piliečiu“. Minėto Ed. A. Morerio žodžiai gali būti charakteristika visos YMCA tautinio auklėjimo programos: „Kad imigrantas su mumis gyventų geruoju, jis turi pasidėti šalin visas savo svetimias savybes ir pamiršti gimtąją kalbą“². To YMCA kaip tik ir siekia.

Tuo būdu lietuviui katalikui YMCA yra nepriimtina nei religiniu, nei tautiniu atžvilgiu: religiniu dėl jos indiferentizmo, tautiniu dėl jos internacionalizmo. Siekdami išsilaikyti ir tremtyje, ir ypač emigracijoje, mes negalime dėtis su tokia organizacija, kuri kaip tik siekia mus kuo greičiausiai panerti internacionalinėje masėje - be jokios religijos ir be jokios tautybės.

Kaip *katalikai* turi būti šios organizacijos atžvilgiu nusi-statę, aiškiai parodo Šventojo Sosto Congregationis S. Officii dekretas, paskelbtas specialiai YMCA reikalui jau 1920 m. lapkričio 5 dieną. Šio dekreto pradžioje rašoma, kad naujos nekatalikiškos organizacijos, teikdamos didelės paramos jaunimo kūnui ir mėgindamos lavinti jo protą, sykiu „žaloja katalikiškojo tikėjimo pilnatvę ir atitraukia vaikus iš Motinos Bažnyčios globos“³. Šios organizacijos „vietoje religijos pastato kultūrą“, „nutrina nuomonių priešingumus“, „apie visas, kokios tik yra, sukelia abejonių ir galop nuveda į neaiškia ir neapibrėžtą religijos formą, kuri aiškiai yra visiškai skirtinga nuo tos, kurią paskelbė Jėzus Kristus“⁴. YMCA atveju dekrete yra sakoma: „Iš šių organizacijų pakanka paminėti tą, kuri, tarsi daugybės kitų motina, yra labiausiai paplitusi ir labiausiai pajėgi, būtent vadinamąją *Young Men's*

² Ten pat, 74 p.

³ Cit. iš: „Auka“, 1949, Nr. 4, p. 116.

⁴ Ten pat.

Christian Association, trumpai YMCA, kuriai padeda ir nežinodami geros valios nekatalikai, laikydami ją naudinga arba bent tikrai niekam nekenksminga, ir atlaidesni katalikai, nepažindami jos prigimties. Ši organizacija giriasi nuoširdžia jaunimo meile, tarsi ji nieko kito nesiektų, kaip tik jo kūno ir sielos gerovės. Tuo tarpu kartu ji silpnina tikėjimą, pasiryždama jį išgryninti ir teikti jaunuoliams geresnę tikro gyvenimo pažinimą, nepaisydama bet kokios Bažnyčios ir bet kokios religinės konfesijos⁵. Todėl Šventasis Sostas ir kreiptasi į Bažnyčios vadovus, kad šie stropiai saugotų jaunuolius „nuo šių organizacijų užkrėtimo“⁶; kad išpėtų neatsargiuosius ir sustiprintų tikėjime svyruojančius; kad klebonai ir jaunimo vadai sulaikytų platinamus raštus, atskleistų prieš klastas ir padėtų siekiantiems tiesos. Bažnytinė vadovybė dekrete yra įpareigojama *pro rei gravitate*⁷ imtis reikalingų priemonių, ypačingai uždraudžiant racionalizmą ir religinį indiferentizmą skleidžiančius raštus.

Šventojo Sosto sprendimas tad yra labai aiškus: YMCA *priklauso prie tokių organizacijų, kurios žaloja katalikiškojo tikėjimo pilnatvę*. Maža to, dekretas ją vadina net tarsi daugybės kitų motina - *plurium aliarum veluti mater*⁸. Todėl bet koks šios organizacijos palaikymas ar joje dalyvavimas katalikams *ipso iure* yra draudžiamas. Reikia apgailestauti, kad šis popiežiaus dekretas mums nebuvo laiku paskelbtas, tinkamai paaiškintas ir nepadarytos iš jo konkretesnės mūsų jaunimui išvados.

⁵ Ten pat, p. 117.

⁶ Ten pat.

⁷ Ten pat.

AR REIKIA MUMS MISIONIERIŲ?

Maryknolio (JAV) vyskupas R. A. Lane'as, aplankęs Pietų Ameriką ir patyręs ten esančią nepaprastą kunigų stoką, įsteigė savo vyskupijoje specialią seminariją rengti kunigus Lotynų Amerikai. Savo pranešime, kurį grįžęs įteikė NCWC informacijos žinybai, jis, tarp kita ko, rašo: „Ateinančios kartos amžiuje bus galima laikyti krikščionybei žuvusiais didelius Lotynų Amerikos plotus, jei jie negaus iš mūsų stiprios paramos maldomis ir darbais, sugebančiais pakelti juos iš dabartinio nuosmukio. Aš tikiu, kad didžiausi Pietų Amerikos plotai kenčia stoką idealo, kuriam būtų palenktas visas gyvenimas. Jei argentiniečiai, čiliečiai, brazilai, kolumbiečiai ir kiti siųstų geriausią savo elementą kovoti ir mirti už tikėjimą į kitus tos pačios Lotynų Amerikos kraštus arba į Aziją ar Afriką, jie galėtų būti tikri, kad ir jų kraštų dvasinis gyvenimas būtų sustiprintas“¹.

Pastaraisiais savo žodžiais vysk. R. A. Lane'as nurodo ankštą ryšį, kuris glūdi tarp dvasinio tautos gyvenimo ir misionieriškosios jos kunigų dvasios. Visais amžiais visos krikščioniškosios tautos didžiuodavosi galėdamos siųsti misionierių į stambeldiškus kraštus. Šie vyrai, palikę savo gimtinę, atsisakę patogesnio gyvenimo ir kūninio saugumo, parodydavo, kad jų tautoje tebedega gyva apaštalavimo ugnis; kad jų visuomenė tebegyvena pirmųjų Sekminių nuotaika, kada Bažnyčia pralaužė ankštas maldos kambario sienas ir išsiver-

¹ „Testimonio“, Nr. 14, p. 56 (Kolumbijos katalikų žurnalas).

žė į platų pasaulį. *Misionierių buvimas yra religinio tautos entuziazmo ir jaunumo ženklas*. Ir priešingai, misionierių stoka rodo, kad tauta religiniu atžvilgiu yra apsnūdusi; kad jos dvasiškai pasitenkina įgytais laimėjimais, nesistengdami ieškoti naujų, kad apskritai tokios misionierių neturinčios tautos dvasia yra daugiau buržuazinė negu herojinė. Misionieriai, nors ir dirbdami svetur, yra tie žiburiai ant kalno, kurie šviečia visam tautos dvasiniam gyvenimui, jį stiprindami ir įkvėpdami. Ir vargas tautai, kuri tokių žiburių neturi.

Šios mintys, paskaičius vysk. Lane'o žodžius, savaime ateina į galvą, turint prieš akis mūsų kunigų emigraciją. Viešpaties Apvaizdai patiko išsiųsti iš mūsų nelaimingos Tėvynės apie 250 kunigų. Skaičius gerokai didesnis, negu jo reiktų saviems tautiečiams aprūpinti. Be abejo, tam tikra dalis mūsų kunigų turės vykti kartu su savo broliais ir pasilikti su jais. Keliolika jau ir yra išvykusių į Angliją, į Australiją, į Kanadą. Tačiau kur dėtis kitiems? Daugumas norėtų patekti į JAV. Šiam reikalui dedama daug pastangų. Tačiau JAV vyskupai ne per daug mielai priima mūsų kunigus, nes ir savųjų turi per daug: *JAV 600 katalikų tenka vienas kunigas*. Ar nevertėtų tad mūsų kunigams nukreipti savo žingsnius kur kitur? Ar nevertėtų pagalvoti apie tuos kraštus, kurie šaukiasi Kristaus tarnų ir jų prisišaukti negali? Ar nevertėtų susidomėti *misionieriaus* darbo kilnumu?

Lietuvių tauta misionierių niekadoms nėra turėjusi pakankamai. Vienas kitas salezietis dirbęs Indijoje; vienas kitas mariojonas apaštalaujęs Argentinoje; vienas kitas jaunas entuziastas veikiąs Čilėje. Tai ir viskas, ką esame davę Bažnyčios augimui pasaulyje. Tačiau šitas įnašas yra *per mažas*. Argi Lietuva, ta Marijos - Apaštalų karalienės - žemė, neturėtų susirūpinti, kad jos geriausi sūnūs kaip tik dirbtų ten, kur Kristaus laukai labiausiai dirvonuoja? Tremtis kaip tik sudaro puikias sąlygas šiam apaštalavimo įnašui padidinti. Nėra jokios abejonės, kad Dieviškosios Apvaizdos planuose mūsų tremtis turi žymiai didesnių uždavinių, negu tik individualios gyvybės išsaugojimas. Tremtiniai visados išneša tautos kultūrą už josios sienų ir įjungia ją į pasaulinės kultūros

vyksmą. Argi kitaip turėtų būti su religija? Jeigu kultūrininkai eina į svetimas institucijas ir jose skleidžia savo kūrybos vaisius, kodėl tad religininkai turėtų susitelkti tiktai aplink save ir rūpintis tik savo asmeniniais reikalais? Kodėl jie negalėtų savo tremtį išgyventi, kaip Viešpaties Apvaizdos nurodymą eiti į visas tautas ir mokyti jas Gerosios Naujienos? Atrodo, kad misionieriška idėja turėtų rasti gyvo atgarsio pabėgusioje mūsų kunigijoje. Aprūpinus mūsų tautiečius įvairiuose kraštuose, dar vis tiek liks mažiausia 100 kunigų, kuriuos galima skirti misionieriavimo uždaviniams. Tai ypač reikia pasakyti apie jaunesnius ir stipresnius. Ir šitas 100 sudarytų toki dvasinį lobį lietuvių tautai, kurio ji nebeišbrauktų iš savo istorijos ir kuris taptų šaltiniu jos herojinės nuotaikos, taip labai jai šiuo metu reikalingos. Geriausių mūsų vyrų auka, vargas, darbas, idealizmas ir išsižadėjimas pažadintų visuose mumyse pasiaukojimo ir kilnumo dvasią, kuri tremties sąlygose jau stipriai apsiblausė ir sunyko. Minėti vyskupo Lane'o žodžiai, kad misionieriavimas svetur pakelia dvasinį gyvenimą ir tautos viduje, turi žymiai gilesnės prasmės, negu iš sykio gali atrodyti.

Reikėtų tad mūsų kunigams pergalvoti savo emigracijos problemą ir ją pakreipti misijų linkme. Mes čia keliame tik pačią idėją, nesiimdami jos konkretizuoti, nes tai jau priklauso kompetentingai bažnytinei vadovybei. Viena tačiau mums yra aišku, kad dabartinė mūsų kunigijos emigracija yra ir jų pačių, ir visos mūsų tremties egzaminas. Jeigu šio egzaminas mes neišlaikytume, mūsų ateities prognozė būtų liūdna.

IR JIE BUVO ŽMONĖS

„Didžiosios sielos tai aukštos viršūnės. Vėjas švilpauja po jąsias, debesys apgula jas, bet kvėpuoti šiose viršūnėse yra lengviau ir laisviau negu kur nors kitur. Paprasti žmonės negali išsilaikyti tose viršūnėse, negali tapti dvasios galiūnais; bet tegu nors kartą į metus užlipa jie į jas, tegu atgaivina savo dvasią ir širdį" (R. Rolland'as). Tikrai pagyventi bent dvasioje taip, kaip gyvena didieji žmonės, pamąstyti taip, kaip jie mąstė, yra neapsakomos naudos duodąs darbas. Prasiplečia tada mūsų žvilgis į pačius svarbiuosius klausimus, kurie amžiais kankina žmoniją ir ypatingos vertės sulaukė genijų gyvenimuose. Mes išmokstame pasitikėti savimi ir nepasiduoti pesimizmui; išmokstame per tūkstančius kliūčių ir nepasisekimų siekti to, kam esame Kūrėjo paskirti. Galop didžiųjų žmonių gyvenimuose mes randame patys save.

Juk koks įvairus buvo jų kelias. Vieni ėjo gelėmis barstytais nekaltybės takais, kiti erškėčiuotais nuodėmės klampynais; vieni buvo vedami prityrusių ir sąžiningų vadovų, kiti turėjo patys viską iširti ir sužinoti. Labai daugelis jų buvo neturtingi, nesveiki, paniekinti, apleisti, dažnai neturį nė kur galvos priglausti. Bet vis dėlto jie ėjo, klupo, vėl kėlėsi ir vėl ėjo, kol galop pasiekė savo tikslą. Daugelis jų šiandien garbinama ant altorių, prieš daugelį žmonių su pagarba lenkia savo galvą.

Todėl jaunimui, kuris nori būti tėvynės ateitis ir kovotojas už amžinuosius idealus, mes primygtinai patariame skaityti didžiųjų žmonių gyvenimus ir visados skaityti. Jų skausmai ne vieną paguos, jų klaidos apsaugos nuo puolimo, jų

darbai ir ištvermingumas paskatins imtis mėgstamo užsiėmimo: „Galėjo šie ir anie, kodėl gi ir aš negalėčiau!“ Tad „eikime paskui juos, paskui visus tuos, kurie kovojo vieni, išblaškyti, po visus kraštus, po visus amžius. Panaikinkime laiko ribas. Prikelkime didvyrių giminę“¹.

Bet ką mes vadiname garsiais žmonėmis? Ar visus tuos, kuriuos istorija mini? Bet juk, regis, yra skirtumo tarp Nerono ir šv. Ignaco, tarp Nietzsche's ir Beethoveno. Kas tad yra didus? Į šį klausimą tegul mums atsakys jau cituotas Rolland'as: „Aš nevadinu didvyriais tų, kurie buvo didžios minties ar jėgos. Tik tuos taip vadinu, kurie buvo didžios širdies... Kur nėra didžio būdo, nėra didžio žmogaus, nėra nei didžio meniuko, nei didžio veikėjo; tai tik tuščias stabas neišmanančiai miniai; visus tokius laikas išvartalios. Mums nerūpi sėkmė. Reikia būti, o ne rodytis didžiam“². Vadinasi, ne jėga padaro žmogų didžiu, net ne protas, bet būdas, kilni širdis.

Todėl renkantys skaityti, šį pastebėjimą reikia turėti visuomet prieš akis. Ne kiekvienas garsus istorinis asmuo jau gali būti mums pavyzdys. Juk yra tokių, kuriuos žmonija neužmiršta tik dėl to, kad jie buvo per baisūs, jog būtų galima užmiršti. Galima ir tokių gyvenimus skaityti, bet tik tam, kad pasimokytume, kaip *nereikia daryti*. Bet ypač skaitykime tokius, kurie savo gyvenimą paaukojo visuomenės gerovei kelti, našlaičių ašaroms šluostyti ir pavargėliams pagalbos teikti. Skaitykime tuos, kurie dar būdami jauni, būdami tokie pat aistringi kaip ir mes, o vis dėlto mokėjo pavergti kūną ir pasiekti aukštos tobulybės laipsnį. Skaitykime pagaliau tuos, kurie klaidžiojo nuodėmėse, išgėrė „gyvenimo taurę“ ligi dugno, bet radę ten tik nusivylimą, pasuko galop idealo keliais ir priėjo Viešpaties karalystę. Jei ne viename, tai kitame tokiaime asmenyje mes rasime patys save ir galėsime gauti labai brangių ateičiai nurodymų. „Stiprinkimės jų tvirtybe, o pasilpę pasilsinkime galvas ant jų kelių. Jie mus paguos. Iš tų šventų sielų plūsta giedrių jėgų ir galingų gėrybių versmė. Net

¹ Roland R. Beethoveno gyvenimas / vertė V. Kamantauskas, Kaunas, 1927, p. 3.

² Ten pat, p. 4.

netyrinėję jų veikalų ir neklausę jų balsų, išskaitysime jų akyse, jų gyvatų knygoje, kad gyvenimas niekad nėra toks didis, toks vaisingas - ir toks laimingas - kaip vargė"³.

Gavėnios metu gera skaityti šventųjų gyvenimus ir sekti, kaip Dievo malonė vis labiau ir labiau persunkia tokią pat prigimtį, kokia yra ir mūsų. Juk ir jie buvo žmonės, jie - tie visi didvyriai, kuriuos mes šiandien garbiname ir stebimės jų darbais. Baigdami nurodome keletą veikalų, kurie turėtų būti kiekvieno jaunuolio knygynėlyje ir iš kurių jis nuolat semtų gaivinančios stiprybės.

Bendrai apie šventuosius labai gražiai rašo A. Rademacheris savo veikale *Vidujinis šventųjų gyvenimas*. Vertė kun. J. Bikinas. Kaunas, 1924 m.

Iš paskirų šventųjų gyvenimų minėtini:

- 1) *Šventasis Aloyzas*. M. Mechler SJ. Vertė Byrąs.
- 2) *Šv. Jonas Berchmansas ir šv. Ignazas Loyola*. Vertė kun. B. Andriuška SJ.
- 3) *Šv. Stanislovas Kostka*. Vertė kun. Brizgys.
- 4) *Palaimintas Jonas Bosko*. Veikalas išėjęs Italijoje, bet gautas ir Lietuvoje.
- 5) *Šv. Pranciškus Asyžietis*. Jørgensen. Šio veikalo autorius yra grįžęs į Katalikų Bažnyčią iš protestantų tikėjimo.

Šiaip garsių žmonių gyvenimų galime pažymėti:

- 1) *Dangaus šviesa*. Kun. Krupavičius. Aprašomas popiežiaus Leono XIII gyvenimas.
- 2) *Ketteleris*. Kl. Peyroux. Vertė A. Januševičius. Ketteleris yra didelis visuomenininkas.
- 3) *Mykolo Angelo gyvenimas*. R. Rolland. Vertė J. Sužiedėlis.
- 4) *Beethoveno gyvenimas*. R. Rolland. Vertė V. Kamanauskas.
- 5) *Beethoveno jaunystė*. Prof. J. Eretas.
- 6) *Meister Eckehartas iš Hochheimo*. Prof. J. Eretas.
- 7) *Jonas Tauleris iš Strassburgo*. Prof. J. Eretas.

Abu paskutiniai veikalai aprašo gyvenimą ir darbus dviejų didžiųjų viduramžių mistikų.

POLITIKA IR RELIGIJA

Lygiai prieš šimtą metų garsusis ano laiko sociologas ir diplomatas Donoso Cortesas Ispanijos parlamente pasakė kalbą apie diktatūrą. Joje tarp kitų įdomių dalykų jis palietė ir religijos bei politikos priešgynybę, iš kurios, Corteso nuomone, kaip tik ir išauga despotizmas. „Mano ponai, - kalbėjo Cortesas. - Baisus yra žodis, tačiau mes neturime jo išsigąsti, jei jis liudija tiesą. Ir aš esu pasiryžęs pasakyti tiesą: *laisvė yra nebegyva*. Ji nebeprisikels nei po trijų dienų, nei po trijų metų, gal net nei po trijų šimtmečių. Jūs baisytės tiranija, kurią mes turime kęsti. Tačiau koku menkniekiu jūs baisytės! Juk jūs išgyvensite dar daug baisesnių dalykų. Ir aš jus prašau, mano ponai, įsidėti mano žodžius gerai į atmintį, nes tai, ką jums pasakysiu, ir tie įvykiai, kuriuos artimesnėje ar tolimesnėje ateityje, bet kiekvienu atveju ne per daug tolimoje, jums įspėsiu, raidiškai išsipildys. Jūsų visų klaidų pagrindas yra tas, kad jūs nežinote, kokia kryptimi eina civilizacija ir pasaulis. Jūs tikite, kad civilizacija ir pasaulis žengia priekin. Tačiau iš tikro civilizacija ir pasaulis eina atgal. Mano ponai! Milžiniškais žingsniais pasaulis eina prie įsteigimo baisyos, viską naikinančios *despotijos*, kokios žmonės niekad dar nebuvo išgyvenę. Prie jos eina civilizacija, prie jos eina pasaulis. Man nereikia būti pranašu, kad tai pramatyčiau. Man pakanka tik iš vieno taško pažvelgti į baisyų sąryšį visų žmogiškųjų įvykių, būtent iš *katalikybės* taško.

Mano ponai! Yra tik dvi galimos įtakos: viena išvidinė, antra išviršinė, viena religinė, antra politinė. Pati jų prigimtis pa-

dar, kad, kylant religinės įtakos termometrui, smunka politinis termometras ir atvirkščiai: smunkant religijos termometrui, kyla politinis termometras, vadinasi, didėja politinė įtaka arba tiranija. Tai yra žmonijos dėsnis, dėsnis visos jos istorijos. Bet kad jus dar labiau įtikinčiau, prašyčiau pažvelgti, kas buvo pasaulis, kas buvo bendruomenė, kol nebuvo tikrosios religijos įtakos. Tada ji buvo tironų ir vergų bendruomenė. Pasakykite man vardą anuometinės tautos, kurioje nebūtų buvę tironų ir vergų? Tai yra nepaneigiamas, vadinasi, įrodytas faktas! Laisvė, tikra laisvė, laisvė visų ir visiems atėjo į pasaulį tiktai su Išganytoju. Tai taip pat nenuginčijamas, net pačių socialistų pripažįstamas faktas. Socialistai pripažįsta jį ir vadina Jėzų dieviškuoju žmogumi; jie eina net dar toliau ir sakosi esą tie, kurie tęsia Jėzaus mokslą. Viešpatie, tai atsiraudo pasekėjai! Šitie kraujo ir keršto ištroškę žmonės sekėjai To, kuris gyveno, kad gera darytų; kuris atvėrė savo lūpas, kad laimintų; kuris darė stebuklą, kad nusidėjėlius iš nuodėmių ir mirusių iš mirties išvaduotų; sekėjai To, kuris trumpučiu trejų metų laiku sukėlė didžiausią revoliuciją, nepraliedamas niekieno kraujo, išskyrus savąjį!...

Aš buvau jums žadėjęs šiandien kalbėti visiškai atvirai, ir savo žodžio laikysiuos. Taigi yra tik dvi galimybės: arba religinis atsinaujinimas ateis arba neateis. Jeigu jis ateis, jūs tuojau pamatysite, kad tą momentą, kai religinis termometras pradės kilti, politinis termometras pradės smukti - ir tai savaime, be jokių pastangų iš tautų ir jų valdžių pusės, kol visoms tautoms galop išauš laisvės diena. Bet jeigu - ir tai yra labai rimta - <...> religinis termometras ir toliau kris, aš nežinau, kur mes nueisime; aš nežinau, mano ponai, ir man baisu apie tai mąstyti. Panagrinėkite tik tas paraleles, kurias aš neseniai jums parodžiau. Jeigu esant religinei galiai pačioje viršūneje, nereikėjo jokios valdžios, tai kokios valdžios reikės tada, kai religijos įtaka viešajam gyvenimui visiškai užges? Ar tada net ir despotizmo nebus per maža? Tai reikia uždėti pirštą ant pūliuojančios žaizdos, nes tai yra klausimas ir Ispanijai, ir Europai, ir žmonijai, ir visam pasauliui!

Atkreipkite dėmesį, mano ponai, dar į vieną dalyką! Senovėje tiranija buvo beribė ir negailestinga. Bet ji buvo ap-
rėžta medžiagiškai. Anuo metu valstybės buvo juk kiekvie-
nu atžvilgiu tik mažos bendruomenės; jokių tarptautinių san-
tykių nebuvo. Todėl senovėje didelio masto tiranijos būti
negalėjo, išskyrus gal vieną vienintelę, būtent Romos impe-
riją. Tačiau dabar viskas pasikeitė. Dabar yra paruoštas ke-
lias milžiniškai, baisiai, visą pasaulį apimančiai besaicei ti-
ranijai. Viskas jai paruošta. Atkreipkite dėmesį: jai nėra jo-
kių medžiaginių kliūčių, nes garlaiviai ir geležinkeliai
panaikino sienas, kaip elektra ir telegrafas atstumus. Jai nėra
jokių nė moralinių užtvarų, nes užgeso sava nuomonė ir
tėvynės meilė. Todėl atsakykite jūs patys, ar aš turiu tiesą
ar ne, jeigu esu susirūpinęs artimiausia pasaulio ateitimi? At-
sakykite man, argi aš, keldamas ši klausimą, nesvarstau iš
tikro problemos, kuri yra šiuo metu svarbiausia?

Viena vienintelė priemonė gali apsaugoti nuo katastrofos,
viena vienintelė. Katastrofos nebus išvengta teikiant daugiau
laisvės, patikrinant platesnes teises ir sukuriant naujas kon-
stitucijas. Šios katastrofos bus galima išvengti tik tada, jeigu
mes, kiekvienas pagal savo jėgas, stengsimės vykdyti religini-
nį atsinaujinimą. Tačiau, mano ponai, ar šitoks religinis at-
sinaujinimas yra galimas? Galimas jis, be abejo, yra, bet ar
įtikimas? Į tai aš turiu atsakyti dideliu rūpesčiu. *Aš laikau jį
neįtikimu.* Aš pažinau daug mano bendraamžių, kurie nete-
ko tikėjimo ir jį vėl surado. Bet aš nemačiau nė vienos tau-
tos, kuri, praradusi tikėjimą, būtų prie jo vėl grįžusi.¹

Pastarieji Corteso žodžiai dvelkia apokaliptinės apostazi-
jos nuojauta. Tačiau jie buvo tikri. Pasakyti prieš šimtą me-
tų, jie kaip tik ir įvyko. Politinės priemonės, kurias mini
Cortesas, pasaulio nuo katastrofos neišgelbėjo. Religinis ter-
mometras visą pastarąjį šimtą metų krito, o politinis kilo. Su
juo kilo ir politinių priemonių skverbimasis į visą žmogaus
gyvenimą, kol galop tiranija pasidarė visuotinė. Tačiau tai,
ką Cortesas puikiai matė prieš šimtą metų, daugelis - net ir

¹ Cortes D. Der Abfall vom Abendland, Wien, 1948, p. 43-50.

tarp katalikų - nemato nė šiandien. Daugelis vis dar tebe-
galvoja, kad politinės priemonės yra pačios išganingiausios;
kad jas turint savo rankose būsią galima išgelbėti pasaulį ar-
ba bent atskirą tautą. Tuo tarpu jie nemato, kad politiniam
termometrui kylant religinis smunka, o su juo smunka ir lais-
vė, ir žmogaus asmenybė, ir žmogus neriasi į masę. Politi-
nės priemonės juk skirtos yra masei-kolektyvui, ne atskirai
asmenybei. Jas tad stiprinant, kaip tik stiprinama kolektyvi-
nis gyvenimo pradas. Laisvė šiandien kaip tik todėl ir yra
negyva, kad politika įsiskverbė visur - net į sąžinę, net į pa-
saulėžiūrą, net į intymiausią žmogaus gyvenimą. Ir kol ji iš
šitos srities nebus pašalinta, kol žmogus vietoje politikos ne-
pastatys religijos su savo sąžine ir su savo asmenybe, tol lais-
vė neprisikels. Šiandien politika yra kaip tie vėžio apimti
gangsteriški narveliai, kurie auga be jokio saiko, apima visą
organizmą ir jį galop pražudo. Politika yra geras dalykas. Ta-
čiau ji turi turėti savo ribas. Ji negali virsti gangsterišku nar-
veliu, kuris peraugtų visus bendruomeninio gyvenimo orga-
nus ir visus juos užnuodytų. *Politinis mąstymas šiandien turi
būti pakeistas religiniu mąstymu.* Tai yra mūsų dienų uždavi-
nys. Religija neša laisvę, politika neša prievartą. Kalbėti apie
laisvę ir sykiu pabrėžti politines priemones yra prieštaravi-
mas savyje. Štai kodėl D. Cortesas yra pesimistas ateities at-
žvilgiu, nes politikos blūdas yra apėmęs visas tautas. O su
juo žygiuoja ir tiranija, anoji baisi, viską naikinti ir viską
apimanti tiranija, nuo kurios atpirkimas yra vienas vienin-
telis: *Kristaus Kryžius.*

BERGSONO SANTYKIS SU KATALIKYBE

„Aidų“ Nr. 2 paskelbėme trumpą ištrauką iš naujos P. Jurevič knygos apie Bergsono santykius su katalikybe. Šiuo tarpu, papildydami anas žinias, dedame ištrauką iš paties Bergsono testamento (1937 m. vasario 8 d.), jo žmonos paskelbto „Gazette de Lausanne“.

Atvirame laiške prancūzų filosofui ir sociologui E. Mounier Bergsono žmona apie šio didelio filosofo santykius su katalikybe rašo: „Mano vyras, kuris jau nuo seniai dėmesingai atsidėjo religijos problemai ir kuris, ypač pasirodžius 'Deux sources', žiūrėjo į katalikybę su augančia simpatija, vis dėlto į ją neperėjo dėl įvairių priežasčių, kurios kai kurių draugų, su kuriais jis jas svarstė, buvo pagerbtos ir pagirtos. Savo testamente jis tai yra labai tiksliai pareiškęs; šią vietą manau turinti jums pranešti. 'Mano mąstymas, - rašo Bergsonas, - mane vedė vis arčiau ir arčiau prie katalikybės, kurioje aš matau žydų religijos atbaigimą. Aš būčiau jį perėjęs, jeigu nebūčiau matęs, kaip auga milžiniška antisemitizmo banga, kuri greitai užlies pasaulį. Aš norėjau pasilikti su rytdienos persekiojamaisiais. Tačiau tikiuos, kad kuris nors katalikų kunigas bus malonus, jei Paryžiaus kardinolas arkivyskupas jam tai leis, atkalbėti maldas prie mano kapo. Jei toks leidimas nebūtų duotas, reiktų kreiptis į rabiną, tačiau neslepiant nuo jo ir nė nuo bet ko kito mano moralinės priklausomybės katalikybei, taip pat ir mano aiškaus noro, kad maldas atkalbėtų katalikų kunigas“.

Taigi ištikimybė persekiojamai žydų tautai sulaukė Bergsoną nuo krikšto. Jis nenorėjo įžeisti žydų jų pažeminimo vailandą, sykiu bijodamas šiuo savo žingsniu juos dar labiau nutolinti nuo Kristaus. Jis jautėsi turįs gilių pareigų šiai pranašų ir patriarchų tautai, pareigų, kurias jis suprato tik priartinęs prie Kristaus. Iš kitos tačiau pusės, jis manė, kad asmeninis jo perėjimas į Katalikų Bažnyčią, neturės didesnės reikšmės dėl jo nesveikatos ir senyvo amžiaus. Taip tad Bergsonas ir mirė, nepasidaręs formaliu Katalikų Bažnyčios nariu. Ar koks nors katalikų kunigas atkalbėjo maldas prie jo kapo, mes nežinome, nes 1941 m. sausio 6 d. Bergsonas buvo palaidotas be jokių iškilnių, be jokių kalbų, kadangi Prancūzija buvo vokiečių okupuota, o šis didžiausias prancūzų filosofas nuo Descartes'o laikų buvo juk - žydas.

Tačiau privatiniuose savo laiškuose ir pasikalbėjimuose jis jau seniai reiškė mintį, kad jo gyvenimo, mąstymo ir maldų centre stovi Dievo Sūnus. 1939 m. laiške Gilsonui Bergsonas rašė: „Galop man pasidarė aiški religija, kuri glūdėjo jau pirmuosiuose mano svarstymuose ir jų išvadose. Ir aš klausiu save, kaip tai buvo galima, kad aš nepastebėjau to, kas man dabar pasirodė taip aiškioje šviesoje". O J. Maritainui ir jo žmonai jis ne sykį yra sakęs: „Visa, kas pasaulyje gero įvyko, yra iš Kristaus; ir visa, kas pasaulyje gero dar įvyks, jeigu iš viso įvyks, bus iš krikščionybės ir per krikščionybę". J. Chevalier jis yra kalbėjęs: „Evangeliija yra dvasinė mano tėvynė, ir niekas manęs nenustebina ir neapvilia, ką Kristus yra pasakęs". Pagrindinis Bergsono būties išgyvenimas buvo kūrybinis išsivystymas ir begalybės siekimas, žmogaus visiškas atsinaujinimas savo atvirumu Dievui, kuris yra Meilė. Meilės apoteozė pastaruosiuose Bergsono raštuose yra tokia didelė, kad iš tikro juose jausti virpančią jo sielą Viešpaties akivaizdoje. Gabrielis Marcelis teisingai sako: „Ligi pat paskutinės dienos jis žinojo, kad jis yra begaliniame kelyje ir kad mirtis jam yra ne atbaigimas ir apvainikavimas, bet tik paslaptingas slenkstis į gilesnį ir aiškesnį patyrimą"¹.

¹ Plg. *Schlueter-Hermkes M.* Bergsons Verhaeltnis zum Katholizismus // „Hochland“, 1949, gruodis, p. 105-118.

SMŪGIS VERTYBIŲ FILOSOFIJAI

Senoji filosofija sakydavo, kad būtis ir gėris sutampa: *ens et bonum convertuntur*. Visa, kas yra, yra gera. Dievas, būdamas pilniausia Būtis, tuo pačiu yra ir pilniausias Gėris. Kai Jo žodis šaukė iš chaoso gelmių įvairias būtybes: žemę, saulę, žvaigždes, augalus, gyvulius, galop žmogų, kiekviena Jo kūrybos diena buvo užbaigta didingu posakiu: „Ir matė Dievas, kad tai buvo gera“. Jau Pradžios knygoje glūdi mintis, kad būti yra gera; kad „būti yra daug“ - posakis, kurį kartoja Rilke savo elegijose. Todėl krikščionybei blogis visados buvo negatyvus dalykas: blogis yra būties *stoka*. Jis yra nebūtis. Jis jokio pozityvaus turinio neturi. Kas tik yra pozityvu, tuo pačiu yra būtis ir yra gera.

Tačiau naujoji filosofija į būties ir gėrio santykį pažiūrėjo kitaip. Būtis savyje jai nereiškia gėrio savyje. Būtis, naujosios filosofijos supratimu, tampa gėriu tik tada, kai ji sueina į vertybės santykius su žmogumi, kai ji žmogui apsireiškia kaip *vertybė*; kai ją žmogus kaip vertybę išgyvena. Nuo to laiko, kai Lotze paragino filosofuoti apie vertybes ir kai Nietzsche paskelbė visų vertybių pervertinimą, vertybės problema atsisotojo moderniosios filosofijos centre. Vertybėmis buvo pradėta grįsti ir etika (M. Scheleris), ir religijos filosofija (J. Hesenais). Vertybių sritis buvo paskelbta esanti skirtinga ir nuo loginės, ir nuo realinės srities. Tai savarankiška dvasios sritis, kurią mes pažįstame, pasak Schelerio, „intencionaliniu jaudmu“. Vertybės yra jaučiamos, ne mąstomos. Vertybių pasaulis stovi skyrium nuo būties pasaulio, nors jame ir laiko-

si. Tačiau dėti lygybės ženklą tarp būties ir vertybės nebegalima. Būtis galinti būti ir bevertė. Būties pagrindas, būdingu J. Hesseno posakiu, galįs būti ne tik Dievas, bet ir velnias. Dievas, kaip aukščiausia vertybė, yra prieinamas ne racionaliniu mąstymu, bet tiesioginiu jo išgyvenimu religiniame akte. Ir tik šis religinis aktas parodo Dievą kaip asmeninį, kurio mes ieškome ir kurį mes išgyvename kaip Aukščiausią vertybę. Dievo pakėlimu į vertybių rangą vertybių filosofija priėjo savo užbaigą.

Bet kaip tik šitoje vietoje jai trenkė skaudų smūgį ne kas kita, kaip tų pačių vertybininkų ateistu laikomas egzistencinės filosofijos kūrėjas M. Heideggeris. Jau savo veikale „Apie humanizmą“ (1949) Heideggeris yra pasakęs, kad „mąstyti vertybėmis reiškia kuo labiausiai piktžodžiauti būčiai“ (p. 35). Vertybės pabrėžimas reiškia Heideggeriui žmogaus pastangas iškilti aukščiau už būtį. „Vertinant ką nors kaip vertybę, - sako Heideggeris, - vertinamas dalykas yra pripažįstamas tik kaip objektas žmogaus vertinimui“ (p. 34). Todėl „kiekvienas vertinimas, net ir pozityvus, yra susubjektyvinimas“ (p. 35). Būtis čia yra nutraukiama į subjektyvinę žmogaus sritį ir palenkiamą žmogui. Tuo tarpu gražiu paties Heideggerio pasakymu „žmogus nėra būties viešpats. Žmogus yra būties sargas (*Hirt*)“ (p. 29). Žmogus gyvena būties artumoje: jis yra „būdės kaimynas“ (ten pat). Todėl bet koks būties vertinimas yra jos pažeminimas.

Šias savo mintis Heideggeris plačiau išvystė naujausiame savo veikale „Miško keliai“ (1950), turinčiame gražų motto: „Kiekvienas paklysta savame miške“. Viename šio veikalo skyriuje, kuriame Heideggeris nagrinėja Nietzsche's posakį „Dievas yra miręs“, kaip tik ir yra visu griežtumu pasisakoma prieš pastangą laikyti Dievą aukščiausia vertybe. Pavertimas Dievo vertybe, tegul ir aukščiausia, Heideggeriui yra paskutinis smūgis, kurį Dievui sudavė Europos minties istorija. Nietzsche's visų vertybių pervertinime Heideggeris kaip ir mato norą vietoje būties pastatyti vertybę ir tuo būdu būtų palenkta žmogaus „Wille zur Macht“. „Paskutinis smūgis ir antjusliniam pasauliui, - rašo Heideggeris, - glūdi tame, kad

Dievas, būtybių būtis, buvo pažemintas į aukščiausią vertybę. Ne tai, kad Dievas yra laikomas nepažįstamu; ne tai, kad Jo buvimas yra skelbiamas neįrodomu yra kiekiausias Jam smūgis, bet tai, kad realiu laikomas Dievas yra pakeliamas į viršiausią vertybę" (p. 240). Ir Heideggeris stebisi, kad šį smūgį Dievui yra sudavę ne netikintys, bet patys teologai, kurie pamėgdžioja Nietzsche ir taiko jo sąvokas, manydami tuo išgelbėsią Dievą nuo Nietzsche's skelbiamos mirties, o nematydami, kad jie patys savo rankomis Dievą padeda žudyti. Nietzsche's veikale „Froehliche Wissenschaft" beprotis, nešinas žiburiu rankoje, vidurdienį rinkoje ieško Dievo ir, Jo neradęs, šaukia aplinkui stovinčiai ateistinei miniai: „Mes jį nužudėme - aš ir jūs. Bet kaip mes tai galėjome padaryti. Kaip mes galėjome išgerti jūrą? Kas mums davė tokią kempinę, kad nušluostytume visą horizontą? Ką mes darėme atkabindami žemę nuo josios saulės?" Heideggeris atsako į šiuos bepročio klausimus, pastebėdamas, kad žmogus nužudė Dievą, padarydamas Jį vertybe, „nes kiekvienas mąstymas vertybėmis yra radikalus žudymas" (p. 242). Padaręs Dievą vertybe, žmogus Jį nutraukia į savo subjektyvines sferas, nes vertybė visados yra tai, kas vertinama. Būdamas vertybe, Dievas pasidaro žmogaus vertinamas. Žmogus atsistoja aukščiau už Dievą. Jis pasidaro būties viešpats, užuot buvęs jos sargas. Vertybės sąvoka yra toji kempinė, kuria žmogus nušluostė visą horizontą, pašalindamas iš jo būtį. Mąstymas vertybėmis yra tasai veiksmas, kuriuo žmogus atkabino žemę nuo josios saulės.

Šiomis savo mintimis Heideggeris suduoda stiprų smūgį katalikų, ypač Schelerio krypties, religijos filosofijai, atsiremusiai į vertybes ir Dievą kaip tik laikančiai Aukščiausia Vertybe. Iš kitos pusės, netiesioginiu būdu Heideggeris paremia seną tiesą, kad Dievas yra pats Buvimas ir kaip tik *šiuo savo buvimu*, ne savo santykiu su žmogumi, Jis yra Aukščiausias Gėris (ne vertybė, nes vertybė yra jau vertinama!). Bus labai įdomu pasiekti, kaip katalikai vertybių filosofai atsakys į šitą jiems skaudų priekaištą, kad jie patys yra prisidėję prie Nietzsche's skelbtos ir vykdytos Dievo mirties.

PARYŽIAUS KARDINOLAS - SUHARD'AS

Kas yra skaitęs prancūzų jėzuito H. Lande knygą „Krištus priemiestyje“, negalėjo nesuvirpėti šiurpu dėl prancūzų katalikų apsileidimo prieš Pirmąjį pasaulinį karą. Anie metai buvo spartaus prancūzų sostinės augimo laikas. Paryžius augo dienomis. Šimtai tūkstančių žmonių statėsi namus, miesto valdyba tiesė gatves ir vedė tramvajų bei traukinių linijas. Susikūrė įvairios zonos, kuriose buvo pilna krautuvių, smuklių, įstaigų, landynių. Vieno tiktai dalyko ten trūko: *bažnyčių ir kunigų*. Šie atėjo paskiausiai, kada į šiuos priemiesčius ir užmiesčius jau buvo įkėlę kojas komunizmas, ateizmas, nuodėmės ir abejingumas. Bažnyčias statyti ir parapijas kurti Paryžiaus didžiuliuose priemiesčiuose pradėta tiktai po 1920 metų. Didelių nuopelnų čia turi kardinolas Verdier. Jis, būdavo, pasikviečia kunigą, paima Paryžiaus planą ir parodo, kurioje vietoje šis kunigas skiriamas klebonu. Kunigas važiuoja tramvajumi valandą, pusantras, išlipęs dairosi: jokio bažnyčios bokšto, jokios klebonijos, jokio pažįstamo parapijietčio. Misijų kraštas tikriausia ir tiesiogine šio žodžio prasme. Ir kunigas pradeda kurtis. Jis susiranda kokią pašiūrę, kurioje laiko pamaldas; susiranda pastogę, kurioje išsirengia kleboniją. Pirmieji susidomi vaikai; jie, žinoma, kunigo nėra savo amžiuje matę ir visi nekrikštyti. Kunigas pradeda juos mokyti katekizmo, be abejo, žaisdamas su jais. Paskui ateina motinos, atneša kunigėliui šį tą; galop pasirodo ir tėvai. Šitai dygo bažnyčia po bažnyčios. Kardinolas Verdier savo gyvenimo pabaigoje jau

galėjo suskaičiuoti 150 tokių priemiestinių Paryžiaus parapijų. Kas buvo apleista natūralaus išsivystymo eigoje, reikėjo papvoti ir atkovoti vajaus keliu.

1949 m. gegužės 30 d. mirusio Verdier įpėdinis kardinolas *Suhard'as* tęsė toliau apaštalavimo darbą. Paėmęs į savo rankas tikėjimo vairą šalyje, kuri, besididžiuodama esanti vyriausioji Bažnyčios duktė, virto tikru misijų kraštu, kardinolas *Suhard'as* gerai suprato, kaip yra pavojinga manyti ir gyventi taip, tarsi pasaulis jau būtų amžinai Kristui laimėtas. Jis suprato, kad *misionieravimas yra amžinas krikščionio uždavinys*, vis tiek ar jis gyventų Patagonijoje, ar Senos pakrantėse prie Notre Dame. Todėl visos kardinolo *Suhard'o* pastangos ir ėjo šia linkme. Paskelbęs, kad Prancūzija yra misijų kraštas, jis ir elgėsi taip kaip misijose. Misijoms jis auklėjo kunigus, misijoms organizavo Katalikų akciją, misijoms taikė savo ganytojinius laiškus. Ir jo rūmai, ir jo dvasia buvo atdari kiekvienam, kas tik buvo jo reikalingas. Kai telefonu ir laiškais žmonės prašydavosi priimami, jis atsakydavo: „Ateikite, kada tik jums patinka: anksti rytą, šeštadienį popiet ar po vakarienės. Paryžiaus kardinolas savo darbų tvarką pritaikys prie jūsų galimybių“. Ir eidavo pas jį visi. Ir visų jis išklausydavo. Jis išklausydavo priekaištų ir pasiūlymų, skundų ir prašymų, rūpesčių ir vilčių. Nė vienas neišeidavo nesujaudintas, nesukrėstas, nepatrauktas. Kardinolas trokštė trokšdavo būti su savo ganomaisiais. Jis ne sykį prikaišiodavo kunigams: „Mano kaip arkivyskupo gyvenimas mane atitveria nuo žmonių, nuo tų milijonų kančių, vilčių, nuodėmių ir dorybių. Todėl jūs turite man pagelbėti, mane painformuoti, mane supažindinti. Kaip aš galiu būti miesto sargas ir geras ganytojas, jeigu jūs man nepadėsite pažinti savo avelių. Jūs esate atsakingi už mano vyskupo pareigas, už mano dieceziją. Ar jūs tai žinote?“

Todėl kardinolas ir stengėsi palaikyti santykius su visais. 1948 m. gruodžio mėn., švenčiant kardinolo auksinį kunigygtės jubiliejų, prie jo stalo sėdėjo 300 pasauliškių, tarp jų 10 darbininkų, atėjusių tiesiog iš savo darboviečių paskubomis su savo ryšuliukais ir kavinukais. Ir darbininkai nė kiek nesi-

varžė. Jie linksmi spaudė kardinolui ranką ir šnekučiavo su juo, nes žinojo, kad kardinolas yra jų tėvas. Jam mirus, viena darbininkė senutė atbėgo į namų virtuvę ir sušuko kitiems: „Ar žinote, tėvelis Suhard'as mirė!“ Šiuose žodžiuose telpa visa Paryžiaus kardinolo žmogiškoji charakteristika.

Jo nusistatymas Katalikų akcijos atžvilgiu buvo nepaprastas. Žinodamas, kad Katalikų akcija yra pasauliškų dalyvavimų hierarchijos apaštalavime, jis reikalavo griežto pasidavimo hierarchijos valiai ir intencijos grynumo. Tačiau kai šie dalykai jam buvo aiškūs, jis davė pasauliškams visišką veikimo laisvę. „Atsiminkite, - sakydavo jis jiems, - kad jūs esate gavę savo luomo malonę ir galią spręsti apie savo apaštalavimo būdus. Kol neliečiate Bažnyčios gyvenimo liturginių, dvasinių, kanoninių ar dogmatinių įsakymų, jums nėra reikalo manęs klausti ar prašyti leidimo. Argi jūs nesate gavę Šventosios Dvasios? Kam gi tarnauja jūsų krikštas ir suvirtinimas?“ Todėl kardinolas ne sykį pats skatino Katalikų akcijos darbininkus imtis naujybių, kurti naujų vertybių, o ne tik senąsias atnaujinti ir pamėgdžioti. Garsiajame savo 1947 m. gavėnios laiške kardinolas sako, kad „Katalikų akcija nėra kažkas užbaigta, bet ji visados tampa. Ji yra nuolatos *in via*. Ji nepaliaujamai persvarsto savo metodus, palygina savo laimėjimus, žvelgia į ateitį“. Ir truputį žemiau: „Mūsų kartai tenka garbė, kad ji suprato, jog nauja žmonijos padėtis reikalauja ir naujų apaštalavimo kelių bei priemonių“. Jis metė šūkį neužsisklęsti nuo žmonių, nepasitenkinti tik tuo, kad mes turime tiesą, bet nešti ją bei rodyti ir kitiems. Kardinolas Suhard'as pirmutinis katalikų norą užsirdaryti minėtame laiške pavadino „Taboro gundymu“, prisimindamas, kaip šv. Petras susižavėjo Kristaus persikeitimu ir pasiūlė pasistatyti ant kalno tris palapines užmirštant visą likusįjį neperkeistą pasaulį. Skaudus, pradžioje minėtas Paryžiaus priemiesčių pavyzdys rodo, kaip teisingi yra kardinolo žodžiai, kad nereikia nuo žengiančio gyvenimo atskirti ir užsirdaryti, nes greitai galima jo nepasivyti. Prancūzija ir šiandien jo dar nepasiveja, nors pastarieji hierarchai ir deda tiesiog milžiniškų pastangų atitiesti tam atsitrauki-

mui, kuriuo buvo nusidėję jų pirmtakai. Kardinolas Suhard'as yra viena iš tų asmenybių, kurios bažnytiniam Prancūzijos gyvenimui yra padarę daugiausia įtakos. Visa Suhard'o gyvenimo bei veikimo programa galima išreikšti jo paties žodžiais, kuriuos jis parašė minėtame savo laiške: „Pasaulis reikalauja Bažnyčios savo gyvenimui; Bažnyčia reikalauja pasaulio savo augimui ir savo atbaigimui“. Palenkti tad pasaulį Bažnyčiai ir Bažnyčią įvesti į pasaulį ir buvo pagrindinis kardinolo Suhard'o uždavinys.